

HRVATSKI PLANINAR

9-10
1991

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 83
Volume 83

Rujan-listopad 1991
September-October 1991

Broj 9-10
Number 9-10

SADRŽAJ

Darko Berljak: Svim članovima HPS i čitateljima "Hrvatskog planinara"	193
Želimir Kantura: Planina je domovina	194
Vlado Božić: Ana Sultović, speleolog	195
Želimir Kantura: Okruglica u Velikoj Kapeli	199
Miljenko Pavešić: Tounjičicom od Rudnice do Mrežnice	202
Vladimir Jagarić: Stotinu godina planinarenja po Žumberku	204
Ivica Piljić: Marjanski dani ili Zadnja ruža hrvatska	212
Mira Šincek: Planina iznutra	213
Darko Berljak: Planinski bicikli i padobran za jedrenje	215
Vlado Božić: Najstariji slikovni prikaz jedne špilje u Hrvatskoj	220
Barbara Lapenna-Brakus: Na čileanskim planinama	222
Dr. Željko Poljak: "Baške Oštarije" A. Rukavine	225
Dr. Željko Poljak: Naši planinari iseljenici	226
Dr. Peter Lutz: Opasnosti od proljetnog sunca	228
In memoriam	229
Nikola Kizem: Katalog planinarskih značaka	231
Milojko Stanošević: Zagadivanje otrovom jame u Slivnu	233
Predstavljamo vam planinarska društva	234
Publicistika	236
Sportsko penjanje	236
Vijesti	237

Slika na naslovnoj stranici:

Centralni smjer na Zrcalu (-IX°)

Foto: B. Čujić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof.dr. Željko Poljak, YU-41000 Zagreb, A. Cesara 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Tomislav Durić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, prof. Krinoslav Milas, Tomislav Pavlin, prim.dr. Milivoj Kovačić

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, YU-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (9-15 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

Godišnja pretplata: dinarska protuvrijednost od 25 DM (za inozemstvo dvostruko). Uplaćuje se na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Na uplatnici valja naznačiti: za "Hrvatski planinar" i čitko ispisati točnu adresu pošiljaoca. Oslobođeno od poreza na promet (5499 od 21. 12. 1972)

Tisk: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

SVIM ČLANOVIMA HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA I CITATELJIMA "HRVATSKOG PLANINARA"

U našem glasilu rijetko se pisalo o temama koje nisu bile povezane s planinama, a gotovo nikad se nismo bavili dnevnom politikom.

Sve što nam svakodnevница nije mogla pružiti tražili smo u gorskom svijetu, pa ne treba čuditi da je na stranicama ovog lista bilo mješta samo za tekstove inspirirane planinskom prirodom.

Nije bilo jednostavno držati se tog pravila, jer je do nedavno naše glasilo, kao i cijela planinarska organizacija, živjelo u okruženju sistema koji je, željeli to mi ili ne, utjecao na karakter mnogih naših akcija i djelatnosti.

U našem novom Statutu zapisali smo da nam je organizacija nepolitička i izvanstranačka, a uz sve demokratske promjene u ovom društvu još je manja vjerojatnost da bismo počeli objavljivati članke neplaninarskih sadržaja.

Dilema o opravdanosti pisanja uvodnika koji će za neke biti odstupanje od tih običaja, za mene je trajala vrlo kratko. Redovi koji slijede nisu politika, već činjenice o kojima moramo govoriti svi i svugdje, pa tako i mi u planinarskoj organizaciji.

Horde zla već više od godinu dana haraju Hrvatskom, ne priznajući ništa osim svojih megalomanskih fikcija. Sila im je jedino područje razmišljanja i nije trebalo dugo čekati da nakon prvoga postavljenog balvana, ne birajući ciljeve, počnu uništavati ovu zemlju sa svim mogućim sredstvima, zaslijepeni iracionalnom mržnjom koju je nemoguće razumjeti. Federalna armija kao da je jedva dočekala da se pretvori u zaštitnika tih primitivnih frustracija i uključi u histeriju destrukcije izvan današnjeg vremena i prostora.

Sredina je rujna i teško je predvidjeti što nam mogu napraviti ti pomračeni umovi do trenutka kad će ovaj broj "Hrvatskog planinara" biti u Vašim rukama. No i bez toga, uz bezbroj zlodjela, učinili su pustoš u našim planinama, gdje ovog ljeta nema žamora ljudi željnih boravka u prirodi, već odjekuju hici smrtonosnih oružja. Tužno je izdaleka gledati naše šume koje samuju, planine do kojih ne možemo doći, stijene bez zvuka penjačkih kladiva i puteve prepustene nekim boljim vremenima.

Međutim, mnogo planinara već je aktivno u obrani svoje domovine. Svi ostali spremni su da to isto učine. Naša organizacija broji više desetaka tisuća članova. To su ljudi čije je načaće oružje dobra tjelesna pripremljenost, navika da prežive i djeluju u teškim okolnostima, iskustvo boravka u prirodi u svim uvjetima i, najviše od svega, ljubav da naše planine budu ono što su već stoljećima - hrvatske.

Nema te sile i snage koja može uništiti državu i njen narod koji je, između ostalog, kao sedmi na svijetu osnovao planinarsku organizaciju i čiji je pjesnik prije 450 godina na svom jeziku opjevao svoje planine.

Ako su članovi te organizacije, moštivirani samo izazovom prirode, osvojili najviše vrhunce ovog planeta, zar treba sumnjati da će za slobodu svoje zemlje protjerati bradate zlikovce sa svojih planina?

Već je mnogo primjera koji to potvrđuju. Članovi splitske stanice Gorske službe spašavanja pronašli su i sigurno preveli preko Dinare izbjegle iz Kijeva. Druge stanice te službe formacijski su angažirane u štabovima Civilne zaštite u svojim gradovima. Sve specijalne djelatnosti našeg Saveza ponudile su odgovornima svoja znanja, iskustva i materijalna sredstva. Alpinisti, speleolozi, vodiči, orientacisti i svi ostali planinari mogu znatno pomoći u danima koji dolaze. Izvršni odbor HPS donio je odluku o razdruživanju od Planinarskog saveza Jugoslavije i povukao je iz koordinacijskih komisija PSJ sve predsjednike i predstavnike iz Hrvatske.

Osim toga, djelujemo da i naša organizacija sa 117-godišnjom tradicijom zauzme mjesto koje joj pripada u međunarodnim okvirima. Odlukom Glavnog odbora zatraženo je primanje Hrvatskog planinarskog saveza u Međunarodnu asocijaciju planinarskih organizacija (UIAA). Ovih dana smo u neprestanom kontaktu s najodgovornijim osobama u njihovom sjedištu i potvrdili su nam da su veliki izgledi da nas već ove jeseni na godišnjoj skupštini UIAA u Budimpešti prime u članstvo kao punopravnu planinarsku organizaciju.

U svojoj dugoj povijesti uvjerili smo se da smo najjači kad nam je cilj zajednički. Ovog puta on je najviši i najsvetiјi: sloboda za Hrvatsku i njene planine.

Predsjednik IO HPS: Darko Berljak

Planina je domovina

ŽELIMIR KANTURA, ZAGREB

Koliko puta sam jedva dočekao kraj tjedna da podem na izlet. Često, bila je to daleka i nepoznata planina. Još češće odavna odabrana i voljena - moja Planina. Dugo i bezbrzno putovanje autobusom, a onda u mrkloj noći oproštaj s posljednjom seoskom lampom. Zakratko još poneki lavež pasa i prestaje svakodnevni život. Započinje onaj uzbudljivi, tajanstveni i nikada dokraj otkriveni svijet Planine. Poneki jedva čujni pijuk ptice probudene iz sna vjetrom, iznenadni zastrašujući huk sove, prasak polomljene grančice i snažni otkucaji srca. Mala lampica što nevjeste privjezana poskakuje na prsima sudruga ispisuje svojim treptajima najljepše bajke što ih je ikada šuma ispričala. Kao da ih lahor nosi iz duše, prše najtanjaniji osjećaji što stapaju s usnulom Planinom. A pogled čeznutljivo prodire kroz tminu usmjeren u pravcu otkuda se nazire blijeda svjetlost planinarske kuće. A danas? Opustjeli su planinske staze. Danima možeš lutati, a da čovjeka ne sretneš. Zastrašujuće izgledaju prazna planinska skloništa, već odavna neupaljenog ognja. Tužno djeluju prazne zidine police. Nigdje ostavljene boćice kave, šećera ili soli. Zaključane planinske kuće djeluju tužno i hladno. Kao da su i same začuđene da ih nitko ne otključava. I priroda se izmjenila. Postala je divljava. Staze su zarasle i pune zarušenog kamenja. Nema onih snažnih nogu što su staze utabale niti brižnih ruku što su kamen uklanjale.

Prijatelju, krenimo! Neka naši koraci razbiju zastrašujuću tišinu!

Neka naše lampe rasvijete tminu!

Neka naše pjesme ponese vjetar slobode kroz gudure, dolove i preko vrhova Planine!

Neka se s Planine klik zaori!

Neka bukne naša ljubav, naša vjera, naš zanos i neka nas ponese u voljenu Planinu.

U Planinu našu Domovinu!

Jezerce na poljani Okruglici

Foto: Ž. Kantura

Ana Sutlović - speleolog

Žene-speleolozi u Hrvatskoj

Povod za ovaj razgovor je uspjeh što su ga 1990. postigli članovi SO PDS "Velebit" spustivši se u jamu Batmanhöhle u Austriji duboku 1219 m. Među petoricom speleologa koji su doprli do samog dna jame bila je i jedna žena, Ana Sutlović. Budući da je dubina od 1219 m najveća dubina do koje su se ikada spustili speleolozi iz Hrvatske, uspjeh Ane Sutlović je to veći.

Ženskih članova speleoloških odsjeka planinarskih društava u Hrvatskoj relativno je malo, tek oko deset posto, a pogotovo je malo onih aktivnih. Planinarski naziv i značku speleologa, koji podrazumijevaju svladavanje određenih praktičnih vještina i teoretskih znanja potvrđenih praksom i posebnim ispitom, u Hrvatskoj je dobilo svega pet članica, iako je ukupno do sada taj naziv steklo 112 članova. Evo tih odvažnih žena:

Irina Marjanac (značka br. 5), član Špiljarske sekcije PD "Zagreb" i ŠS/SO PD "Željezničar", aktivna od 1949-1958, sudjelovala u gotovo svim akcijama ŠS/SO, ulazila je u špilje, ali se u jame nije spustala.

Beatrica Đulić (značka br. 13), član ŠS/SO PD "Željezničar", aktivna od 1953-1966, sudjelovala u istraživanjima brojnih špilja i manjih jama, u zemlji i inozemstvu, naročito radi proučavanja šišmiša.

Vesna Božić (značka br. 24), član SO PD "Željezničar", aktivna od 1959-1975, sudjelovala u brojnim istraživanjima špilja i manjih jama, najdublje se spustila 1971. god. u Osoletovoj jami u Sloveniji (-104 m).

Branka Bosner (značka br. 68), član SO PD "Željezničar", aktivna od 1974. do danas, najveći uspjesi u spuštanju u jame su joj u zemlji: jama Balinka (1981) -283m, Jama pod Gračišće II (1982) - 329 m, Fantomska jama (1990) -478 m; a u inozemstvu: jama Jaskinia Snieżna u Poljskoj (1981) -587 m i jama Gouffre Berger u Francuskoj (1982) -700 m. Tada je to bila najveća dubina do koje se spustila jedna žena-speleolog iz Hrvatske i Jugoslavije, odnosno bio je to ženski hrvatski i jugoslavenski rekord.

Ana Sutlović (značka br. 94), član SO PDS "Velebit", aktivna od 1981. do danas, sudjelovala u istraživanjima brojnih špilja i jama, svladala je više dubokih jama kod nas, a u inozemstvu 1990. god. jamu Batman Höhle u Austriji (-1219 m), što je najveća dubina do koje se ikada spustila jedna žena-speleolog iz Hrvatske i Jugoslavije, pa je to novi ženski dubinski rekord Hrvatske i Jugoslavije.

● Ana, kako si počela?

Tokom proteklih 10 godina više sam puta pričala o tome kako sam se počela baviti speleologijom. Ljudi koji nemaju dodira s prirodom često se pitaju kako to uopće nekom može pasti na pamet. Planinariti je zgodno, čak se i alpinizam prihvata, ali ulaziti u špilje i jame, to je gotovo nerazumljivo. Tada, sa svojih 18 godina, nisam znala da ljudi ulaze u neuredene podzemne prostore.

Na prvoj godini studija moje dvije prijateljice i ja prvi puta smo se susrele s ljepotama Medvednice u okviru masovnih pohoda studenata kojima je to zamjenjivalo tjelesni odgoj. Tu se iskristalizirala želja da se bavimo tom djelatnošću. Za Planinarsko društvo Sveučilišta "Velebit" znale smo jer nam je često bilo usput dok smo se sa "Štrosa" ili "Lapa" spuštale prema Trgu, pa smo se jednog dana odvažile i ušle. Tamo su nam rekli da postoje tri odsjeka: planinarski, alpinistički i speleološki. Sjećam se da nisam znala što je to speleologija, ali za taj smo se odsjek odlučile nakon što smo na njihovoj oglasnoj ploči pogledale fotografije s kojih nam se smješilo veselo društvo što je pjevalo uz gitare.

Ana Sutlović

Foto: D. Lacković

bliže Zagrebu, odnosno na Hrvatsku, iako sam odlazila i u druge republike, pa i u inozemstvo.

● U istraživanju kojih si značajnijih špilja i jama sudjelovala?

Istraživanja nečeg nepoznatog traži veće zalaganje, iziskuje više truda, a za uzvrat nudi više čari i uzbuđenja. Zbog toga se i u speleologiji istraživanje novih špilja i jama najviše cjeni. S dužnim poštovanjem i ponosom opisuju se novi objekti, zbrajam novi metri dubine i dužine. Posebno su značajni oni većih dimenzija. Tako su meni veoma draga istraživanja sustava Panjkov ponor-Kršlje dugog 9352 m, još do kraja neistražene Špilje u kamenolomu Tounj čija je dužina već prešla 8000 m, te Fantomske jame duboke 478 m. Drugi pak važan značaj imaju višednevna istraživanja u okviru speleoloških logora gdje se istraži više špilja i jama, a upoznaju se novi udaljeniji krajevi. Moja iskustva s logora u Crnoj Gori upečatljiva su i nezaboravna. Nadalje, smjela ekspedicija našeg Odsjeka u Tursku, gdje smo istražili dvije veće i nekoliko manjih špilja i jama, dugo će mi ostati u sjećanju, kao i sudjelovanje u velikoj ekspediciji Komisije za speleologiju PSH u španjolskom masivu Picos de Europa gdje sam imala sreću da sudjelujem baš u istraživanju dvije najdublje jame na tom terenu YB10 (-331 m) i YB11 (-160 m) koje smo uz tridesetak drugih istražili na tom području.

● Koje ti se istraživanje najviše usjeklo u pamćenje i zašto?

Nakon svih upečatljivih događaja vezanih za speleologiju još uvijek mi je u sjećanju moje prvo istraživanje na Speleološkoj školi. Tada sam se kao školarac prva spuštal u jamu nepoznate dubine i s neizvjesnošću promatrala tamni otvor ulazne vertikale. Bilo me je strah, ali sam se ipak polako spuštal po užetu kad je do mene dopro čudan zvuk iz mraka. Iz jame je izletjela velika sova. Trebalo mi je neko vrijeme da se odlučim nastaviti sa spuštanjem u dubinu. Srce mi je ludački kucalo jer tada još nisam znala što se sve krije iza vela tame.

Slijedeće srijede na sastanku SO-a pitali su nas bismo li željele obići špilju Veternicu. Pristale smo i ne sluteći što nas čeka. Pred ulazom su nas opremili šljemovima, dali nam u ruke karbitke i potom smo se čitavu vječnost provlačili kroz razne kanale, obilazili dvorane kojima sam tek poslije naučila imena. To je bilo nešto najnapornije što smo do tada u životu iskusile. Lucija nikada više nije kročila ni u koju špilju, a s Nerom sam nakon završene Zagrebačke speleološke škole nekoliko godina obilazila razne špilje i jame po Lici, Gorskom kotaru, Velebitu i drugdje.

● ... i od tada si aktivni planinar i speleolog?

Da. Volim reći da sam planinar, ali koji je malo više orientiran na obilazak prirodnih ljepota ispod površine zemlje. Tako sam do sada sudjelovala na oko 150 speleoloških akcija u što spadaju istraživanja novih speleoloških objekata, posjete već poznatim, vježbe i slično. Uglavnom se sva ta djelatnost odvija preko vikenda, pa sam više orientirana na krajeve

● Kako se pripremaš za veće akcije?

Speleologija je prilično naporna djelatnost i traži od čovjeka dobru fizičku, ali i psihičku pripremljenost. To je naročito važno prilikom težih akcija. Redoviti izleti na koje odlazim svakog vikenda svakako je najbolji način da ostanem u formi. Ali to ponekad nije dovoljno, pa je SO u okviru priprema za ekspediciju u Austriju organizirao treninge u Maksimiru dva puta tjedno koje je vodio Čedo Josipović, inače diplomirani profesor tjelesnog odgoja. To se svima dopalo pa smo nastavili i poslije. U okviru priprema za veće akcije odlazili smo na brze obilaske špilje Veternice, što je osim fizičke kondicije razvijalo i spretnost u svladavanju prepreka. Ta kompletna pripremljenost za fizičke napore vrlo je važna radi same sigurnosti kretanja po podzemlju. Koliko je to korisno primjetila sam na sebi, jer od kada redovito odlazim na rekreativnu i trčanje u Maksimir gotovo svakog dana u tjednu, puno manje napora ulažem u djelatnosti što ih provodim u prirodi preko vikenda, pa bilo to skijanje, vožnja biciklom, planinarenje ili speleologija. Ta lakoća djelovanja omogućuje mi da više uživam u tome što radim.

● Reci, kako si svladala tih -1219 m?

Najzahtjevnija akcija u kojoj sam sudjelovala bilo je svladavanje jame Batmanköhle u Austriji u listopadu prošle godine duboke 1219 m. Bila je to vrlo uspješna ekspedicija SO PDS "Velebit" kojom prilikom su svi članovi (Slaven Dobrović, Robert Erhardt, Čedo Josipović, Dario Den-teš, Damir Lacković, Zvonko Šporčić, Darko Troha i ja) oborili svoje vlastite dubinske rekorde. U speleologiji inače nema takmičenja i međusobnih suparništava, sve se radi timski i o svakom pojedincu ovisi uspjeh akcije. No ovaj pothvat ima čisto sportski karakter, jer je planiran kao provjera psihofizičkih sposobnosti svakog člana ekipa.

Svladati jamu takve razgradnatosi, dubine, s toliko vodenih prepreka nije nimalo lako. Dodatnu poteškoću čine teške transportne vreće u kojima se prenosi velika količina nužne opreme. Osim toga s povećanjem dubine potoci i slapovi sve su bogatiji vodom koja svakog speleologa nemilosrdno moći. U takvim uvjetima bilo kakvo zastajkivanje ili čekanje znači trenutno pothlađivanje zbog jakog strujanja hladnog zraka. Usprkos svemu zadovoljstvo koje se podijeli s prijateljima na dnu izbriše sve neugodnosti i ulije novu snagu za još teži

Speleološka vježba u Veternici

Foto: D. Lacković

U jami Bathman (Austrija)

-Foto: R. Erhardt

pa je tako ovaj uspjeh hrvatske speleologije zabilježen i u najuglednijem svjetskom speleološkom časopisu Spelunca (br. 42, Juin 1991) koji izlazi u Parizu.

● Što misliš o speleološkim ekspedicijama?

Ovakve i slične ekspedicije u speleologiji po mom mišljenju vrlo su korisne. Ljudi se okupljaju oko nekoga velikog cilja, rade na njegovu ostvarivanju, zbližuju se. To je promjena i osvježenje u višegodišnjem bavljenju tom djelatnošću i nužno streljenje k nečem novom. Osim toga na taj se način ostvaruju i veze sa speleolozima drugih zemalja, prikupljaju se nova saznanja i izmjenjuju korisna iskustva. U takvim okolnostima, kada su članovi neke ekspedicije više dana ili tjedana izolirani i usmjereni jedan na drugoga, vrlo su važne njihove osobine ličnosti. Zato su uspješnije manje ekspedicije u kojima se ljudi međusobno dobro poznaju i u stanju su se jadan drugome bolje prilagoditi.

● Koje te još djelatnosti privlače?

Speleologija nije moja jedina aktivnost u prirodi. Ako netko zaista voli prirodu tada koristi sve moguće načine i sredstva kako bi joj se što više približio i sjedinio s njom. Imala sam tako nekih pokušaja alpinističkog penjanja, zatim spuštanja čamcem po rijekama, biciklističkih tura po našim brdima, po Italiji i Švicarskoj, turnog skijanja i skijaškog trčanja po Alpama, Gorskom kotaru i Velebitu. Također sam posjetila neke visoke planine u Turskoj, Peruu i Boliviji. Zadovoljstva i iskustva što sam ih u tim prilikama doživjela nezaboravna su i za mene od neprocjenjive vrijednosti, a dijeliti ih s drugima čini me neizmjerno sretnom.

● Kakvi su ti planovi?

Moji planovi usmjereni su na nastavak svih tih djelatnosti. Premda sam bila i u teškim situacijama, kada sam se pitala što mi to treba, i nadalje se želim time baviti jer to su najljepši dragulji u mojoj riznici sjećanja.

povratak. Tokom 12-satnog neprekidnog penjanja do logora na 300 metara dubine, misli i želje svedene su samo na jedno: ušuškati se u vreću i dugo, dugo spavati.

● Kako je ovaj športski podvig vrednovan, ili u čemu je značenje ovog pothvata?

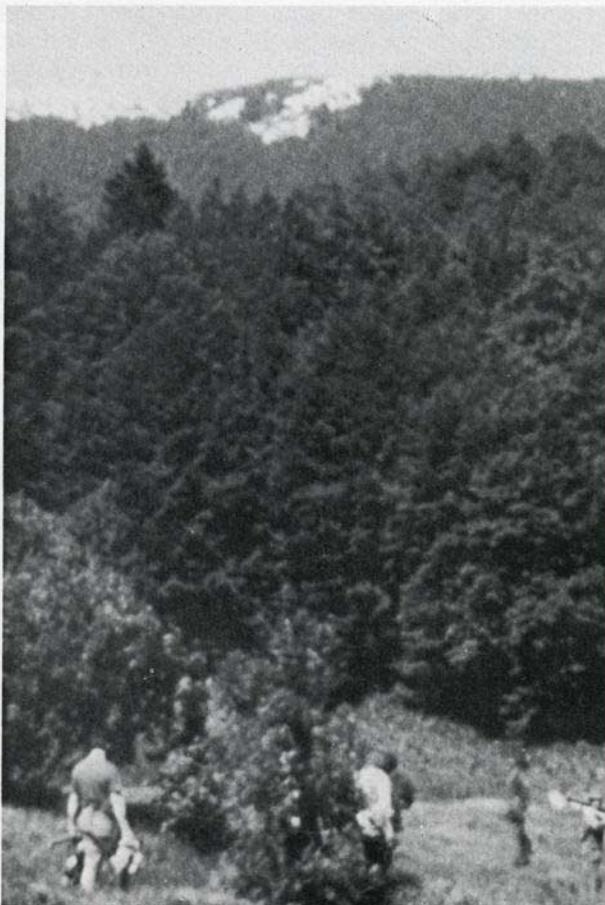
Koliko je to bio velik pothvat govori činjenica da je ta jama dvanaesta po dubini u svijetu, a najdublja je Reseau Jean Bernard u Francuskoj s impozantnih 1602 m. Važnost je i u tome što smo posjetili jednu lijepu jamu, a zbog hladnoće i vodenih tokova izuzetno zahtjevnu jamu, čime smo potvrdili da vlastitim snagama i opremom možemo slijediti vodeće speleološke sile u svijetu. Nažalost, vrednovanje takvih i sličnih speleoloških uspjeha među običnim ljudima (nespeleolozima) prilično je manjkavo. Budući da se speleološke akcije odvijaju u mraku podzemnja, nedostupne za praćenje ostalim ljudima, speleologija ne uživa neku popularnost. Vjerojatno je to zato jer se mnogi boje nepoznatog. U speleološkim krugovima takve akcije se, međutim, cijene,

Okruglica u Velikoj Kapeli

ŽELIMIR KANTURA, ZAGREB

Kao hodočasnik često sam u svojoj Velikoj Kapeli. Toliko sam puta stajao na terasi skloništa "Jakob Mihelčić" na Bjelolasici i uvijek se nanovo divio nezaustavljivim razgledom na sve strane svijeta. Teško je reći što je na obzoru ljepše i snažnije. Je li to izlazak sunca što u ledena zimska svitanja rumeni zasnežene vrhove Velebita ili pak razbijeljene Bijele stijene što ih sunce u ljetna podneva zažari svojom vatrom? Možda su to kamene glave Samarskih stijena što stidljivo izviruju iz tamnih šuma. Pa ipak, uvijek me iznova očarava pogled na ljudku planinsku livadu što se uvukla u njedra Bucala i mami svojim zelenim pokrivačem. To je Okruglica. Valja od skloništa samo slijediti crvenobijelu oznaku na jug, niz brijege, i lijepo izvedenim serpentinama što smo ih izgradili kada smo 1986. g. započeli gradnju skloništa, za samo tridesetak časaka izaći na šumsku cestu što iz Begovog Razdolja ide u Jasenak. Nju treba presjeći i na drugoj strani potražiti oznaku. Bila je to lijepa šumska staza no sada je to vlaka za teška šumarska vozila. Predivna borova staza pretvorena je u ogromne jaruge pune usmrđeje vode. Pažljivo birajući put za petnaest časaka izbit ćemo na usporednu šumsku cestu. Ona u desno vodi na Vrbovsku poljanu (30 min), a mi ćemo poći u lijevo sve do mjesta gdje se u desno odvaja slabija šumska cesta. Ovdje je u zadnje vrijeme nastao ogromni krater, očito propadanjem stropa velike špilje. Opasno je da vozilo ne padne ili se čovjek nepožnjom spotakne. Tako sada nije moguće pogriješiti raskrižje. Za samo dvije minute putem u desno izbijamo na prelijepu Okruglicu. Staza se okomito penje uz livadu ostavljajući s desne strane dva mala jezerca da bi ubrzo zašla u šumu. Toliko sam puta baš ovdje zastao na skijama, bez daha, zatočen veličanstvenim prizorom. Visoko gore na sjeveru ukazao se sniegom ukrašeni greben Bjelolasice. Do suza bi me ganuo pogled na zasneženi proplank što se stisnuo ispod stjenovite utvrde središnjeg dijela grebena, a na njegovom gornjem dijelu na suncu se caklio krov dragog mi skloništa.

Kako je divan taj prizor. Da li prolaznici, zamorenici teškim naprtjačama, uspinjući se ovim strmim dijelom livade, stignu zapaziti svu tu ljepotu? Ili možda žure naprijed jer je još dalje vrh Samarskih stijena i ljudko Ratkovo sklonište?

Hrbat Bjelolasice s poljane Okruglice
Foto: Ž. Kantura

Kada bi ovdje bila nadstrešnica, krović, koja klupica, svi bi predahnuli. A i oni koji su dovoljno snažni da brzo svladaju put zastali bi i nehotice a onda bi bili iznenadeni ljetpotom prizora.

Srpanj. Petak. "Terorističke bande napadaju Kostajnicu". "Napad na Pakrac". "Zatvorena cesta za Senj preko Josipdola". I tako redom trešte vijesti iz radija. Tmurne, zloslutne, krvave! A ja sam želio dočekati svojih četrdeset godina u planini. Zovem Mišonju. Za sada je slobodna Riječka cesta. Zovem Mrkopalj, Dragi "stari" Brana. "Kod nas je mirno" basira u telefon. I evo nas. Na Okruglici Svatko znade svoj posao. Brana i Ivo lociraju buduću nadstrešnicu. Uvjeravaju me da mjesto koje sam ja pokazao nije najbolje jer pogled ne zahvaća Kulu, vrh Bjelolasice. Vesna, Goga i Seka postavljaju logorsku kuhinju. Velika hrpa drvenog materijala leži u manjoj udubini što ju je Brana odabrala kada su pred desetak dana dovozili materijal. Valja građu iznositi oko 150 metara i kojih 10 do 15 metara u visinu. Ostajemo Mišonja i ja! I baš taj Mišonja. Nakon teške saobraćajke u mladosti zaostala je povreda vidnog centra. Zatim žestoki infarkt u pedesetim godinama. A sada mrena na oba oka u stadiju neposredno pred operaciju. Gotovo ne vidi već samo nazire obrise. No to je čovjek neizmjernog planinarskog zanosa i neuništive volje. Oko dva i pol sata bilo je potrebno da iznesemo cjelokupni materijal. Ja sam išao naprijed, a Mišonja po sluhu za mnom. Koliko puta smo se zavarivali mijenjajući stazu uvjereni kako je uvijek ona naredna povoljnija. Želudac mi se stisne kada pogledam Branu i Ivu. Poslao sam im idejni hacrt, ali su me naglašeno uvjeravali da za takovu gradnju nemamo niti novaca niti materijala, a pogotovo ne radne snage. Nikako da se digne magla s grebena Bjelolasice pa ne znam hoćemo li stvarno vidjeti ono što sam ja želio. Konstrukcija je pripremljena. Moja je sreća što nikada nisam imao smisla za tehniku. Tako ni približno nisam mogao zamisliti kako to Brana kani izvesti nadstrešnicu. I taj Brana. Pa on je umirovljeni ugostitelj. Hoće li znati moju želju da nadstrešnica bude uklopljena u okoliš, da bude gruba u izgledu, a topla iznutra, pretvoriti u djelo? A onda je sunce izašlo. Stao sam usred konstrukcije. Pogledao Bjelolasicu i kriknuo: "Dečki upravo to je pravo mjesto". Zasmijuljilo se pomno njegovano Branino, 71-godišnje lice. Raširile su se četrdesetogodišnjim teškim šumskim radom, izbrzdane bore lvinog lica. Mišonji opisujem što vidim. Odgovara svojim uobičajenim načinom: "Pusti matorog, zna on što radi". Sretni smo! Sjeli smo na zasluzeni odmor. Marlivo smo prionuli uz bogato pripremljeni stol. Po izboru, domaćih kobasicu, jegera, mesnog doručka, kuhanih jaja i povrća. I nazdravilo se višekružno dobrim laškim rizlingom "uvoz iz Austrije" berba 1988. g. Do predvečer konstrukcija je u cijelosti postavljena. Nevjerojatnom vještinom Brana rukuje s motornom pilom tako da na očigled nastaju forme i oblici koji su i meni bili čitljivi. Približava se predvečerje. Lepši dio ekipe usprotivio se bilo kakvoj primisli o šatorima i spavanju u šumi. Nisu daleke opasne zone, pa se strah u svima pomalo primjećivao. Mišonja i ja smo protestirali, ali više običaja radi

Nadstrešnica "Mir"
na Okruglici

Foto: Ž. Kantura

Svečani ručak u nadstrešnici "Mir" na

Okruglici 7. srpnja 1991

Foto: Z. Majnarić

nego što smo stvarno željeli probdjeti noć u šumi. Sa zahvalnošću smo prihvatali gostoljublje Seke i Brane. Evo nas u jednoj pravoj besprijeckorno urednoj goranskoj kući. Bila je to nekada gospodstva i svratište u Mrkopljku za "furmane" i "foringaše", za lovce, državne činovnike i šumarske radnike. Danas je sve uredeno za stanovanje. U sobama je lamperija što ju je Brana svojim rukama ugradila. Najljepši dio je svakako lovačka soba. Tu ima svega, od tetrijeba do medvjeda. No tu je i veliki broj planinarskih značaka i priznanja što ih je Brana svojom rukom ukrasila. Doista se ima što vidjeti. Bili smo umorni. Nakon zastrašujućeg TV dnevnika nitko nije bio raspoložen pa smo pošli spavati. Već u 7,30 nakon izvrsne Sekine kave krenuli smo. Brzo smo prošli još usnulo Begovo Razdolje i začas se našli na Vrbovskoj poljani.

Na raskriju prije nego cesta skreće u lijevo pod Bjelolasicu skrećemo u desno, a onda na narednom, ostavljajući cestu prema Jančarici, polazimo u lijevo. Ugodna je vožnja kroz divnu košenicu prepunu zelene trave iz koje izviru ogromne jele da bi začas zašli u guste šume. Za samo četvrt sata evo nas na Okruglici. Kroz dolinu se vukla maglica nošena svježim jutarnjim luhom prema zapadnom dijelu livade. Iz magle je virila krošnja osamljene jеле stvarajući prekrasni romantični ugođaj. Mišonja i ja u paru pribijamo jelove okrajke. Polahko nastaje kuća. Oko 12 h iznenada se pojavi Mario, a iza njega gorostasni Zoki. Kako su nam samo dobro došli. Bili smo već prilično umorni. A Mario je upravo došao iz rata. Tvrđ i opori Goran, bez puno riječi prihvatio se čekića i počeo pribijati krov. Niti na upit neće reći kako je bilo. Rat je. I ne pitam što nije kod kuće sa svojima. Čim mu je majka rekla da smo ovdje mi i njegov otac Ivo, došao je. Razmišljam! U Kostajnici i Topuskom život zatiru i zvјerski razaraju. A mi ovdje gradimo! Jesmo li možda trkači olovnih nogu! Ne možemo zato stati. Valja se oduprijeti strašnim silama što vuku u ponor. Bliže mi je Gulbransen: "I vječno pjevaju šume", a "nema puta naokolo". Uvijek su neki razarali, a uvijek je bilo više onih koji su stvarali. U dva sata po podnevu bilo je gotovo. Svečani ručak u nadstrešnici. Stijene su od grubih jelovih okrajaka, a noseća konstrukcija od tankih jelovih trupaca. Iznutra je stol i dvije klupe za 15 osoba. Stražnja i istočna strana su zatvorene, a na sjeveru je vidikovac koji omogućuje prekrasan pogled na Bjelolasicu. Pristup je sa zapada i sasvim otvoren. Ovako grubo izvedena građevina lijepo se stisnula uz trobukvu, dok je s juga zaklanja miješana šuma. Gotovo je nezamjetno, a toliko lijepo. Istodobno nametnulo se svima jedino moguće ime nadstrešnice - "Mir".

Da se ne zaboravi. Nadstrešnicu, vidikovac na Okruglici izgradili su 6. i 7. srpnja 1991. g.: Brana i Seka Blažević, Ivica i Mario Lakotić, Mišonja Dlouhi, Goga Devčić, Zoran Majnarić, Vesna Đurčević-Kantura, uz pripomoć Andelka Ivančića, Ante Breljaka i uz materijalnu pomoć Milana Prpića i "Rijeka cesta" - Rijeka.

Tounjčicom od Rudnice do Mrežnice

MILJENKO PAVEŠIĆ, RIJEKA

Čitam u broju 5 - 6 "Hrvatskog planinara" uvod u članak Rude Starića "Planina hodočasnika". Citiram: "Ima planina o kojima se stalno piše. Ima planina o kojima se piše jednom i nikada više. Ima planina o kojima se ne piše jer kao da nema što da se piše a o nekima se i izbjegava pisati."

Lijepo su to sročene rečenice. To vrijedi i za ovaj napis. Međurječe Kupe, Dobre, Mrežnice i Korane nema neke planinske vrhunce koji bi atraktivnošću Julijaca privlačili osvajače uspona ili transverzalce. Taj prostor je u planinarskom "terra incognita". Tu nema ni izleta a niti pohoda. Šteta! To su krajevi veličanstvene i još uvijek neuništene prirode, naročito uz rijeku Tounjčicu i Mrežnicu. Nigdje u kupskom porječju voda nije tako bistra kao u Mrežnici i Tounjčici. Uzrok je čistoća vapnenačkih stijena kojima rijeke protječu. Velika količina otopljenog vapnenca pomoći sedrotvornih algi i mahovina uvjetuje da se stvaraju sedrene barriere preko kojih se prelivaju slapovi, jedan ljepši od drugoga. Iznad tih prirodnih brana nastaju jezera okružena kanjonskim stranama što su ih Tounjčica i Mrežnica tisućljećima usijecale u okolnu vapnenačku zaravan. Mrežnica je dugačka 62 km, a porječje zaprema malo više od 1000 km². Nažalost, gornji tok Mrežnice, s vrlo lijepim izvorima, nije dostupan zbog vojnog poligona koji se tu nalazi. Tounjčica je cijelim svojim tokom kanjonska, a Mrežnica izuzev prvih i posljednjih kilometara. Dolinske su strane negdje blaže i šumovite, negdje gole i okomite, a visina im u srednjem toku seže do 100 m. Teško je reći što je u tim riječnim dolinama ljepše i zanimljivije: karakteristična vrela Mrežnice i Tounjčice (potonja izvire pod imozantnom spiljom), kanjon i slapovi kod Primišlja, Šušnjara (najveći slap na Mrežnici - 13 metara visine) ili možda slikoviti sastavci Mrežnice i Tounjčice sa slapovima, pa izrazit i gotovo ravan kanjon pod Polojskom kosom. Na svakom kilometru putnika čeka novi detalj, nova boja, novi vidik. Prekrasan je i zvečajski dio s brojnim malim kaskadama i jezerima. Na žalost, tu su brojne vikendice sa svim pratećim "blagodatima" civilizacije.

Većih naselja ovdje nema, a uz Tounjčicu i Mrežnicu bili su izgrađeni samo mlinovi koji su se svojom arhitekturom odlično uklapali u okoliš. Niti brane uz mlinove nisu narušavale sklad. One su izgradene sistemom suhozida koji je zbog taloženja sedre te razvijanja mahovine i vodene trave postepeno poprimio izgled prirodne tvorevine.

Krajevi uz Tounjčicu i gornji tok Mrežnice pedesetih godina počinju naglo gubiti stanovništvo. Putovi zaraštavaju, napušteni mlinovi propadaju i gotovo da ih više i nema. Susret sa čovjekom danas predstavlja dogadjaj.

No, u svakom zlu ima i dobrega - bar narod tako kaže. Krajevi uzduž Tounjčice i Mrežnice vraćaju se u iskonsko stanje. Nema cesta, čak je i bolji makadam rijetkost. Vegetacija nesmetano buja. Tišina. Uši naviknute na buku urbane sredine zuje i nekako čudno prenose sklad prirodnih zvukova. Zar je to moguće tu, na dohvati republičke metropole? Eto, s brda Viničice (420 m) vidi se Medvednica, a noću svjetla Zagreba! Da, sve je to moguće. Treba doći ovamo uživati u nedirnutoj prirodi. Ovdje nema čak niti sječe šume što je tako krvički obavljaju naša šumska gospodarstva, ne zbog neke ljubavi šumara prema prirodi već zbog privatnog vlasništva nad tim prostorima.

No, vratimo se Tounjčicu! To je tipična kanjonska rijeka. Posebno je lijepa od utoka male rječice Rudnice odakle i treba otpočeti turu. Širina rijeke tu prelazi i 100 metara. Do utoka u Mrežnicu nalazi se devet, što većih što manjih otoka, sprudova. Svi su obrasli bujnom vegetacijom. Brojne rode

Šušnjarski slap na Mrežnici

Foto: M. Pavešić

sjede na krošnjama stabala te povremeno uzlijeću veličanstveno kružeći nad rijekom. Na kamenju ponad kristalno čiste vode čući šareni vodomar i vreba pripadajući mu ručak. Jata divljih pataka s karakterističnim postrojem klin alete duž rijeke. Sjedim kraj brzaka nasuprot Lisičinom vrelu i neodlučan sam hoću li ostati i uživati u toj idili ili krenuti dalje. Krećem dalje. Ugodna staza vodi pored rijeke. Brzaci, otočići, jezera mirne vode koja kao da ne teče, a staza sve ljepeša i ljepeša vodi dalje. Kreket žaba i svako toliko čuje se "pljus, pljus". Skokovi žaba u vodu. Ne mogu vjerovati da to što gledam postoji i da o tome javnost ništa ne zna. To je eldorado sklada i ljepote prirode.

U daljinu čujem neki šum, ne mogu mu odrediti porijeklo. Gledam kartu, na njoj nema ništa što bi moglo biti uzrokom. Krećem dalje i nakon petnaestak minuta hoda zagonetka je riješena: Mrežnica lijepim slapom šumi i preskače, a pod slap dolazi Tounjčica i nestaje - dalje je to Mrežnica. Od zaseoka Ožanići kod Rudnice dva sata hoda. Začudilo me je što taj vrlo lijepi i visoki slap nije ucrtan na karti.

Produžiti dalje uz Mrežnicu ne bih preporučio. Taj dio treba ostaviti za poseban izlet koji vodi od utoka Tounjčice do sela Katića.

Kako i kada na te ture?

Vlakom do ž. st. Kukača, spustiti se na Jozefinsku cestu odmah ispod stanice i prije gostonice krenuti cestom za Slunj do zadnje kuće u selu Kamenici (trošna kuća na lijevoj strani ceste). Tu se spušta makadamska cesta do zaseoka Ožanića, oko desetak minuta hoda. Kod prvog raskrižja krenuti dolje desno. Dolazimo do širokog sedrenog brzaka Tounjčice koji pri dnu treba pregaziti. Voda je plitka, malo više od gležnja. Prije prelaza Tounjčice treba obići malu ali vrlo lijepu i brojnim izvorima bogatu Rudnicu. Duga je svega nekoliko stotina metara.

Od utoka u Mrežnicu može se popeti na vrh kanjona kroz šumu, u kojoj je kolnik, a zatim pravo na zapad prema crkvi i kamenolomu u Tounju, do željezničke stanice. Ipak, pun ćete doživljaj imati ako se vratite obrnutim pravcem do Rudnice. Putem uzvodno i uz drugačije osvjetljenje doživljava se druga Tounjčica.

Za izlet uzduž Mrežnice treba ići do ž. st. Tounj, spustiti se u selo te na istok oko 5 km do zaseoka Ključarići. Tu se spustiti na obalu Mrežnice pa stazom uz rijeku, pored deset očaravajućih sedrenih slapova, do sela Katića, odakle kolnikom do ž. st. Generalski Stol.

Tko želi vidjeti još nešto izuzetno lijepo treba nasuprot Lisičjem vrelu pregaziti Tounjčicu, popeti se na rub kanjona pa preko zaseoka Jelovice doći na Mrežnicu do njenog najvećeg i najljepšeg slapa - Šušnjarskog slapa. Lisičino vrelo nije označeno na starim kartama. Nalazi se na desnoj obali Tounjčice, dobra 2 km nizvodno od mjesta gdje se pregazi Tounjčica kod Rudnice.

Na novim vojnim kartama Šušnjarski je slap označen kao Korački slap. Narod taj naziv ne poznaje. Na starim kartama slap nije označen, već samo tri vodenice.

Opisati Šušnjarski slap nije lako, treba ga vidjeti i doživjeti. Povratak obrnutom rutom. Udaljenost je malo više od 2 km.

Najbolje je vrijeme za izlet na Tounjčicu kraj svibnja ili prva polovica lipnja. Može se ići i poslije, no tada je vodostaj niži, a bujna trava u koritu rijeke umanjuje ljepotu vodotoka.

Izlet na Mrežnicu najljepši je u srpnju i prvoj polovici kolovoza. U to je doba moguće i kupanje na čudesnim slapovima.

Posjetite Tounjčicu i Mrežnicu, nećete požaliti.

U idućem broju objavit ćemo u rubrici "Novim putevima" prikaz novih prilaza s mora spojnici Kapelskog i Velebitskog planinarskog puta

Stotinu godina planinarenja po Žumberku

(Nastavak)

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

OZNAČENI PRILAZI VRHU SV. GERE I PUTOVANJE DO SOŠICA

U izveštaju za 30. glavnu skupštinu HPD-a (1905), između ostalog, piše da su članovi središnjeg odbora markirali put na Ivančicu, Samoborsku Plešivicu i na Sv. Geru od Sošica i da su sva ta tri puta prvi put označena.

Što se Žumberka tiče, to nije posve točno, jer iz spomenutog Frischaufovog članka "Das Uskoken Gebirge" vidimo da je na njegov prijedlog već 1889. bila označena planinarska staza od Šentjerneja do Sošica, preko Miklavža i vrha Sv. Gere i da su tu stazu označili učitelj Ivan Saje i Frischaufov vodič po "Uskočkom gorju", Franc Recelj, obojica iz Šentjerneja. Tom su prilikom uz stazu postavljene i "putne ploče" koje je dao napraviti središnji odbor HPD-a. Prema tome to su 1889. godine bile postavljene prve planinarske oznake u Žumberku i na Gorjancima, naravno.

Prijedlog za označavanje dionice od Sošica do Sv. Gere, 1905. godine, sigurno je potjecao od Vjekoslava Novotnija, tadašnjeg tajnika HPD-a i urednika "Hrvatskog planinara". Novotni je tih godina obavljao i poslove društvenog ekonoma, pa je stoga vodio brigu i o planinarskim putovima, a često je sudjelovao i u označavanju nekih staza. Iz zapisu prvih izletnika možemo zaključiti da je taj put na Sv. Geru bio označen od Sošičkog zaseoka Tarača, te da je vodio preko llasove strani, dolinom Blata, Barlovcem, sedlom Vraca, pa dalje preko livada Kuti i Kaštanice do vrha.²³ Bila je to i trasa šumskog puta koji je tada bio dobro održavan, jer su preko njega kolima odvozili sijeno sa košanicama Sv. Gere. (Gorske livade kosile su se samo jednom godišnje i to u mjesecu srpnju. Tada je gorom odzvanjala pjesma kosaca i klepanje kosa. Taj se idilični ugodađaj do danas nažalost izgubio).

Razglednica Stojdrage između dva rata (520 m)

Do Sošica su turisti, kako su se još prvotno zvali planinari, putovali iz Jastrebarskog zaprežnim kolima. Dr. Ivan Krajač (1877-1945), šesti po redu predsjednik središnjice HPD-a (1921- 1925), zahtijevao je od tadašnje vlasti da se "radi unapredjenja i potpore planinarstvu" uvede promet poštanskim autobusima, za početak bar u ljetno doba. Od linija predložio je slijedeću: "Jastrebarsko, kolodvor - Krašić - Kostanjevac - Sošice, odnosno i Kalje - Budinjak - Stojdraga - Samobor i obratno s priključkom za posljednje večerje, odnosno noćne vlakove za Zagreb." Krajačeva želja djelomično je ostvarena tridesetih godina uvođenjem autobusne linije, ali samo do Kostanjevca, u privatnom aranžmanu. Pedložena linija u potpunosti je ostvarena tek poslije rata.

Vožnja zaprežnim kolima iz Jastrebarskog do Sošica unajmljivana je za 12 kruna, dok se za 14 kruna dobila "foringa" s fijakerom. Vjerojatno su ta putovanja bila romantična i vesela. Putovalo se kroz slikovita prigorska naselja, uz bučne mlinove rječice Kupčine, vijugavom brdskom cestom, s pogledima na brežuljkasto Jastrebarsko prigorje i na valoviti istočni Žumberak koji "podsjeća na alpske predjele", te pokraj sela s drvenim kućama pokritim "škopom". Putem se, naravno, društvo često i odmaralo u seoskim "birtijama" uz okrepnu "domaćim vinom i kukuružnjakom". U predvečerje se stizalo u Sošice. Noćilo se u kući gostonice "K veseloj Marici" ili u kući gostonice gazde Dake Radića. Moglo se prenoćiti i u velikoj kući legendarnog sošičkog načelnika Nikole Hranilovića, zvanog Vune, "koja djeluje poput palače u usporedbi s drvenim kućama sa slamom pokritim" (Frischauf). Sutradan se rano kretalo prema vrhu. Neki su unajmljivali za 1 forintu vodiča s osedlanim konjem, a drugi "žumberački taksi", kako su u šali nazivali magarca. "Nije običaj da gospoda pješke ulaze na Svetu Geru već treba da uzjaše na goru" - tako je savjetovao turistima jedan od sošičkih vodiča! Do Sv. Gere, odnosno do livade Kaštanice, u Sošicama se za 3 forinte mogla dobiti i "fura" kola s "foringašem".

U to vrijeme bilo je i onih pravih planinara, pješaka, duduše rijetkih, koji su do Sošica hodali 36 km od željezničke stanice Lazina, na pruzi Zagreb - Karlovac.

Iz Sošica, kao glavnog ishodišta za vrh Sv. Gere, planinari su koristili još i pješačke prilazne staze kroz šume Boljaru i Repinsku sječu.

Polazno mjesto za turu u pravcu Sošica bila je u početku i Stojdraga i to za one planinare koji su dolazili u Žumberak sa samoborske strane.

Iz Zagreba do Podsuseda putovalo se najprije "zagorskim cugom", zatim se nastavilo jedan sat zaprežnim kolima do Samobora, a dalje kolima preko Bregane do Stojdrage bilo je potrebno još dva i pol sata.³ Da su planinari još na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće posjećivali Stojdragu i noćivali u ovom slikovitom selu svjedoči nam i slijedeći odlomak: "Na sgodnom mjestu, a na visini 490 m, sagradila je Zemaljska vlada cestarnicu, ali ujedno i planinarski dom na prvom katu nove zidanice u kojem ima za putnike i planinare tri sobe ..." Na pročelju cestarnice bio je nacrtan i turistički vidokrug "od Kalnika na istoku do Triglava na zapadu".

Stojdraga je između dva rata bila ne samo polazna točka za izlete u smjeru Sv. Gere, već i cilj izleta zagrebačkih, samoborskih i brežičkih planinara. Uz već postojeći "planinarski dom" u zgradici cestarnice otvoreno je 1926. godine još jedno sklonište za planinare u župnom dvoru. Bilo je to u vrijeme službovanja svećenika Mihajla Sergeja Trbojevića. Taj je veliki priatelj prirode i puka, uz pomoć planinara, uredio lijep park na istočnim padinama ispod Crkve Sv. Jurja, a na samom ulazu u park podigao je uz pomoć planinara i visoki betonski križ, povodom tisućgodišnjice krunidbe prvog hrvatskog kralja Tomislava (1925).

Planinarski put od Stojdrage preko Pokleka, Novog Sela, Budinjaka i Gornje Vasi do Petrićkog Sela i odvojka za Kalje, vodio je glavnom Žumberačkom cestom. Cesta je dovršena 1893. godine, a građena je pod vodstvom vladinog gradevinskog nadstojnika, začasnog člana HPD-a, Augusta Pisačića Hižanovečkog. Planinari su usput svraćali do potomaka "baruna Poklečkih" u selu Poklek. Penjali su se zbog lijepih vidika i na vrh brda Kumičevac (Kunjačevac) i Siječevačku goru (Siljevac). Zaustavljali su se i u predjelu šumice "Bertova bukvica" nadomak sela Bratelja, gdje cesta dosije svoju najvišu točku: 768 m. Graditelji ceste su to mjesto označili spomenikom u obliku kamenog stupa.

Na ovoj trasi planinari su obično noćili u kući kovača Šintića u Gornjoj Vasi ili u Petrićkom Selu kod Josipa Delišimunovića, zvanog Joška. U Petrićkom selu, u obitelji Franje Delišimunovića, čuvaju se još i danas "đedovske povelje" iz 18. stoljeća, po kojima je car Leopold I podario husarskom kapetanu Krištoforu Delišimunoviću plemstvo za junaštvo u borbi protiv Turaka. U obližnjem Kalju, tadašnjem općinskom središtu, moglo se prenoći u zgradi šumarije ili u prenoćištu gostonice općinskog načelnika Pavla Kekića. U Kalju se mogao unajmiti i vodič za Sv. Geru; nadnica mu je bila od 1-2 forinte.

Ishodište za turu do Sv. Gere bilo je neko vrijeme i Petrićko Selo, ali je taj put "duž kranjske međe" brzo napušten, jer je "naporan i predalek". Planinari su radije nastavljali iz Kalja do Sošica preko Tomaševaca i pokraj Sopotskog slapa, jer, kako kaže D. Hirc, "put je turistički vanredno krasan, ide preko tri dola i tri gore".

Između dva rata postojala je još jedna planinarska staza do Kalja i to, izravno iz Samobora, preko Dragonoša, Grabra i Kordića, ali je bila malo korištena.³⁰

Ako je planinara negdje na putu zatekla noć, prespavao bi na sijenu u "šajeru" kako Žumberčani nazivaju drveni sjenik. Na livadi zvanoj Bazekovi Krči, te na Kaštanicama nalazili su se prije rata takvi "šajeri".

Sa slovenske strane češće se označavaju prilazne staze k vrhu Sv. Gere tek nakon osnivanja planinarskog društva u Novom mjestu (1914), ali su "turistički znakovi" postojali još i prije. Markacije su vodile do Miklavža i Gospodične, dok je iz Šentjerneja označena planinarska staza preko Opatove gore i dalje bilom Sljemena. Na Gorjancima se noćilo između dva rata u planinarskom skloništu iznad izvora Gospodične (izgrađenom u ljetu 1931) i u mežnarevoj kući nedaleko od crkvice Sv. Miklavža. Frischauft također spominje (Das Uskoken Gebirge, 1890) mežnarovu kuću i crkvenjaku Antona Miklavčića kod kojega je znala prenoći i veća skupina izletnika, a tu je mogla dobiti i hranu i "Weinkeller dient". Na temeljima stare mežnarove kuće, sagradio je 1937. novu kuću Nace Hudoklin, koji se ovamo preselio iz Šentjerneja još u ljetu 1931. Prvotno je držao gostonicu u mežnarovoj kući, a nakon izgradnje veće kuće, iznajmljivao je dvije prostorije i za noćenje. Novomeščanski i zagrebački planinari rado su dolazili gostoljubivom Hudoklinu i u njegovoj su kući često noćivali.

Sve ove navedene prilaze vrhu Sv. Gere koristili su planinari do kraja drugoga svjetskog rata.

ODAKLE IMENA SV. GERA I TRDINOV VRH

Predio najvišeg vrhunca Žumberačke gore i Gorjanaca valoviti je šumski proplanak, oko 300 m dugačak, koji se proteže od istoka prema zapadu. Na tom su proplanku tri kamenita vršića. Prvi je na jugoistočnoj strani (1175 m), drugi na zapadu (1171 m), dok je u sredini visokim geodetskim stupom označen glavni vrh s dvojnim imenom: Sv. Gera - Trdinov vrh. Donedavno je vrh označen visinom od 1181, no najnovijim mjerjenjem utvrđena mu je visina od 1178 m. Preko samog vrha prolazi granica između Hrvatske i Slovenije, koja se proteže istočno bilom Sljemena u smjeru Opatove gore, a južno u smjeru magistralne ceste Novo mesto - Metlika.

Nazivi vrha u prošlosti su bili različiti. Metliški povjesničar Zvonko Rus tvrdi da vrh nekada nije imao neko posebno ime, već da se zvao kao i čitava gora, Kuka - Gora. I ostali su povjesničari i putopisci vrh različito nazivali: Sv. Gora, Sv. Petka, Sv. Jera, Palež. Ipak najčešće se pojavljivao naziv nastao prema nekadanoj crkvici Sv. Gere. F.J. Fras piše da se "... die Berge Ballesi oder St. Gera, Hum, Ostercz und Blasevo brdg - smatraju najvišim točkama - an der Grenzen".⁴ Frischauft ga naziva dvojakim imenom, vrh Sv. Gere i Sv. Ilje.⁵ D. Hirc naziva jugoistočni vrh Hrvatska Sv. Gera, a analogno tomu glavni vrh - Kranjska Sv. Gera. Zagrebački planinar Dragutin Mlač zove vrh Sv. Gera ili Trdinov vrh. Po njemu, vrh je dobio ime po "dvjema kapelica ma koje su se nekada nalazile na samom vrhu, i to, na hrvatskoj strani Sv. Gera, a na slovenskoj strani Sv. Ivan Trdina".⁶ 16 Pogrešno! Očito da se Mlač, inače vrstan poznavalac naših planina, malo trudio oko ispravne toponomastike. Za njega i toponom Žumberačka gora uopće ne postoji!

Spomenimo i jednu legendu, vezanu uz porijeklo imena vrha, po kojoj je kraljica Gertruda, žena Hrvatsko-Ugarskog kralja Andrije II., darovala Goričkim grofovima hrvatsko plemstvo i vlast nad Metliškom markom, a gorički su grofovi njoj u čast nazvali najviši vrh pograničnog područja Sveta Gera.

Slovenci su u spomen književniku Janezu Trdini, koji se proslavio djelom "Bajke in povesti o Gorjancih", preimenovali vrh Sv. Gere u Trdinov vrh. Inicijatori te planinarske akcije bili su tadašnji predsjednik i tajnik podružnice SPD u Novom mjestu, Ferdo Seidel i Otmar Skale, te poznati slovenski predratni planinarski publicist, tadašnji direktor gimnazije, Josip Wester. Za preimenovanje se najprije moralo izjasniti stanovništvo gorskih i podgorskih naselja, što se i dogodilo na velikom narodnom zboru održanom 6. lipnja 1921. ispred gostionice "Pri Zajcu". Tek je nakon molbe i rješenja Ministarstva unutrašnjih poslova u Beogradu, te mišljenja pokrajinskih uprava Ljubljane i Zagreba odlučeno da se najviši vrh Gorjanaca nazove imenom Janeza Trdine. Svečanost imenovanja održana je 15. kolovoza 1923. na proplaniku vrha Sv. Gere. Kroničar je tom prilikom zabilježio da je cijeli dan uz pjesmu i pucnjavu iz mužara mnoštvo naroda slavilo Trdinu, koji je tim činom dobio najljepši i trajni spomenik na dragim mu Gorjancima.

Mnogi su mislili (a neki misle još i danas) da se od tada najviši vrh Žumberačke gore i Gorjanaca naziva samo jednim imenom, Trdinovim vrhom. Takvo je mišljenje neprihvatljivo, jer je za hrvatsko područje ostao i dalje stari naziv - Sv. Gera. Najispravnije bi bilo da Hrvati i Slovenci pišući upotrebljavaju (što neki i čine), dvojaki naziv: Sv. Gera - Trdinov vrh.

Nakon drugoga svjetskog rata na hrvatskoj se strani službeno pojavio skraćeni oblik - Gera. U najnovije vrijeme sve se više vraćamo opet starom i jedino orografski točnom pučkom toponimu - Sv. Gera.

VIDIKOVCI I VIDICI

Dobrog vidika s vrha Sv. Gere - Trdinovog vrha u prošlosti nije moglo biti, jer je vršnu visoravan vrha prekrivala gusta šuma. Tek na jugoistoku visoravni raslo je poneko osamlijeno stablo koje s te strane nije ometalo vidik. Zbog toga je Frischauft 1889. predložio središnjem odboru HPD-a da se na području vrha posjeku stabla radi boljih vidika. Pošto je dobivena dozvola od "Kraljevske hrvatske šumarske direkcije" (za Žumberak je bila u Karlovcu), taj je posao obavio na vlastiti trošak Hinko Kapek (1841-1915), karlovački fotograf, planinar i speleolog. (On je zajedno s Frischauftom

Janez Trdina (slika Borisa Kobeja)

posjećivao spilje u karlovačkoj okolini, a objavio je samostalno prvi album fotografija o Karlovcu (1885) i izdao knjižicu "Priča o Plitvičkim jezerima".) Frischauf spominje i jedno drvo na vrhu od tri metra visine koje je preuređeno za razgled.

O tom drvetu petnaestak godina poslije podrobnije piše D. Hirc.^{6,7} Od njega saznajemo da je na zapadnom vrhu, na jednom razgranatom drvetu, neki šumar s Gorjanaca, imenom Kupečka, izgradio vidikovac i to tako što je grane sa strane posjekao poput stepenica. Lako se onda moglo popeti na vrh drveta gdje su bile postavljene daske. S te "galerije" vidik nije bio baš naročit, jer drvo nije bilo visoko a i okolno je drveće priječilo širi vidik. U svakom slučaju bio je to prvi planinarski objekt (ako ga možemo tako nazvati) u Žumberku i Gorjancima.

Sa šumovitog zapadnog vrha, gdje su sada smještene dvije montažne limene kućice radio-amatera, s jednog kamenitog vidikovca ispred kojega je iskrčena šuma, danas se otvara vidik na zapadnu Dolenjsku i brežuljkastu Belu krajину.

Negdašnju drvenu piramidu, dvadeset metara visoku, postavio je na glavnem vrhu 1934. Vojno-geografski institut iz Beograda. Unutar piramide stajao je 1,5 m visoki triangulacijski betonski stup, na kome je bila uklesana visina vrha (1181), a u betonskom temelju pokraj stupa: Trdinov vrh - 1934. Proglašenjem vrha imenom Trdine (1923) i nakon izgradnje drvene piramide, posjet planinara vrhu, posebno sa slovenske strane, znatno se povećava. U drugom svjetskom ratu mnogi su planinarski objekti u Hrvatskoj porušeni ili oštećeni, ali je piramida na vrhu bila poštedena od ratnih razaranja. Ona je i u poratnim godinama još bila u upotrebi, ali je pedesetih godina već trošna, bez ljestava i praktički neupotrebljiva.

Sadašnji petnaestak metara visoki betonski geodetski stup u obliku obeliska na glavnem vrhu, okružen sa svih strana šikarom i visokim stablima bukve, izgradila je 1960. Slovenska republička geodetska uprava. Dok je bio obložen drvenom skelom, stup je služio neko vrijeme i kao vidikovac. Na južnoj strani skele bile su uske strme drvene ljestve, po kojima se uspinjalo do rešetkaste galerije - vidikovca. Desetak godina poslije drvena se skela raspala, a ostao je samo goli stup. U podnožju

Stara drvena piramida na vrhu
Sv. Gera

Ostaci kapelice sv. Ilijе na Sv. Geri danas

Foto: V. Jagarić

stupa užidana je naknadno metalna pločica na kojoj stoji da je razgledni stup postavljen samo za potrebe zemljomjerstva i da su oštećenje i pristup na vrh stupa zakonom zabranjeni. S podnožja stupa ne pruža se никакav vidik, pa se unatoč zabrani i opasnosti neki značiljnici ipak penju klinastim stepenicama koje su naknadno ubetonirane u stup. Vidik s vrha vjerojatno je dobar, i to samo u smjeru jugoistoka i juga, dok vidik prema sjeveru sprečavaju krošnje visokih stabala zaštićenog rezervata prašume, poznate pod nazivom "Pragozd Gorjanci".

Na valovitoj visoravni jugoistočnog vrha nalazi se ograđeni objekt i ne može se na njega. Šteta, jer dalekosežni su baš vidici na istočnu i jugoistočnu stranu, sve do Samoborskog gorja i Save kod Brežica.

Pristup je zabranjen i na izdaleka vidljiv 90 m visoki telekomunikacijski toranj (izgrađen 1984). Pripovjeda se da je razgled s tornja veličanstven, kakvog nema ni s Kleka, ni Ivančice, ni s bilo kojeg vrha u hrvatskim planinama. (Čelična gradevina tornja, objekt ograđen bodljikavom žicom, i limene kućice radio-amatera, narušavaju nekadašnji romantični i prirodni izgled područja vrha. Ipak, na ovom se prostoru nalazi još mnogo skrivenih kutaka gdje je sačuvana ljepota pejzaža.)

Neki stariji putopisci malo su pretjerali u opisivanju vidika s vrhunaca Sv. Gere - Trdinovog vrha. Tako je jedan napisao: "... bajni vidik, ravno u Zagreb, u samu Ilijcu. Prostim okom vidi se i toranj Stolne crkve a dobrim zurilom možeš razabrat i pojedine zgrade."²⁴

Ima kroničara koji tvrde da su se i na području vrha Sv. Gere, kao i na drugim visovima Žumberačke gore, palile vituljače (kresovi) čiji se plamen nadaleko video. (Vituljače su upozoravale Uskoke na dolazak turske vojske.) Neki su čak mislili, sudeći valjda po nekakvoj hrpi kamenja, da je pokraj te vituljače na vrhu nekada stajala i kula - stražarnica. Tko zna? Možda! Ipak, malo je vjerojatno, jer su krajišnici iz tog područja išli na službu istočno od Slunja, na granicu prema Turskoj. Ali opet, jedna takva kula ponosno stoji još i danas u selu Ošttru na Gorjancima. Istinitost tih navoda ostavimo novim proučavateljima Žumberka.

CRKVICE SV. GERE I SV. ILIJE

U Sloveniji ima 13 crkava s nazivom Sv. Jedrta, ali samo je jedna s imenom Sv. Gera - a ta je nekada postojala na najvišem vrhu Gorianaca. Prema Keberu¹¹ je porijeklo imena Jera iz imena Gera, a Gera je skraćeni oblik germaniskog imena Gertruda. Jera je rjeđi oblik Jedrta, upotrebljava se uglavnom za ime crkve.

Zapadno od glavnog vrha, u blizini tornja vide se ruševine nekadašnjih dviju crkvica, Sv. Gere i Sv. Ilike. Unutar ruševnih zidova crkvice Sv. Ilike ne raste više "150-godišnji" javor koji spominju kao rijetko staro drvo gotovo svi koji su pisali o toj crkvi. Ne raste tu više ni "macikovina" kako Žumberčani nazivaju tu vrstu vrbe. Nema više grmlja oko te ruševine, a ni samoniklih malina, niti visoke trave - sve je to, na inicijativu Žumberačkog dekana preč. Mile Vranešića, u ljetu prošle godine, uklonjeno i očišćeno. Postavljen je i provizorni drveni križ unutar ruševnih zidova na mjestu nekadašnjeg svetišta, tako da svakog putnika namjernika podsjeti kako je nekada ovde bilo molitveno okupljalište. Krajoblik ovog dijela vrha djeluje sada nekako ljepeš, dostojanstvenije i dojmljivije.

S temelja manjih ruševina Sv. Gere nije još uklonjena vegetacija. I dobro da nije, jer iz istočnog zidića raste drvo - jarebika (*Sorbus aucuparia*)! Ovo zanimljivo i slikovito drvo, s nepravilno razvijenim oko pet metara visokim stablom, cvjeta u mjesecu svibnju mirisavim bijelim cvjetovima koji u lipnju dozrijevaju u crvene grozdaste plodove. (Stablo, kada nema vegetacije, sliči modernoj skulpturi s kamenim postoljem.) Bila bi zaista šteta da se ovaj primjerak jarebice baš s ovoga mjesta ukloni. Treba je sačuvati i zajedno sa zidićem zaštititi kao spomenik prirode i kulture. (Jarebika je inače prilično rasprostranjena po šumskim predjelima ovog dijela Žumberka.)

Mnogi putopisci i kroničari ovih krajeva, kao i mnogi Žumberčani i Podgorci bili su uvjereni da je crkva Sv. Ilike na slovenskoj, a Sv. Gere na hrvatskoj strani. Da je takvo mišljenje ne samo pogrešno, već upravo obratno, dokazuje povjesni prikaz šentjernejske župe (A. Lesjak, 1927) u kojem se navodi da se među "napuštenim i porušenim kapelama" te župe nalazi na Gorjancima i crkva Sv. Gere. Iz katastarskog plana općine Ozalj (k.o. Sekulići, čestica 87) vidljivo je da je crkva Sv. Ilike bila na hrvatskoj strani.

Teško je točno utvrditi vrijeme izgradnje tih crkvica. Najnovijim istraživanjima zagrebačkih arheologa i povjesničara umjetnosti u ljetu 1990. ustanovljeno je da je crkva Sv. Ilike, srednjevjekovni gotički sakralni objekt zidan kamenom, izgradena negdje početkom 15. stoljeća, a crkva Sv. Gere spominje se u dokumentima 1447. godine. Odgovor na pitanje zašto su na tako nepristupačnom mjestu, tako blizu i vremenski u kratkom razmaku gradena ta dva sakralna objekta mogu dati samo povjesna istraživanja.

Telekomunikacijski toranj na Sv. Geri

Foto: V. Jagarić

Puk priča da se podizanjem ovih sakralnih građevina na samoj granici tadašnje Vojvodine Kranjske i Krajiškog okruga Žumberak, htjelo sačuvati sjećanje na zajedničku pradomovinu i na bratstvo hrvatskog i slovenskog naroda.

O rušenju crkvica postoje samo nagađanja i legende. Po pučkoj predaji crkvice su porušili Turci na svom pljačkaškom pohodu kroz ove krajeve. A da crkveno blago i zvona ne budu plijen Turaka, puk ih je zakopao u zemlju. Mnogi su lakovjernici poslije pokušali pronaći skriveno blago. Zbog toga je u blizini crkvica i oko njih bilo dosta iskopanih jama.

O rušenju crkvica priča još jedna legenda. Na stočnim sajmovima, navodi ona, koji su se nekada odražavali na prostoru vrha, žučljivi Kranjci i ratoborni Uskoci često su se prepirali radi prava na sjeću šume i košnju trave na okolnim košanicama. Kad su se dosita najeli i dobrano napili, jednom su, u svadi, za inat jedni drugima porušili crkvice. U toj legendi vjerojatno ima istine, jer i Lopašić u svojim povjesnim criticama spominje da su na sajmovima, između Kranjaca i Uskoka bile česte svađe i krvavi okršaji, zbog čega su "od crkve

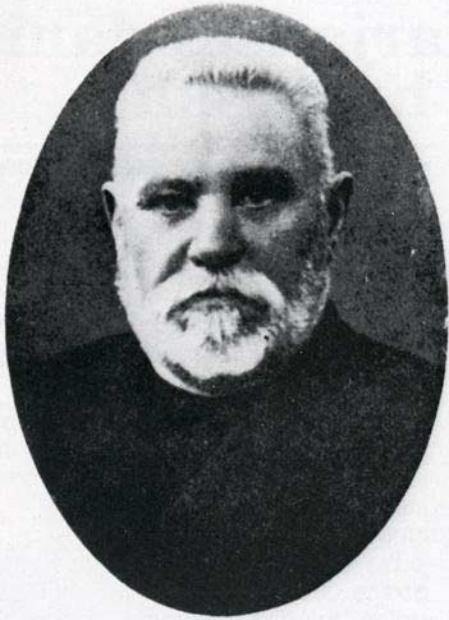
Sv. Gere na medi kranjskoj" premješteni sajmovi u obližnje Sošice.¹⁴ O tim svađama piše hrvatski književnik i pjesnik Jovan Hranilović (1855-1924) u svojim "Žumberačkim elegijama" (VI elegija).

Stariji Žumberčani još pamte i rado se sjećaju predratnih crkvenih proštenja na vrhu Sv. Gere koja su se odražavala povodom svetkovine Velike Gospe. Evo što priča 81-godišnji Ilija Smiljanić iz Radatovića: "Ispred zidova nekadašnje crkve Svetog Ilijе, bio je postavljen oltar de se služila maša. Poslije maše bila je domaća veselica, na ražnju se vrćelo i do šest janjaca. Domaći ljudi dovezli su kolima do same paramide u lajtima vino, a janjice su dognali žive i tu ih pripremali za ražan. A planinarima iz Novog mesta bio je zadatak da vode brigu o svemu i svačemu. Oni su dobili dvadeset posto od prihoda na prodaju od vina. Novci su im možda trebali za popravak paramide".

Zanimljiv je i slijedeći podatak iz putopisa jednog planinara o boravku na Sv. Geri poslije jednoga takvog proštenja: "...sudeći po tucetu ražnjeva mora da je bilo mnogo ljudi, ali sve je bilo lijepo očišćeno, te nije bilo papira, kutija i sličnih predmeta, koji se nalaze svake nedjelje na pojedinim mjestima Medvednice i Samoborskog gorja."⁸

Starije generacije Žumberčana sjećaju se još i popularnog Marka Tarača, svirača na violinu i pjevača pučkih pjesama, koji je sa svojim tamburašima i šaljivim doskočicama zabavljao puk na proštenjima, sajmovima i svadbama.

O obnovi crkvice Sv. Ilijе danas se ozbiljno razmišlja među pobornicima za spašavanje hrvatske kulturne baštine. Treba misliti i o obnovi crkvice Sv. Gere. Kip Sv. Gere još postoji, čuva se u Dolenjskom muzeju u Novom mestu. Jednog će se dana vratiti i biti postavljen ponovo na mjesto koje mu pripada - u crkvicu Sv. Gere na vrhuncu Gorjanaca. Kip, visok 90 cm, izrađen od lipova drveta, u sjedećem položaju, prilično je dobro sačuvan. Povjesničari umjetnosti pocjenjuju da je napravljen u prvoj polovici 18. stoljeća, a možda i prije. Slučajno ga je pronašao u šumi Gorjanaca, početkom 19. stoljeća, seljak zvan "Žerjavčić Jura", kad je krijučario duhan iz Hrvatske. Kip se desetljećima čuvalo kao kućna relikvija u obitelji Ambrožić u Dolenjskom selu Žerjavina.

Žumberački pjesnik Jovan Hranilović

Svršetak u idućem broju

Marjanski dani ili Zadnja ruža hrvatska

IVICA PILJIĆ, SPLIT

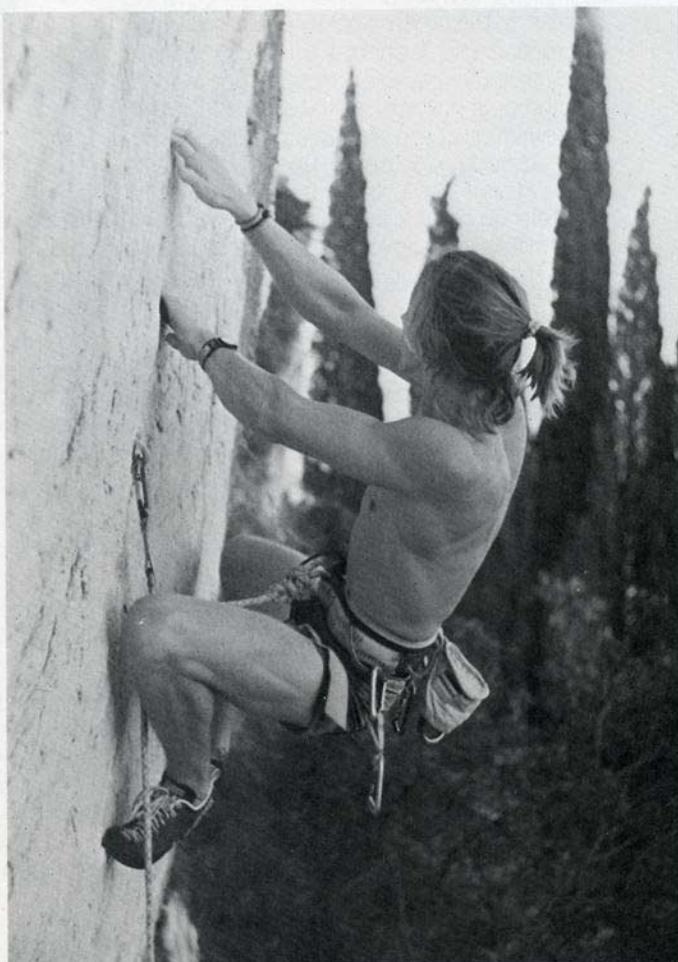
Bilo je ljetno, penjali smo. I jesen i zima i proljeće, penjali smo. Svi putevi iz svih stijena vodili su na Marjan. Mnogi putevi u mnoge stijene počinjali su na Marjanu. Moja je priča obična penjačka priča. Prije točno deset godina stajao sam u podnožju marjanske stijene u kojoj su postojala tri fiksna užeta. U tada jedinim usponima trenirali su himalajci i oni najsmjeliji tek završeni alpinistički pripravnici.

Prvi put sam tada bio žemar i nisam ga koristio jer sam više vjerovao svom karabinerskom prusiku. Lako mi je prelaz preko čvora zadavao muke, tko će se gnjaviti tim "željeznim čudom". Ekspediciski kamin i njegovo žuto uže dugo sam pamatio kao svoj prvi marjanski uspon. Srce je tražilo više, stijena me vukla, a bila je tako ne-prepenjana.

Ivica Matković je bio jedini koji mi se 1984. godine odazvao i od tada stalno zajedno otvaramo nove uspone u marjanskoj stijeni. Do danas 54 nova uspona. Prvi je bio "PIMI" u tmurnom danu kraja listopada ljeta gospodnjeg 1984. Pa "KOLIBRI" okupan toplinom lipanjskog sunca 1985, prvih oštih VI+. A zatim niz smjera - sve viših stupnjeva težine, u godinama koje su proletele.

Netjecanja Marjan '86 i najteži uspon do tada, "MARULIANUS" IX+ ili -X (vječna polemika). Marjan '87, treninzi, usponi, odlasci u velike stijene i povraci, na Marjan.

Uvijek drag susret s toploom stijenom i u najhladnijim zimskim danima i po jugu i po kiši, boravili smo i boravimo u njegovim nadvisima. Tu na fiksnom užetu 1984. godine, u srcu stijene, upoznao sam Hrvoja kojemu je tada bilo šesnaest godina. Samoosiguravao se spravom koja je bila toliko stara i čudna oblička da je izazivala pozornost i nedoumicu. Nedoumice u

Ivica Matković u smjeru "Zadnja ruža Hrvatska"

Foto: Vj. Prvan

njega nije bilo. Žar u očima bio nam je zajednički.

Kasno popodne. Odmaramo se u malom dvorištu crkvice svetog Jere. Draga crkvica stisnuta je uz marjanske litice već osam stoljeća. Naše kratko trajanje ona i njen okoliš uvijek ispunje posebnim mirom. Horizont u ljetnom smiraju dana, Šolta, Čiovo, Brač i Biokovo u daljini. U svom elementu, ispunjeni, s lakoćom se spuštamo u vrevu ljetnog Splita, uvijek bogati za novo ispunjenje.

U zimi 1990. Ivica Matković i Hrvoje Kamenjarin odlučili su uraditi uspon teži od Marulianusa. Bijela, glatka nadvisna ploča ispod vatrogasnog tornja odavno me privlačila. Ipak Ivica i ja za nju nismo našli vremena. Hrvoje je bio uporan i tako je odluka donesena. Bila je veljača, na užetima su bili gotovo cijeli dan. Trebalo je utvrditi put kroz ono što je dugo za sve nas bilo nemoguće. Padala je kiša, ali Ivica i Hrvoje su uporno zabijali spitove. Sve iz ruke, naravno. Tada smo o električnoj bušilici samo sanjali. U kasno popodne veljače 1990. stvoren je novi uspon na Marjanu. Nazvali su ga "ZADNJA RUŽA HRVATSKA".

Lipanj 1991, kasno popodne. Ivica Matković vodi "Ružu". Šutimo, napeti smo, znoj curi niz gipko tijelo. Ovo je drugi dan kako Ivica Matković i Ivica Franceschi-Frenki pokušavaju prepenjati ovaj trenutno najteži marjanski uspon. Ivici je ovo drugi pokušaj. Ljeska se more, zastaje tu i tamo slučajan prolaznik. Pod najtežim je detaljem, sjećam se u trenu svih naših marjanskih uspona, godine se smiješe odsjajem uspomene. U najtežem je detalju, ne pada, prolazi, usklici radosti u podnožju. Tu je Frenki, Ivičina sestra Višnja, Vjeko koji snima i ja. Čitava publika. Ukapča pretposljednji spit i zatim komplikirani pokreti lijevo, tu je prije pao. Sada prolazi, vršna sponka i kraj.

"U životu možeš imati jednu od dvije stvari, ili ljubav ili moć", dolazi mi odnekud. I koliko god možda zvučalo otrcano, ljubav sažeta u sve ove godine, u kilometre uspona, neprospavane noći, suha usta punih prašine od spita, padove, razočaranja, trijumfe, poraze, uz vatru ispričane doživljaje, brigu djevojke, majke, sestre, snagu vjetra, kiše, beskonačnosti prebogatog vapnenca, u osmijeh partnera, u savršenu ljepotu prirode - ta je ljubav POBIJEDILA.

Ivica Matković ispenjao je uspon "Zadnja ruža Hrvatska" i ocijenio ga je sa francuskih 8a. To je po UIAA težina -X. To je prvi uspon u Hrvatskoj te težine što ga je svela hrvatski penjač. Silazak u podnožje i stisci ruku. Polako pada noć. Prolazimo pokraj crkvice svetog Jere. Tu sam se prije mjesec dana vjenčao. Hrvoje mi je bio kum. U čast tog događaja i godišnjice svog vjenčanja Ivica je otvorio novi uspon i nazvao ga "VJENČANI". Uspon je teži od "Ruže" i nije ispenjan. Ali to je već druga priča.

Planina iznutra!

MIRA ŠINCEK, VARAŽDIN

Planina nije samo i jedino ogoljeli kameni vrh, čelom u nebo propet, suncem opržen, do kog vodi staza uzbrdo. Planina ne poznae samo prostranstva svjetla i vidike u beskraj. Planina je i mrak i tama (usred bijela dana), vlažna stijena što odasvud pritišće, zrak gust, skučeni vidici. Planina je i staza koja poznae samo silaske u tmine. Svaka planina ima i svoje čelo u nebu i svoje srce u dubinama.

Planina iznutra - nov izazov! Zašto da ne?

Prvi put sam u sasvim drugoj opremi, s kacigom na glavi, kanticom za karbid o pojasu, rukavicama, u radničkom kombinezonu (srećom ogledala nema). Slušamo pažljivo upute našeg vodiča. Širom otvorenih očiju motrim ovu novu i nepoznatu opremu i sredstva za ovakve vrste "avantura". Osjećam se ko prvačić: - i uzbudena mogućnošću doživljavanja nepoznatog i nesvakidašnjeg, i pomalo prestrašena nedostatkom znanja o tom neobičnom, ali nisam sama, sve to vidim i u očima svojih prijatelja.

Palimo svjetla ponad čela, u nosu pecka dim karbida, ulazimo u prohладan prostor, oko nas sve zemljom miriše, uspinjemo se (zapravo ima i penjanja uzbrdo) Majmunjakom. Ubrzo mi postaje jasno

odakle ime prolazu, pogledavam na društvo ispred sebe i šuteći pitam se - sličim li i ja onim četveronožnim akrobatima oko kojih se u ZOO-vrtu najradije okupljuju djeca? Krajičkom uha hvatam upute vodiča, a više se predajem zvukovima tišine, praskanju plamena, negdje duboko kapanju nevidljive vode.

Ramzesov prolaz (već uvjereni da ime ima i te kakvog smisla, domišljcm se što li nas sad čeka), - učimo najbrže hodanje u stavu krajnje poniznosti - osamdesetak metara pužeći. Po tko zna koji put zahvalno namještamo kacigu, stresavši se pri pomisli koliko bih već čvoruga i modrica imala na glavi da nje nije.

Vodič nam je rekao da ova pećina nije bogata ukrasima, ali meni izgleda veličanstveno, ko torta od čokoladne kreme, puna okamenjenih kapljica, malih tornjića, roščića... iskre se kristale, drhture kapljice i meni se se više ovdje dopada.

Evo nas i u Limunovoj sobi; sa Bubrega, okruglastog kamena po kom lagano klizi voda, pokušavamo piti, na podzemnom potočiću punimo kantice, po tobogantu, u blatu uglačanoj strmoj stazi, za tren se spuštamo u novu dubinu, mrak, ljetopu.

Zaustavljamo se, odmora radi, ali i da doživimo spilju u pravom "svjetlu" - gasimo svjetiljke i tada tek spoznajem: - ova je tama nešto sasvim nedozivljeno, neobično, sve što mi vani nazivamo tim imenom tek je bijedna sjena pravog mrača koji gospodari pećinskim dubinama. On je zapravo živ. Gust, vlažan, težak, mek, pokretan, sve obuzima, sve obavija, u sebe utapa. Nemoguće mu se oduprijeti, klizi po rukama, na ramena sjeda, kroz prste se provlači, oko ušiju šuška, što više rastvaram oči to ga u njima više ima. I zapravo osim njega ovdje i ništa drugo ne postoji - on preuzima svaki oblik, tijelo, zvuk, pokret, mirovanje, on je i lijevo i desno, iznad i ispod, on je u i izvan stvari i bića. Nema tu sad više ni nas, ni kamenja, zemlje, vode, sve je tek jedan svevladajući Mrak. U toj sveopćoj tami moje misli plutaju: - nije li pećina zapravo ovaj mrak, a sve one prelijepije slike od malo prije samo privid, varka, san?

I onda se prasak u tišinu zabija a potom i svjetlo ko voda razlijeva - preda mnom stijene smeđkasto-crne, čudnih oblika, iznad glave, lijevo i desno, ispriječiše se koraku, izranjuju odjednom, neslućene, a iza mene, znam, osjećam, u stopu korača mrak i sve što sad vidim za tren opet on obuzima, prisvaja, natrag uzima.

Još jedan izazov. Fosilna je soba, odmah tu, kaže vodič, iza prolaza, a prolaz je zapravo izsvrdlani kanal, uzak, krvudav. Kad su njime ponirali u nepoznato činilo mi se da ih to spilja u svojim ustima okreće i polagano guta, poželjeh ih zaustaviti, zadržati, no svjetla im prebrzo nestadoše, ostaše samo uska mračna usta što su gladno zjapila u mene. Okrenuh leđa neustrašivo, jer sve što je izvan svjetla postaje nepostoeće, i otplovih mislima, sama na hladnoj sklizavoj zemlji ponad prijetećih rupa Pakla što je četrdesetak metara niže šumio nevidljivim vodama i crnim se mrakom crnio.

Spilja živi svoj život i pravila vanjskog svijeta u njoj ne vrijede, pa i vrijeme ima drugačije trajanje, trenuci su sati, sati su trenuci, u jednom tenu više nisam bila sama: - iz vlažne, zgušnute tame, iz okruglog rova u kamenju i zemlji, varnicama vatre zablistavače oči, a pružena me ruka darom dubina susreće. Na dlanu plod davno sasušenih voda, zaboravljenih žubora, u neznano odbjeglih rijeka - jedna školjka stara, okamenjena, obličjem polovici srca nalik. I pružih ruku ruci da dar se u moj izlje dlan - ne rekoh ništa, tek zahvalnom dušom sunuh pogledom pogledu ususret.

Izronismo na svjetlo dana, u neku prošlom kišom ovlaženu šumu. Sunce je ponovo visjelo u granama, nisko, vani je bio dan pri kraju, običan, ali mi više nismo bili obični - nema svatko tu sreću da pohodi i sunčane i mračne prostore planina, a mi smo imali!

Napuštajući Medvednicu, ostavljajući spilju Veternicu njenom čudesnom mraku, odlazili smo obogaćeni novim iskustvom, iskustvom planine iznutra, s novim vrijednostima i spoznajama, ali i s novim prijateljima koji su nam te prostore otvorili, u njih nas uveli i našim učinili.

Planinski bicikl i padobran za jedrenje

Dvije nove hereze za klasične planinare

DARKO BERLJAK, ZAGREB

Događaj prvi. Ljetno popodne na Medvednici s poznatom nedjeljnom slikom na Leustekovom putu. Planinari se vraćaju u grad, iako ima i onih koji su se tek nakon ručka uputili prema Sljemenu. Tišinu prekida cvrkut ptica, škripanje kamenčića pod umornim nogama i poluglasni razgovori o temama koje nas sve muče ovih dana i od kojih se nikamo ne može pobjeći.

Odjednom se začuje neuobičajen zvuk za to okruženje, kojem je teško utvrditi porijeklo. Ubrzano šuškanje lišća, zujanje neke naprave, truckanje pomiješano sa stenjanjem, sve u intenzitetu brzog približavanja i na kraju izbezumlijen urluk - "čuuuaaj". Međutim, dovoljno je prostora za prolaz šarenog bicikla i još šarenijeg vozača, tako da panični skokovi planinara sa staze nisu ni bili potrebni, jer se "kamikaza" zaustavio uz škripu savršenih kočnica. Srditi uzvici, podmazani zanim glagolima, ne samo da su uzrokovali zaustavljanje biciklista, već su bili i dodatna inspiracija da on uzvrati istom mjerom. Iscrpljivanjem rodbinskih i životinjskih imena, prešlo se na bezuspješno uvjeravanje tko je tu zapravo lud i netolerantan. To je bio jedan od drastičnijih prizora s naših planinarskih staza u posljednje vrijeme. Susret ortodoksnog planinara i zapuhanog biciklista na teritoriju na koji oboje polazu pravo.

Događaj drugi. Obronci Ivančice u pitomom Hrvatskom zagorju. Blag vjetrić uzgibao je lišće po krošnjama drveća. Iznad zelenih livada nebo s pokojim oblakom. Tišina, s tekućim zvukom, sličnom onom od krila velikih ptica kada kruže nošene zračnim strujama. Pogled prema gore uvjera nas da se nismo prevarili i da je riječ o nekoj vrsti krila, ali ovo je veliko i šareno, a ispod njega na tankim konopcima visi čovjek. Davni san - letjeti. Teško je opisati te osjećaje. Ispod nogu promiče šuma, sloboda u pravom smislu, pogled na sve strane svijeta, kućice u podnožju planine. Propadanje je nekoliko puta manje od horizontalnog klizanja kroz zrak i uz povoljan vjetar i termiku mjesto spuštanja može biti daleko od zaletišta.

Ali, vrijeme je da se pronađe neka zgodna livada za spuštanje. Još malo, pažnja je najvažnija u tim trenucima. No, nešto čudno se događa uz rub šume. Šarene točkice trčkaraju i skrivaju se po grmlju. Posljednji zavoj, još nekoliko metara i čvrsto tlo je opet pod nogama. Međutim, Nebeska vječna lovišta nikad bliže. Iz grma uperena cijev, čuje se repetiranje, pa uzvik - "Ruke u vis". Nema vremena za čuđenje, vremena su takva da je bolje odmah poslušati. Kroz lišće ponosno dozivanje - "Štef, Štef dodi brzo sim, vlovil sam diverzanta".

Ovo su dva istinita događaja iz naših planina, s glavnim glumcima koji se koriste napravama donedavno nezamislivim u tom dijelu prirode. Planinski biciklizam i padobransko jedrenje mnogim planinarima slabo su poznate djelatnosti, a pošto se hrabri vozači tih sprava još nisu oglasili u našem časopisu, pokušat ću navesti neke podatke korisne za jedne i druge. Malo sam letio, više vozim bicikl i evo nekih osnova o tim športovima koji imaju sve veći broj pristalica, ali, s druge strane, i nemali broj protivnika.

PLANINSKI BICIKL

Planinski bicikl, mountain bike, all terrain bike, najčešći su nazivi za novu vrstu bicikla koji su se posljednjih godina pojavili na tržištu, a zajedničko im je da primjenom nove tehnologije omogućuju vožnju po terenu koji na prvi pogled i nije baš pogodan za nikakvu vrstu vozila.

Široke profilirane gume, posebno čvrsti naplatci i okvir, do savršenstva dotjerani mjenjači brzina s mogućnošću prenosa za svaldavanje vrlo strmog terena, snažne kočnice i mala ukupna težina,

glavne su karakteristike tih bicikla. Ovisno o vrsti i kvaliteti navedenih dijelova kreću se i cijene, tako da se kod "pravih" planinskih bicikla kreću od 1000 do preko 3000 njemačkih maraka.

S planinskim biciklom događa se isto kao i sa svim pomodnim pojavama, pa ih kupuju i oni koji se groze vožnje uzbrdo i služe im za izazivanje uzdaha divljenja po gradu, uz stalno prisutnu tjeskobu hoće li ih naći na mjestu gdje ih ostave, jer su onako šareni i vrijedni, mamac za sve one s dugim prstima.

Za planinski biciklizam nije dovoljno imati takvu napravu, već je potreban i solidno pripravljen vozač koji, uz poznavanje tehnike vožnje, treba imati još čitav niz znanja i iskustva. Zato ne treba čuditi da se od stotine, ako ne i tisuću takvih bicikla u Zagrebu, tek njih nekoliko desetaka može susreti u planinama, a voze ih većinom iskusni planinari, alpinisti i speleolozi.

Sigurno gibanje u prirodi, satima udaljeno od ostalih komunikacija, zahtijeva dobro poznavanje planinarskih staza i puteva, orientacije, topografije i kartografije, eventualnog bivakiranja, kao i pripreme cijele ture. Sve ovo ne treba obeshrabriti one koji to ne znaju, a imaju želju i volju da i na taj način krenu u prirodu. Postoje manje strme i kraće staze, pogotovo šumske ceste, a i jeftiniji modeli koji su tome prilagođeni. Najvažnije je savjetovati se prije kupnje s nekim radi izbora modela prema svojim potrebama i još nekim elementima. Većini će jedan od osnovnih kriterija biti boja, iako i sami znaju da je to posljednje na što treba obratiti pažnju.

Oprema bicikla najbolje nam govori je li to ono što trebamo i, ako je u redu, najvažniji je izbor veličine bicikla. Mnogi ljudi, čak i s dugogodišnjim biciklističkim stažom, ne znaju kako se ispravno određuje veličina bicikla.

Test za visinu gornje cijevi je da bicikl stavimo između nogu i da razmak od te cijevi mora biti 8 do 10 cm. Dužinu cijevi ispod sjedala, a označava broj okvira, izračunamo kao udaljenost od zemlje do između nogu i pomnožimo s 0,61. Ako nema našeg broja, bolje je izabrati veći broj nego manji.

Dužina gornje cijevi izračuna se tako da sjednemo, podignemo ruke iznad glave te izmjerimo udaljenost do dlanova i pomnožimo je s 0,48. Sjedalo za vožnju namjestimo na takvu visinu da kut u koljenima bude 75 stupnjeva dok su stopala na pedalama u donjem položaju. Za vožnju nizbrdo po strmom terenu sjedalo toliko spustimo da s obim nogama možemo normalno stati na zemlju iz sjedećeg položaja.

Biciklisti ne polažu vozački ispit, ali u gradu se prilagodavaju važećim prometnim propisima. Jednako tako u planini trebaju poštivati neka ne još do kraja definirana pravila, kako ih ljudi ne bi, kao u uvodu ovog članka, proglašavali divljacima. Poštujte ova pravila:

- svatko luduje na svoju odgovornost, a ako mu je to bitno neka to radi gdje nema ljudi i gdje se ne uništava priroda
- ako postoji zabrana vožnje, treba je poštivati
- ne vozite se po razmočenim i blatinim putevima jer ćete izgledati kao pajcek, što je manje važno od uništavanja puteva koja se tako mogu izazvati
- izbjegavajte puteve gdje je gust izletnički promet, pogotovo nedjeljom
- ako se uzbrdo približavate skupini izletnika, najvjerojatnije će vaše stenjanje izazvati samost i put vam je otvoren; ako vas ipak ne čuju, suspregnite dah i čim nonšalantnije pozdravite i uz osmjeh zamolite za prolaz, iako vam se čini da će vam srce iskočiti kroz pluća
- kod vožnje nizbrdo na nepreglednim mjestima smanjite brzinu do one koja omogućava sigurno zaustavljanje ako se netko pojavi na putu
- ako vam ide ususret izletnik ili skupina ljudi smanjite brzinu i, ako je put preuzak za mimoilaženje, sidite s bicikla i po potrebi se maknite sa staze
- što manje blokirajte zadnji kotač, jer se na taj način ne uništava staza i ne ostavljaju tragovi
- izletnici uvijek imaju prednost
- pazite i na životinjski svijet; ne vozite po travi i cvijeću, ni drugdje gdje biste uništavali prirodu
- što manje vičite
- nosite pribor za popravak bicikla, a i za svoj vlastiti (prvu pomoć)

Odjeću i obuću treba prilagoditi turi, odnosno terenu i ambicijama. Bez dobrih rukavica nezamislivo je dugotrajno kočenje, a ponekad je dobro imati i kacigu. Naočale mogu biti vrlo važne, jer u kritičnim trenucima nije poželjno voziti s mušicom u oku. Padove treba izbjegavati, ali ako se to dogodi, odjeća treba donekle zaštiti tijelo od udaraca i ogrebotina. Položaj vozača pri požnji uzbrdo treba biti što više sprijeda, a pri spuštanju straga. Nakon prolaska kotača kroz blato ili vodu, kočnice su neko vrijeme manje djelotvorne.

Prosječna brzina uzbrdo, ovisno o nagibu, kreće se od 6 do 14 km/h, a nizbrdo je nekoliko puta veća. Na srednje strmim stazama moguće je za sat vremena popeti se 400 do 500 visinskih metara.

Nekoliko uputa i planinarima. Mnogi smatraju da biciklu nije mjesto u planini, lako ima ekstremista, planinski biciklizam neće se razvijati u visokogorju, jer su тамо staze takve da bi vijek inače čvrstih bicikla bio vrlo kratak, a vozača još kraći. Te ćete bicikle susreti većinom u nižim i pitomijim planinama, koje su ionako već "zagadene" puno gorim stvarima. Prava brda uvijek će ostati vaše kraljevstvo.

Prilično odbojnom stavu planinara prema planinskom biciklu kumovali su u velikoj mjeri i neki vozači tih sprava, jer ponekad na smrt preplaše zamišljenog izletnika u idiličnoj šetnji, projurivši nekoliko centimetara pokraj njega bez najave.

Suživot je moguć i treba ga oствariti na obostrano zadovoljstvo i toleranciju. Planinski biciklizam postaje sve popularniji i za mnoge je to novo iskustvo i poseban užitak.

Izbor staza je nesaglediv i zbog veće brzine od one u pješaka, moguće je uživati i u mnogo dužim turama.

Za one u okolini Zagreba preporučam:

- jednu od staza na Medvednicu (najbolje Leustekov put, ali nikako nedjeljom), preko Grafičara, Risnjaka na Ponikve ili preko Bizeka u Podsused (ukupno 2 h)
- od vrha Sljemena po hrptu na Hunjku, Gorščicu, Lipu i Planinu Donju, pa prema Sesvetama, ili s Lipe u Vugrovec (ukupno 1,5 h)
- u Samoborskom gorju iz Šoćeve kuće na Veliki dol, lijevim putem na Oštrc, u Prekrizje, ispod Plešivice do Okića (ukupno 2,5 h)

Od svjetski zanimljivih vožnji planinskim biciklom bile su one na zanimljivim trekking turama u Nepalu (Everest trek), kroz Tibet (trenutno zabranjena), a bilo je i uspona na Kilimanjaro u Africi.

PADOBRAN ZA JEDRENJE

Njegova pojava posljednjih godina u planinama nije, kao u slučaju planinskih bicikla, uzbudila duhove klasičnih planinara, osim izazivanja malo zavisti što se netko može spustiti s visokog brda za nekoliko minuta, a drugi mora satima žuljati svoje noge.

Jedino u Hrvatskoj, zbog trenutne situacije, taj sport ima ponekad i dodatnih uzbudjenja, kao što je npr. dogadjaj s početka ovog članka. Zarobljavanje padobranca sad izgleda komično, iako to nije

bilo nimalo smiješno, jer je ispitivanje trajalo satima. Malo tko zna da se padobranom može skočiti i bez zrakoplova, a poznato je tko se njima jedini služi ovih dana.

Što je padobran za jedrenje? Prvo i osnovno za laike: s njim se ne skače iz aviona, a kad bi se to i učinilo, bio bi suvišan teret na ledima, jer bi se s njim i bez njega tvrdi tlo osjetilo jednakom brzo. U stvari to je nešto slično padobranu, ali kupola ima oblik krila koje djeluje na osnovi aerodinamičkih sila.

Površina krila je 20 do 30 m², a sastavljena je od komora koje, napunjene zrakom, daju aerodinamičan oblik toj letjelici. Na svakoj strani nalaze se bočni stabilizatori, a komore su pregrađene rebrima na koja su pričvršćeni konopci. Na njima visi pilot u letačkom pojusu (sjedalici); prednji konopci drže većinu njegove težine, a onima koji su pričvršćeni na zadnji dio krila mijenja smjer i brzinu letenja, odnosno kormillari.

Takve karakteristike omogućuju uzlet sa čvrstog tla, a od tipa padobrana, odnosno njegove "finese" ovisi otkuda možemo poletjeti, a da se putem ne spustimo prerano, tamo gdje ne bismo željeli. Finesa ili broj klizanja govori nam pod kojim ćemo kutem klizati. Npr. finesa 3 znači da na 1000 m visine, odletimo 3000 m daleko, dakako, ako nema vjetra. S njim se taj broj mijenja.

Letenje s padobranom za jedrenje naglo se razvilo u alpskim državama i broj tih pilota u Europi približio se već na 100.000. Za taj novi šport potrebno je kvalitetno znanje, jer je ono najvažnije, ako se netko time želi baviti i poslije prvog skoka.

Osim znanja potreban je padobran za jedrenje, čija je cijena oko nekoliko tisuća njemačkih maraka. Nakon toga treba naći primjereno brdo koje pruža sve uvjete za uzlet, a ovisno o iskustvu i mjestu za spuštanje na njemu samom, u podnožju ili okolici. Veća finesa (do 6) zahtijeva komplikiran uzlet s vrhunskim znanjem, ali je i dugo zadržavanje u zraku, dok manje finese omogućuju jednostavnije vođenje, ali i kraće klizanje.

Kada smo pronašli odgovarajuće brdo s dobrim zaletištem i nagibom, pripremimo se uzlet. Zaletište treba biti, bar za one s manje iskustva, nagnuta padina dugačka 20, a široka 10 m, s nastavkom od još 30 m i s nagibom od oko 30°.

Meteorološki uvjeti su prva i osnovna pretpostavka (vjetar i vidljivost). Na čim boljoj karti izmjerimo udaljenost do kuda želimo letjeti, uvažavajući nagib i našu finesu, ali s određenom rezervom. Proučimo mjesto za spuštanje, pogotovo ako su u blizini neke prepreke (drveće, žice, zgrade). Da bismo poletjeli treba nam vjetar u prsa radi punjenja komora zrakom i zato je na uzletištu potrebno postaviti neku lepršavu traku, da bismo mogli cijelo vrijeme pratiti smjer vjetra.

Pregled padobrana i izrada plana letenja obvezni su i nakon toga pripremimo padobran s posebnom pažnjom tako da je kupola pravilno raspoređena po pobočju, da su svi konopci u položaju u kojem se neće zaplesti i da smo dobro privezani na pojaz za letenje.

Dolazi najteži dio, od kojeg sve ovisi - punjenje padobrana zrakom. Potežu se prednji konopci, istovremeno se počne trčati i slijedi uspješno odvajanje od majčice zemlje, što ovisi od iskustva. Iskustvo je najsigurnije stjecati od nekog instruktora na kvalitetno organiziranoj školi, jer postoji još niz drugih radnji što ih moramo idealno izvesti da bi došli do izražaja aerodinamički zakoni koji su zapravo glavni razlog da to "čudo" poleti.

Ništa manja znanja nije potrebno kada se konačno nađemo u zraku. Za upravljanje padobranom služe konopci za kormilarenje, s kojima se mijenja smjer i kut klizanja. Spuštanje svih dosad izumljenih letjelica najdelikatniji je dio leta, a isto se odnosi i na naš padobran. Spušta se postupnim kočenjem, odnosno povlačenjem konopca i važno je imati dobar osjećaj da se povlači pravom mjerom. Na tri metra visine potpuno povučemo konopce, kupola se zatvori i opet smo na Zemlji. Ovi opisi su općeniti i površni. Možda sve to izgleda jako opasno, što donekle potvrđuje i mali postotak pilota koji još nisu lomili pojedine kosti, ali s uvažavanjem svih pravila padobransko je jedrenje šport nimalo nesigurniji od ostalih.

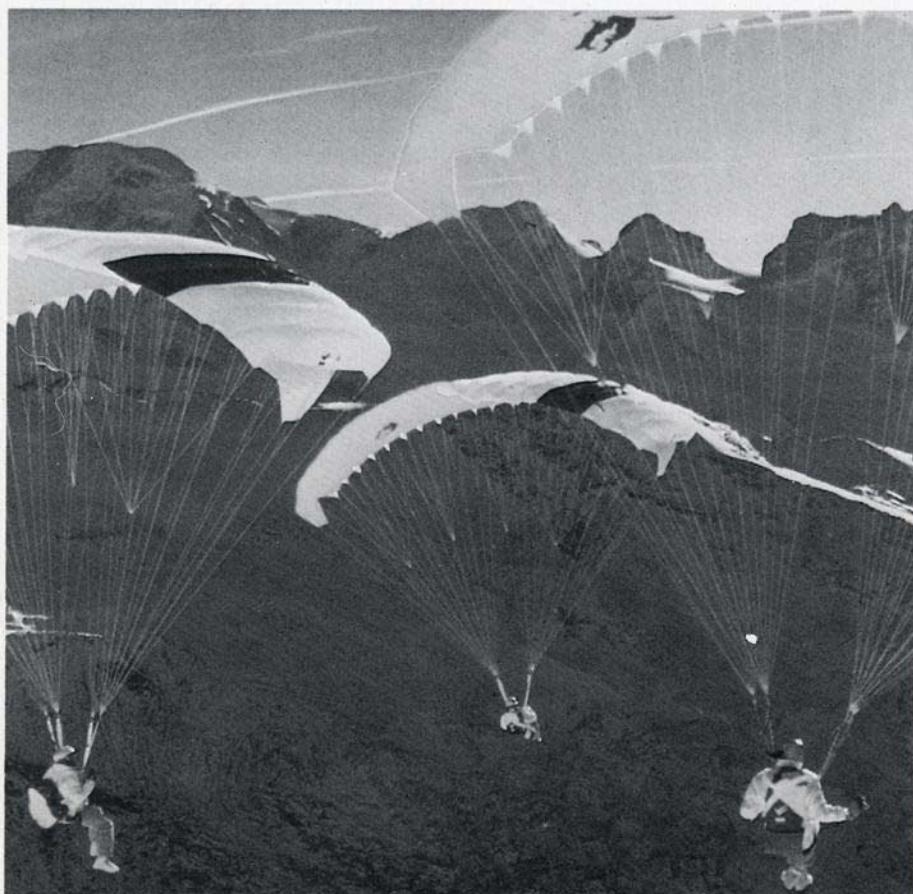
Malo je vrhova u Sloveniji s kojih se još nije letjelo, jer se tamo s padobranskim jedrenjem bavi preko 1000 ljudi. U Hrvatskoj ima desetak letača, a pravi razvoj tek slijedi. Još nisu istraženi svi tereni, pa evo samo nekih: Ivančica i Rvana gora, Učka, veći dio Velebita prema jugoistočnoj strani (ne preporuča se neko vrijeme), Vidova gora.

Razvoj jedrenja s padobranom u svijetu bio je slijedeći:

- 1965. NASA razvija padobran u obliku krila za skokove iz aviona
- 1974. Američki padobranac D. Poynter upozorava na mogućnost letenja i jedrenja s padobranom
- 1978. Te godine rođeno je padobransko jedrenje uzletom s nižih planina u Švicarskoj i Francuskoj
- 1982. Prvi letovi s visokih planina. Fracuz R. Fillon sa stupa Frendo u Aiguille du Midi (3600 m) do Chamonixa (1000 m) i poslije s vrha Mont Blanca (4807 m)
- 1985. P. Gevaux s Matterhorna i Eigera, A. Esteve s Aconcague (6950 m), te opet Gevaux s 8074 m visokog Gasherbruma.
- 1986. H. Apetits preletio je u Normandiji uzduž klifova 36 km obale.
- 1987. K. Takamashi poletio je s 8201 m visokog Cho Oyu.
- 1988. S vrha Mount Everesta na nepalsku stranu poletio je Jean Marc Bovin, koji je, nažalost, početkom 1990. pri pokušaju letenja s vodopada Auyan Tepui u Venezueli smrtno stradao.

Nakon bicikla i padobrana teško je zamisliti koji će biti slijedeći novitet u planinama. Na prvi pogled sve je iscrpljeno. Planinari i alpinisti svojim rukama i nogama ostavljaju strmine pod sobom, planinski bicikl donio je veću mobilnost i uzbudljenje sviadavanja nagiba i prepreka ljeti, to isto odavno su zimi omogućile skije, a padobrancima se upoznavaju dosad neviđene perspektive planina s ispunjenim vječnim snom čovjeka za letenjem.

Noga, kotač i krilo obilježili su kroz povijest čovjekovu težnju za kretanjem. Ne treba čuditi da se isto ponovilo i u planinama. Razlika je u tome, što će pogon tog kretanja zbog karaktera terena uvijek ostati sama ljudska snaga i dosjetljivost korištenja zakona fizike. Sva bogatstva ljepote planinskog svijeta postaju još izražajnije, ako po njemu znamo hodati, voziti se i letjeti.

Najstariji slikovni prikaz unutrašnjosti jedne špilje u Hrvatskoj

VLADO BOŽIĆ, ZAGREB

Tragajući za dokumentima povijesti speleologije u Hrvatskoj naišao sam na obavijest bečkog slikara Eugena von Ransoneta iz 1886. god. o otkriću Modre špilje na otoku Biševu, kojoj je prilog jedan crtež. Poznavajući do sada objavljene slikovne prikaze hrvatskih špilja ustanovio sam da crtež, koji služi kao ilustracija uz obavijest, predstavlja najstariji dosad poznati slikovni prikaz unutrašnjosti jedne špilje u Hrvatskoj.

Da podsjetim malo na povijest otkrića i prve napisе o Modroј špilji na otoku Biševu.

Da bi mogao konkurirati francuskoj i talijanskoj rivijeri bečki je dvor sredinom druge polovice prošlog stoljeća poslao svoje akademске slikare u Hrvatsko primorje i Dalmaciju koji su tada pripadali Austrougarskoj monarhiji, da tamо slikaju sve što je lijepo i zanimljivo radi propagande svoje (austrougarske) rivijere putem slika u novinama, jer fotografска tehnika još nije bila dovoljno razvijena. Jedan od tih slikara bio je i bečki baron Eugen von Ransonnet, koji je došao i na otok Vis. Tu je od ribara saznao za neobičnu špilju na otoku Biševu na samoj razini mora, u koju se moglo ući jedino penjanjem i provlačenjem. On je pomoću eksploziva dao proširiti prolaz i tako omogućio ulaz u špilju pomoću čamca. Bilo je to u svibnju 1884. godine (detaljnije u NP br. 3-4, 1985, str. 64-67).

Sam je bio izvanredno oduševljen otkrićem prekrasne špilje i njenim neobičnim efektom - modrilom, pa je odmah počeo propagirati njezine ljepote. Prema pisanju naše štampe iz tog doba (1884-1895) Ransonnet je o špilji napisao više obavijesti u bečkim, berlinskim i londonskim listovima, ali našoj javnosti do sada nije bio poznat ni njihov tekst niti crtež. Očito je da je Ransonnet o špilji pisao odmah nakon otkrića, tj. 1884-1885, jer su već 1885. god. tu špilju u Beču zvali Ransonnetova špilja (Becker, 1885).

Meni je igrom slučaja u ruke došao list Neue Illustrierte Zeitung iz 1886. god. gdje je u siječnju, u br. 1 na str. 11 objavljena obavijest o otkriću špilje (pisana goticom) i crtež na str. 13. Tekst u slobodnom prijevodu glasi:

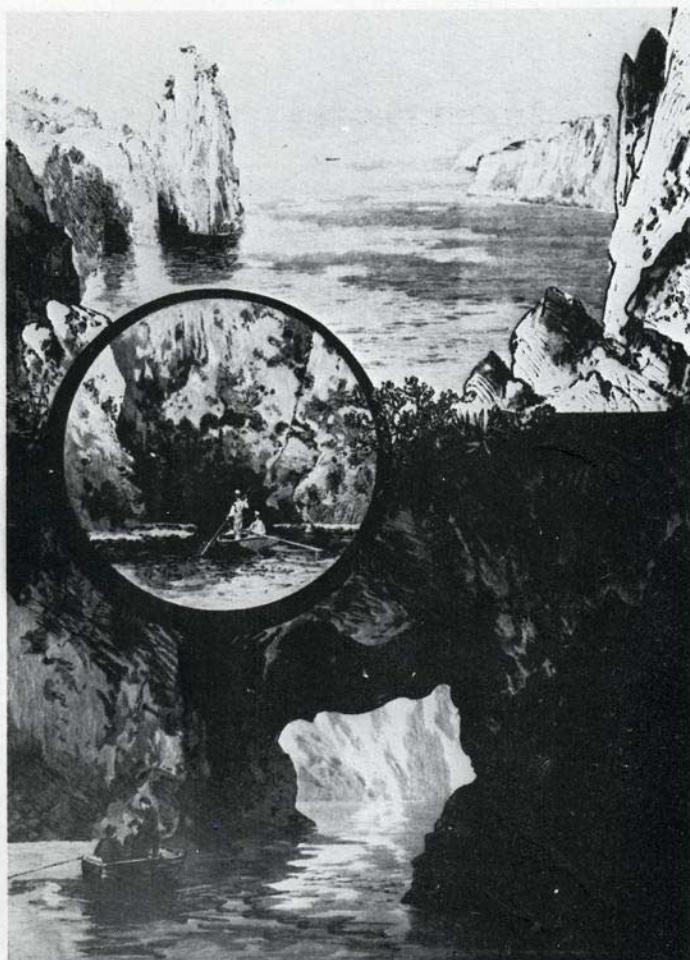
Modra špilja na Biševu kod Visa

Među brojnim špiljama svih veličina koje je more izdubilo na morskoj obali, ima, naravno, samo nekoliko u kojima postoji lijepa igra svjetla, a koja nastaje pod posebnim okolnostima. Takve špilje zovu se modre špilje. Meni su dosad poznate samo tri modre špilje, od kojih svakako na otoku Biševu kod Visa ima svoje posebne karakteristike. Naime, unutrašnjost Modre špilje na otoku Capriju može se razgledati uz danje svjetlo koje dolazi s iste strane odakle se ulazi, i to kao modro, podvodno svjetlo. Modra špilja na otoku Biševu, može se reći, je vodena špilja, u kojoj se može vidjeti dio neobične modre morske dubine. Kroz uski podzemni kanal, koji sam ja dao proširiti eksplozivom tako da se kroz njega može voziti čamac, zaobilaznim se putem dolazi u podzemnu dvoranu potpuno osvijetljenu, u koju, kroz podvodni otvor, prodire čarobno modro svjetlo. Sva vodena masa, iznad čije kristalne dubine lebdi čamac, svijetli modro i osvjetljava strop špilje na neobičan način. Vodena površina ove špilje nije tako velika kao one na Capriju, ali je zato intenzitet modrila jači. Kod toga ovdje su prisutni i kontrasti boja. Na vijugavim stijenama špilje mogu se vidjeti čudnovati efekti boja podzemne svjetlosti, od žućkaste do ljubičaste, koje može stvoriti samo priroda. Uz glavnu špilju nalazi se još jedna mala modra špilja. Kao i na Capriju i u ovu špilju na Biševu može se ući samo kada je more mirno.

E.v.Ransonnet

Ovo znači da je Ransonnet u tiskaru dao svoje skice, a ti-skarski ih crtač oblikovao u crtež za tiskak. Da je to tako vidljivo je i iz objavljene slike, naime, vidljivo je da crtež nije rađen na licu mesta, već po sjećanju. Gornja polovica slike je potpuno nerealna jer predstavlja neki zaljev kakvog na Biševu nema, iako lijevi dio slike opriličke nalikuje poluotoku Balunu u kojem se nalazi špilja. Srednji dijeli slike (u kružnicu) relativno dobro prikazuje ulaz u špilju, dok donji dio slike, koji prikazuje unutrašnjost špilje, ne predstavlja je realno. Slika ipak prilično dobro dočarava ambient špilje, tj. dvoranu u kojoj dano svjetlo osvjetljava dio špiljskih stijena, površinu mora u špilji i čamac s ljudima u njemu.

Unatoč činjenici da slika nije crtana na licu mesta, ona predstavlja najstariji do sada poznati slikovni prikaz jedne špilje u Hrvatskoj.

Modra špilja na Biševu kod Visa
Prema originalnim skicama nacrtao J.J.Kircher.

LITERATURA

- Marinko Jakov, 1884: Dvije špilje na otoku Biševu kod Komiže, Narodni list, Zadar, god. 23, br. 54, od 19. srpnja, str. 1 i br. 55 od 22. srpnja, str. 1
- M.K. Becker, 1885: Ransonnet-Grotte auf der Insel Busi, Mitteilungen der keis. könig. geographischen Gesellschaft in Wien, Wien br. 3, str. 214-215
- E.v. Ransonnet, 1886: Die Blaue Grotte von Bussi bei Kissa, Neue Illustrierte Zeitung, Wien, br. 1, str. 11-13
- Anonimus, 1886: Modra špilja na otoku Biševu, Zora, Zadar, Gor. 3, br. 1, str. 6
- Luka Bervoldi Lucić, 1889: Bišovska špilja, Vienac, Zagreb, br. 50, str. 798-799
- Petar Kunićić, 1892: Modra špilja na Biševu kod Visa , Vienac, Zagreb, br. 31, str. 487-490
- Petar Kunićić, 1893: Modra špilja na Biševu kod Visa, Zagreb, str. 1-14
- Milan Šenoa, 1893: Put u Dalmaciju, Vienac, Zagreb, br. 52, str. 835
- Petar Kunićić, 1932: Biševska Modra špilja, Vodič po Viškom arhipelagu, Dubrovnik, str. 1-59
- Srećko Božičević, 1965: Modra špilja na Biševu, Priroda, Zagreb, br. 5-6, str. 170
- Vlado Božić 1985: Sto godina Modre špilje na Biševu, Naše planine, Zagreb, br. 3-4, str. 64-67

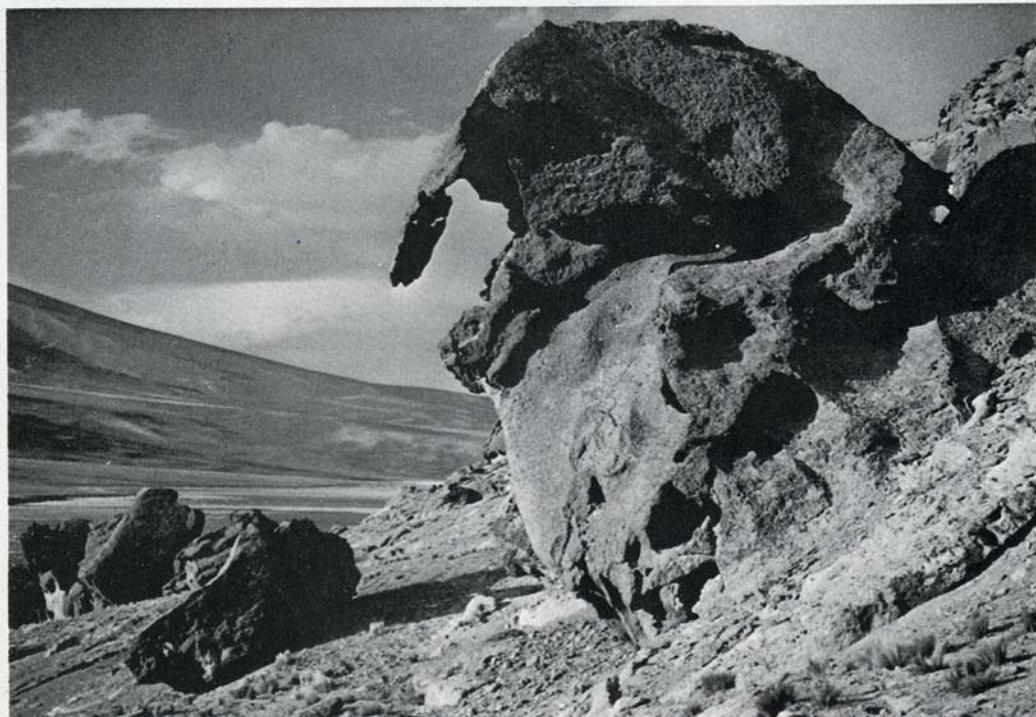
Na čileanskim planinama

BARBARA LAPENNA-BRAKUS, ZADAR

Ojos del Salado - najviši vrh Čilea (6893m)

26. veljače 1991. Već se danima truckamo kroz pustinju Atacamu. Raskošno zelenilo juga pomalo blijedi u sjećanju. U dva terenska vozila krenuli smo iz rudarskog gradića Copiapo u blizini Pacifika, svladavali smo pješčane piste penjući se pomalo prema Altiplanu, sve više i više, u pravcu našeg sljedećeg cilja, 6893 metra visokog Ojos del Salado. Puna de Atacama - poslije Tibeta druga po visini i prostranstvu pustinja na svijetu. I najsuhlja. Postoje ovdje područja gdje 40 godina nije pala ni jedna kap kišel Atacama - to je i simfonija boja, najsuptilnijih nijansi sive, ružičaste, žute, pa sve do tamno smeđe. Vjetar i pijesak tu su zajedničkim strpljivim i mukotrpnim radom izmodelirali najfantastičnije kamene skulpture. Nikada nisam mogla pomisliti da pustinja može u sebi kriti toliko ljepote. A tek slana jezera! Ona su i dala ime najvišoj planini Čilea: Nevado de ojos del salado - Snježna planina slanih gorskih očiju.

Kampirali smo uz lagunu Santa Rosa. U nevjerojatno prozračnom svjetlu smiraja dana divili smo se bezbrojnim jatima flaminga, u titraju vrelog podneva jedva smo uspijevali nazrijeti stada guanaka na suprotnoj obali. Sve dalje na istok i sve više u planine vozili smo kroz pustinju, prepuni uglavnom instinktu i iskustvu naših vozača. Za divno čudo ipak smo uspijevali pronaći tragove kotača, napola zatrpane pustinjskim pijeskom. Jučer u kasno popodne stigli smo na "Zeleno jezero". Ovisno o dnevnom svjetlu i sastavu oblaka, prelijeva se boja Lagune verde od smaragdno zelene do tirkizne.

Vjetar i pijesak izvajali su fantastične kamene skulpture u pustinji Atacami

Foto: B. Lapenna-Brakus

Bogdan na vrhu Ojos del Salado (6893 m); u pozadini Tres Cruzes (6330 m)

Foto: B. Lapenna-Brakus

Kao kontrast, žute i crvenosmeđe planine zagrlile su ovaj tirkizni dragulj. Boje su toliko intenzivne, da djeluju nestvarno, gotovo umjetno.

Na obali jezera pored nekoliko termalnih izvora, postavljeni su šatori. Ovdje na 4300 metara visine namjeravamo provesti dva dana visinske aklimatizacije, prije nego što započnemo uspon na gotovo 7000 metara visoki "Ojos".

Kao da se sama po sebi nameće za visinski trening, 5650 metara visoka planina Mulas muertes ("Mrtve mazge"!), uzdiže se gotovo neposredno iz jezerskih voda. Krećemo u rano jutro. Ni dašak vjetra da pomiluje glatku tirkiznu plohu u kojoj se ogledaju piramide bezimenih "petisućnjaka". Uspon je relativno lak i logičan: u pravoj liniji prema vrhu! Nagib je tek u gornjem dijelu malo strmiji. Da je sve skupa 3000 metara niže, bilo bi prava šetnja. Ovako zadnje metre svladavam teško dahćući, uz brojne odmore. Jezero se pod nogama postepeno smanjuje, ali tek s vrha može se taj pustinjski dragulj sagledati u čitavoj svojoj veličini.

U kasno popodne peremo znoj i prašinu u toplim termalnim "kadama" uz obalu. Vruća voda žubori u tankim mlazevima prema jezeru, ali jedva uspijeva zagrijati uski obalni pojas. Oni najhrabriji među nama odlučuju se na kratak zalet u ledene vode Lagune verde. Jedno je barem dobro: nemoguće je potonuti, jer koncentracija soli odgovara otprilike onoj u Mrtvom moru.

27. veljače. Pored nedavno do temelja izgorjelog hotela Hosteria Muray odvest će danas naša terenska vozila svu opremu i hranu gore do malenog limenog skloništa Refugio de Atacama na 5300 metara visine. Uz blivi hotel nalazi se i kontrolna postaja. Nedaleko smo od argentinske granice koju ovdje tek rijetko prijeđe poneki avanturist. Službenici se vesele svakom slučajnom prolazniku i odmah se upuštaju u živ razgovor s našim pratiocima. Za uspon na "Ojos" potrebna je posebna dozvola koju moramo ovdje pokazati.

Pješčana automobilska pista, kao i dva skloništa - Refugio de Atacama (5300 m) i Refugio Tejos (5750 m) - potječu od rudarske kompanije koja je ovdje gore navodno fragala za uranom. S

Barbara i Bogdan na vrhu Mules Muertes (5650 m); u pozadini Laguna Verde

Foto: B. Lapenne-Brakus

terenskim vozilom moglo bi se možda uz ponešto truda čak dovesti i do gornjeg skloništa. Mi planinari zbog visinske aklimatizacije prelazimo čitav put od postaje pješke.

Ledeni vjetar koji vitla pustinjski pjesak u lice, prati nas pri četverosatnom usponu do skloništa Atacama, tek da nas podsjeti na predstojeću polarnu hladnoću gore u višim predjelima. Hladnoća je ovdje ekstremno suha. Povremeno se snježni pokrivač na "Ojos" spušta do nekih 1500 metara ispod vrha, no danas možemo otkriti samo nekoliko manjih snježnih polja. Pri usponu ćemo ih lako moći zaobići. Jedan "skoro sedamtisućnjak" bez snijega, postoji li još negdje takva planina?!

4. ožujka. Nevado de Ojos del Salado ostaje za nama. Od osmero planinara šestero nas je bilo na vrhu. U malenoj knjižici na glavnom vrhu Bogdan je otkrio samo nekoliko upisa starijeg datuma. Premda je ova vulkanska planina tehnički prilično laka, usponi su zbog hladnoće, velike visine i nepristupačnosti ipak razmjerno rijetki.

Istim putem vozimo se natrag prema obali. U uvali Bahia inglesa, tamo gdje pustinjski pjesak silazi do mora, završit ćemo u valovima Pacifika avanturu Atacame.

Nastavak u idućem broju

Tehnički podaci

Ojos del Salado (pun nazyi Nevado de Ojos del Salado), 6893 m, najviši je vrh Čilea i drugi po visini vrh obiju Amerika. Nalazi se usred pustinje Atacama na čileansko-argentinskoj granici, na $69,4^{\circ}$ zap. geogr. dužine i 27° južne geogr. širine. Najlakši prilaz planini sa čileanske strane je tako zvanom "Cartereta international" (pješčana pistal) koja preko 4748 metara visokog prijevoja Paso de San Francisco spaja Čile s Argentinom. Udaljenost od gradića Copiapo do podnožja planine iznosi

nekih 280 km. Ojos del Salado je ujedno i najviši aktivni vulkan na svijetu, o čemu svjedoči i nekoliko fumarola koje se s vrha mogu sagledati na zapadnoj strani. Sam glavni vrh predstavlja ostatak razvaljenog ruba kratera (kaldere).

Prvenstveni uspon na "Ojos" izvela je 1936. godine poljska ekspedicija jugozapadnim smjerom. Naša osmočlana privatna ekspedicija koristila se uobičajenim sjevernim smjerom, gdje se nalaze i oba planinarska skloništa.

Rukavina: "Baške Oštarije"

Dr. ŽELJKO POLJAK, ZAGREB

Započet ću tvrdnjom koja će možda iznenaditi i samog autra: Rukavina je prvi hrvatski planinarski književnik po sada važećoj definiciji književnika: on objavljuje po jednu knjigu prosječno svake tri godine, a sve su one odreda planinarske. Prva i odavno rasprodana, "Velebitskim stazama" (Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, 1979), otkrila ga je književnoj javnosti, jer je dотle bio poznat uglavnom samo čitaocima ovoga časopisa. O planinarskom obilježju njegova prijenca svjedoči sam naslov, a dodat ćemo da je sadržavala izbor putopisa i eseja koje je o toj planini objavio po raznim časopisima, ponajviše u "Našim planinama". Druga njegova knjiga, "Zvona ispod zvijezda" (podnaslov: Putopisna i povjesna razmatranja o velebitskim sakralnim gradevinama, izdavač "Ličke župe", Gospić 1989), također je posvećena Velebitu, ali ona ne predstavlja, kao prva, "sabrana djela" nego je to cijelovita studija s jasno određenom temom, no ipak u biti putopisno djelo.

Treća knjiga, o kojoj je danas riječ, logičan je rezultat njegovoga neprestanog planinarskog književnog djelovanja i neprestane preokupacije Velebitom. Ovaj put su tema Baške Oštarije, planinarima toliko važna i draga velebitska točka. (Točan naslov: Baške Oštarije i šira okolica, putopisi i eseji; izdavač je autor, tisak Kratis, Zagreb 1991, naklada 500, stranica 144, format 21x15 cm, tvrdi uvez, ovitak u koloru, 6 slika u tekstu, cijena 300 din, naručuje se kod autora: Gospić, Oreškovićeva 26).

Knjiga sadrži desetak putopisa, od kojih je četiri bilo objavljeno u našem, a ostali u drugim časopisima (Bilogorski planinar, Planinarski list, Zvona pod zvjezdama). U dodatku na kraju knjige autor nam je ponudio i četiri tuđa teksta o naslovnoj temi: Hirčev putopis iz knjige "Lika i Plitvička jezera" iz 1900. godine (Hirc je bio prvi urednik "Hrvatskog planinara"!), Franićev iz knjige "S gjacima" iz 1901, članak Stjepana Nossana iz Senjskog zbornika (knjiga V, Senj 1973) o staroj cesti Gospić-Brušane-Oštarije, te na kraju članak dr. Nenada Vadića "Biserje se rasulo planinom" iz Naših planina br. 3-4, 1987. Da je autor kojim slučajem dodao još i osnovne informacije o mogućnostima prilaza i smještaja, te pregled izleta iz Oštarija s geografskom skicom i satnicom, knjiga bi postala originalnim planinarsko-kulturnim vodičem. Ovako se i ona može svrstati među autorova "sabrana djela". Ipak, teško je zamisliti kulturnog planinara na Oštarijama koji ne bi posegnuo za tom monografijom o najvažnijem velebitskom prijevoju i selu koje je ishodište za pohode i u sjeverni i u južni Velebit. Knjigu će bez sumnje najbolje prihvatići Ličani i Primorci, jer ih uz Oštarije i okolna sela vezuju korijeni i tradicija, a u knjizi zauzima istaknuto mjesto upravo ono što ih dira u samo srce: život starosjedilaca i njihov egzodus. Dirnut će ih uspomene na nekadašnji život velebitskih gorštaka, tužaljke nad opustjelim ognjištima, nostalgija među recima o "stariim dobrim vremenima" kad je u ovom dijelu Velebita sve buktalo od života. "I tako teče treće stoljeće naseljenja u ovim krajevima, ali ljudi nema, nema."

Bez sumnje, Rukavina je originalan pisac: istodobno znanstveni promatrač, zaljubljenik u svoju planinu, pjesnik u prozi, patriot koji tuguje. "Oblak iznad Crne dulibe donese nam po koju kap kiše. Kapi kao suze lepišaju oko nas, oko mrtvih kuća u njemoj dolini. Suze su to za naraštaje koji su ovdje stvarali nade, živjeli s njima i umirali, a one su ih razapinjale između bregova i neostvarenih želja, suze za bezbrižna djetinjstva ostavljena na pašnjacima i za one koji su ovdje ostavili sve da uvenu u daljini." (str. 82)

Velebit je Rukavini neiscrpiva inspiracija, nadahnjuje ga već tri desetljeća, on neumorno i nadalje u njemu pronalazi nove teme, obdarujući nas svako malo ponekim književnim biserom. Tek su njegove "Oštarije" ugledalo svjetlo dana, a već izlazi novo, drugo izdanje odavno rasprodanih

"Velebitskih staza". I nagovijestimo, na kraju, još jednu novost: Rukavina je pripremio za tisk novu zbirku velebitskih putopisa i eseja. Za razliku od "Velebitskih staza", ovoj će biti naslov "Velebitskim vrhovima". Rukopis sadrži 24 članka na više od 300 autorskih stranica. Bit će novi dogadaj u hrvatskoj planinarskoj i putopisnoj književnosti, ako se, u naše doba koje ne godi tiskanju knjiga, nađe izdavač. Nadajmo se da će se naći, jer tiskanje ovakvih djela nije samo komercijalni posao nego i kulturna misija.

Naši planinari i seljenici

U ovom broju: ing. Joško Kirigin, Kalifornija

Dr. ŽELJKO POLJAK, ZAGREB

"Prije nekoliko godina, na putu po Americi, ponovno se u meni rasplamsala velebitaška svijest u dalekoj Kaliforniji, gdje me je nekadašnji predsjednik "Velebita", Joško Kirigin, primio kao brata u svoju kuću pruživši mi pomoć na drugoj strani zemljine kugle, gdje nigdje nikoga nisam poznavao. Joško je ličnost kojoj bi također trebalo posvetiti ovu rubriku u jednom od idućih brojeva" - tako sam napisao u broju 5-6 ove godine govoreći o seljenim članovima PD Sveučilišta "Velebit" iz Zagreba, pa evo, sada to i činim.

Dodat ću još da se s Joškom prije toga nisam osobno poznavao, iako je bio vlebitaš, jer sam u njegovo vrijeme, kao senior, bio u tom studentskom društvu, recimo, samo podupirajući član, pa nisam sudjelovao u društvenim akcijama i sastancima. Prvi naš dodir bio je zapravo telefonski. Godine 1981., kada sam se spremao na put u Ameriku, dao mi je Joškov telefonski broj njegov brat Jerko, poznati zagrebački himalajac, a razgovor je popriliči tekao ovako:

- Dobro jutro, Joško! Danas letim u San Francisco. Možeš li me dočekati na aerodromu?
- Dobro veče, Željko, očekujem te...

U isto vrijeme kad je u Zagrebu bilo jutro, u San Franciscu je bila večer, Dva dana poslije upoznali smo se i osobno na aerodromu, a malo zatim postao sam gotovo članom njegove obitelji. Uspješnost svoga kružnog puta po nacionalnim parkovima američkog Zapada dobrim dijelom imam zahvaliti Jošku. Ne samo ja, nego isto tako brojni vlebitaši prije i poslije mene. Danas Joško živi u blizini Nacionalnog parka Yosemite i glasovite stijene El Capitan. Prirodno je da mu navrate u kuću naši alpinisti na putu za Yosemite, a on ih uvijek prihvata široka srca. To je ta duhovna veza, vlebitaška veza, kojoj nisu zapreka ni daljina, ni vrijeme, ni generacijske razlike.

Moja tadašnja suputnica, urednica Zagrebačke televizije Mignon Mihaljević, ove je godine ponovno bila kod Joška i snimila o njegovoj obitelji emisiju koju smo prošlog ljeta vidjeli u jednom "udarnom" terminu.

Iz štrog životnog kurikuluma priloženog ovom članku vidimo da je Joško rođen prije 45 godina u Zagrebu, no porijeklom je Bračanin i u taj je otok još i danas atavistički ukorijenjen. Posljednjih nekoliko godina svakog ljeta posjećuje svoje selo Mirca na Braču izazivajući čudenje građenjem ovećeg ljetnikovca, svojim velikim američkim automobilom i, još više, registarskom tablicom na kojoj doslovno piše Mirca. Naime, u Kaliforniji možete uz određenu taksu registarskom broju dodati sedam slova po vlastitu izboru. Joško kaže da je najprije izabrao Velebit, pa Croatia, pa Zagreb, ali su sva ta tri imena već bila iskorištena, a ne smiju se duplirati. Na kraju se odlučio za Mirca. Ima nas svugdje po svijetu!

KIRIGIN, Joško, dipl. ing., rođen u Zagrebu 29. travnja 1946, porijeklom s otoka Bráca. Školovao se u Zagrebu, gdje je 1972. diplomirao na Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu. Godine 1975. iselio se najprije u Kanadu, Calgary, a iduće se godine stalno nastanio u Kaliforniji, SAD. Uža su mu struka naftna ležišta. U Zagrebu je bio član PDS "Velebit" od 1957., a nakon završene alpinističke škole (pod vodstvom njegova brata Jerka), postaje 1963. član Alpinističkog odsjeka. Najviše je penjao u Kleku i na Triglavu, a posebna mu je ljubav bilo turno skijanje u Alpama. Od hrvatskih planina najviše je posjećivao Velebit i Gorski kotar. Bio je dvije godine predsjednik "Velebita" (1971-1973). U Americi se dobro situirao, ima četvero djece. Slobodno vrijeme redovno koristi za planinarenje i skijanje. Srdačno dočekuje naše planinare koji dolaze u Kaliforniju radi posjeta Yosemitima i pomaže im da se snadu. Sve češće posjećuje i domovinu, gdje se sastaje sa stariim drugovima velebitašima, ponajviše u planinama.

Na slici: Joško i Maja Kirigin

Joško je u Zagrebu diplomirao, kako on to pojednostavljeno kaže, naftu. Dobio je dobro namještene i oženio se. I supruga Maja, diplomirana ekonomistkinja, imala je dobro namještenje, ali ovi mlađi ljudi, puni znanja i poleta, nisu bili zadovoljni mogućnostima u zemlji. U potrazi za sredinom gdje bi mogli u punoj mjeri iskoristiti svoje znanje, talent i ambiciju, iselili su se u proljeće 1975. najprije u Kanadu, u grad Calgary. Moglo bi se reći da su krenuli klasičnom velebitskom maršrutom. U Calgariju je i danas mala kolonija zagrebačkih velebitaša. Iduće godine našao je namještenje u Kaliforniji, SAD, u svojoj užoj struci, radeći najprije na razradi naftnih ležišta, a poslije na planiranju i budžetiranju naftne tvrtke.

Počeo je planinariti u Zagrebu kao brucoš, očito pod utjecajem svoga četiri godine starijeg brata Jerka, i postao svestranim planinarom. Današnji velebitaš možda se više ne sjećaju da je za vrijeme dok je Joško bio predsjednik (1971-1973) društvo poletno napredovalo i postiglo mnogo uspjeha. Srednje su društvene financije koje su bile pred katastrofom, renovirane prostorije u Radićevoj ulici (dubinska hidroizolacija) i opremljene inventarom koji još i danas služi svojoj svrsi. Uspio je to zahvaljujući neobičnoj upornosti, gotovo opsjedajući sveučilišnu SOFK-u koja je tada raspolagala sredstvima za financiranje studentskog sporta. Broj članova se za njegove ere znatno povećao, velebitaši su najviše pridonijeli Prvoj hrvatskoj alpinističkoj ekspediciji Grenlad 1971., a obnovljeno je i Ratkovo sklonište na Samarskim stijenama u Gorskem kotaru, tradicionalna ljubav velebitaša. Uz to sklonište Joško je ostao zauvijek emotivno vezan, pa kada je 1982. izgorjelo, poslao je iz Amerike popriličnu svotu novaca kao pomoć za izgradnju novog skloništa.

Joško se zajedno s Majom pobrinuo da ni američka grana Kirigina ne izumre - imaju četvero djece (jednako kao i brat Jerko u Zagrebu). Svi oni znaju skijati i svoje ferije provode na snijegu i u planinama nacionalnih parkova američkog Zapada.

Na kraju jedna zanimljivost. Joškov redovni američki planinarski partner je Mike Tomasin, vrlo osebujna ličnost. Za razliku od Hrvata koji se u Americi amerikaniziraju, on je rođeni Amerikanac koji se kroatizirao. Odlučio je da studira defektologiju u Zagrebu, ovdje naučio hrvatski i također postao velebitašem. No o njemu možda u jednom od idućih brojeva.

Opasnosti od proljetnog sunca

Dr. PETER LUTZ

Sunčane zrake imaju jako djelovanje, bilo da ste na prvom proljetnom planinarenju, na visokogorskoj turi ili na skijaškoj stazi. Sa svakim metrom nadmorske visine pojačava se intenzitet njihova zračenja. Već na nadmorskoj visini od 1500 m zračenje može biti dvostruko jače nego na razini mora. Uz to i snijeg, glečerski led i stijena reflektiraju ultraljubičaste zrake sunca. Naročito podmuklo djeluju u maglovite dane nakon novog snijega. Mnogi su skijaši i planinari u takve tmurne dane zadobili jake opeklne, premda nisu vidjeli ni komadić plavog neba, a kamoli sunce.

Za sve procese u našoj koži naročito je važno ultraljubičasto svjetlo. Stručnjaci ga dijele na UVA i UVB zračenje. Pri tome UVA-svjetlo prodire u sve slojeve kože, ali pri normalnoj jačini ne izaziva oštećenja. Mnogo su opasnije UVB-zrake. One su toliko pune energije da mogu izazvati teška oštećenja u stanicama kože. Pod djelovanjem ultraljubičastog svjetla stvaraju se u koži pigmenti. Taj koži svojstveni, zapravo obrambeni mehanizam, daje joj onu preplanulost koja je u današnje vrijeme toliko cijenjena. Pri tome može doći do nepravilne raspodjele pigmenata, pa tako (najčešće u bjeloputih ljudi) nastaju poznate sunčane pjege.

Treba naglasiti da nezaštićenoj koži prijete opeklne ako nepripremljena bude izložena prevelikoj dozi ultraljubičastog zračenja. Tipični simptomi sunčanih opeklina nastupaju za samo jedan do dvadeset sati, a bolna kriza obično prođe za tri dana. Promjene na koži mogu biti u rasponu od laganog crvenila pa sve do oteklina s bolnom preosjetljivošću. U slučaju izuzetno jakih opeklina mogu na koži nastati i mjeherići. Nakon što se oljuštila, koža još tjednima ostaje preosjetljiva na svako djelovanje sunca.

Koliko se možemo sunčati, a da se ne opečemo, individualno je vrlo različito. Naročito su osjetljivi bjeloputi i crvenokosi ljudi, ali i tamnoputi mogu zadobiti opeklne nakon predugog sunčanja. Opeklne oštećuju genetski sastav stanica u koži a činjenicu da to odmah ne dovodi do katastrofe, možemo zahvaliti komplikiranom reparativnom mehanizmu u samim stanicama. Preopteretimo li, međutim, taj mehanizam ili ako je on uslijed starenja oslabio, nastaju trajna oštećenja. To je ujedno i razlog zbog kojeg pretjerano i trajno djelovanje sunčanog svjetla dovodi do prerađenog starenja kože. Zdravo glatko vezivno tkivo postepeno se zamjenjuje bolesnim, pa nastaju bore i brazde.

Planinari i skijaši moraju stoga osobito paziti na zaštitu svoje kože od sunca. Sve dijelove kože, koji se ne mogu pokriti prikladnom odjećom, možemo djelotvorno zaštititi kremama ili drugim sredstvima za sunčanje koja ne propuštaju svjetlost. U skladu s geslom "Pocrneti, a ne pocrvenjeti" treba naročito paziti na slijedeće: odbacite sve kreme za sunčanje koje obećavaju brzo tamnjenje. Pri sunčanju svakako vodite računa o tipu svoje kože. Riskirate, ako želite imati tamniju kožu od one koju vam je namijenila priroda. Stoga naročito treba paziti na zaštitni faktor kreme za sunčanje. U prvim danima izlaganja suncu on treba biti viši. Taj faktor nam pokazuje koliko duže možemo ostati na suncu da bismo postigli isti učinak na koži kao bez njega. Tako faktor 15 - 20 daje najveću zaštitu, a faktor dva najmanju.

Krema ili mlijeko, da bi temeljito djelovali, moraju se potpuno upiti u kožu. Stoga ih treba nanositi na kožu najmanje 30 minuta prije sunčanja! Dakle, najbolje vrijeme za mazanje je ujutro prije doručka, a ne tek na početku planinarske staze ili skijaškog lifta. Neka vam se jedna mala tuba uvijek nađe pri ruci u naprjači ili džepu vjetrovke kako biste se i putem mogli namazati. Što se više znojite, to ćešće je potrebno mazanje. Treba, međutim, znati da se ni ponovnim mazanjem ukupno ne povećava zaštitni faktor. Vrijeme prije pojave opasnog crvenila time se nikako ne produžuje.

Naročito su ugrožene tzv. sunčane terase lica, kao što su nos, obrazi, uši. Za usnice se najviše preporučuje upotreba masnih mazala s visokim zaštitnim faktorom; budući da usnice nemaju pigmenata, nemilosrdno su izložene utjecaju ultraljubičastih zraka. Osobe koje su sklone groznici na usnicama (herpes labialis), trebale bi svakako upotrebljavati kreme koje dobro štite kožu, a u slučaju izbjegavanja spomenute bolesti trebaju izbjegavati sunce sve dok ne nestanu akutni simptomi.

Naročito oprezni trebaju biti planinari i skijaši koji uzimaju lijekove. Svakako bi prije polaska na turu trebali zatražiti savjet liječnika ili u priloženoj uputi pročitati ne čini li dotični lijek kožu osjetljivijom na sunčano svjetlo. Ponekad takvu preosjetljivost pokazuju pacijenti koji uzimaju lijekove što sadrže sulfonamid, tetraciklin ili tijacid. Posljedice mogu biti jake kožne reakcije ili trajne ružne mrlje na koži. Isto takva opasnost od sunca prijeti kod vanjske primjene nekih parfema, kolonjskih voda i sapuna. Pa čak i kreme za sunčanje mogu sadržavati tvari (npr. konzervanse) koje mogu prouzročiti neočekivanu i neugodnu alergiju na sunce.

Dakle, planinari i skijaši, oprez na suncu!

Prevela iz časopisa "Alpin/Bergwelt" 4/1991 Jasna Finka, Zagreb

In memoriam

Prof. TOMISLAV MERLIĆ (1922-1991)

O profesoru Tomislavu Merliću, koji je 1. svibnja 1991. iznenada i zauvijek napustio svoju obitelj, brojnu rodinu i širok krug prijatelja, znanaca i poštovatelja te prekinuo mnoge svoje aktivnosti, može se govoriti mnogo i s različitih gledišta: da je bio rođen u Varaždinu 7. kolovoza 1922., da je školovanje završio diplomiranjem na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, da je svoj radni vijek proveo manjim dijelom u Varaždinu i Prelogu, a većim dijelom kao profesor i direktor Ekonomske škole u Čakovcu, da je bio poštovan među suradnicima i ugledan među građanima, i tako još dugo dalje. Može se nečemu od toga pridavati manje ili veće značenje, može se naglašavati ovo ili ono, ali svi koji su ga imalo bolje poznавali složit će se da sve to zajedno ne oslikava njega ni čitavog ni pravog.

Od njegove sedme godine teče mu planinarski staž i od tada mu se on provlači kao crvena nit kroz sav životni put. Započeo je na pitomim bregovima Hrvatskog zagorja, širio se i dizao na slovenske dvotisućake, pa se penjao dalje na vrhove ne samo nebu pod oblacima nego i na one doslovno na oblacima. U toku šezdesetvogodišnjeg planinarskog staža svoje je ime upisao u uobičajene knjige valjda svih planinarskih domova na užem i širem području naših Alpi, a i u bezbroj drugih između Poljske i Italije te Francuske i Češko - Slovačke. Koliki su to bili sati hoda i kilometri puta po markiranim stazama i nemarkiranim bespućima, nije ni on sam brojio. To se može samo naslućivati iz bezbrojnih podataka zabilježenih u neobično pedantno vođenom planinarskom dnevniku te stotina fotografija i filmova snimljenih godinama po svim mogućim planinarskim turama.

I zato njegove znance nimalo ne čudi što je taj svoj duh i sluh za lijepo i užvišeno u prirodi, ali i smisao za

strpljivost, ustrajnost, požrtvovnost i drugarstvo - sve to tako karakteristično za prave planinare - donosio u nizinu i tu ih ugrađivao u svakodnevni život svoj i svoje sredine. Bio je član više planinarskih društava, osnivač Planinarskog društva "Ekonomist", obnovitelj i višekratni, čak i u času smrti predsjednik PD "Železna gora", jedan od pokretača i mnogogodišnji član Međudruštvenog savjeta "Zagorskog planinarskog puta", član više odbora i komisija Planinarskog saveza Hrvatske i suradnik mnogih drugih organizacija - svadje aktivan, što se kaže, do maksimuma. Svojom

ljubavlju prema prirodi i planinama "zarazio" je svoju obitelj i rodbinu; na radnim mjestima i ta mu je ljubav davalala snage da uspješno svladava složene i odgovorne zadatke ekonomista, profesora i direktora; u dugim danima liječenja i oporavljanja od doslovno potpune tjelesne slomljennosti ona mu je kratila vrijeme i olakšavala boli, a u mirovini i ona ga je pokretala da ne miruje, da se ne opusti i da ne krene. Tu svoju ljubav s izuzetnim je uspjehom prenosio i na svoju okolinu; bezbroj je mladih i odraslih njegovih znanaca pošlo u planine i zavoljelo ih potaknuto upravo entuzijazmom koji je zracio iz ozarenog lica prof. Merlića kada se god dotakao te teme, a na to je bio uvijek spremam.

Poslje teške nesreće koju su, osim liječnika, svladale samo njegova čvrsta volja i izuzetna dinamičnost, te u toku posljednje bolesti koja mu je sputavala korake i oduzimala dah, svoju ljubav prema prirodi i plani-

nama zadovoljavao je odlažanjem do njihova podnožja, odakle je s iskrenom radošću i bez imalo zavisti ispraćao svoje planinarske istomišljenike i sljedbenike.

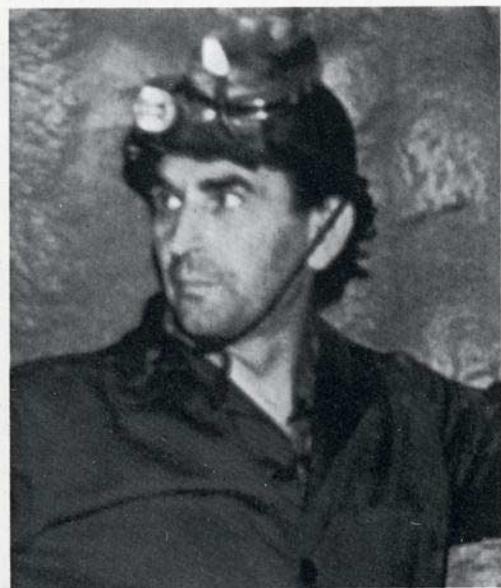
A onda su, usted mnogih želja i novih planova, na jednom za njega završila sva planinarska putovanja, svi naporni usponi i sva zamorna sruštanja, svi radosni odlasci u planine i sva sretna vraćanja iz njih. Njegovi planinarski drugovi i čitavo hrvatsko planinarsko ostalo je bez jednog izuzetnog entuzijasta.

Prijatelj prirode i planinar prof. Tomislav Merlić je počinuo - ovoga puta zauvijek - i preselio se u uspomene svojih planinarskih istomišljenika.

Pa neka počiva u miru - "nad svim vrhovima"!

Vladimir Kapun

SLAVKO SMOLEC (1924-1991)

Dana 12. srpnja 1991. prerano nas je i zauvijek napustio naš popularni Slavo, član Speleološkog odjeka "Željezničar" u Zagrebu. Svladala ga je teška bolest kojoj se nije mogao oduprijeti. Njegovom smrću izgubili smo dragog prijatelja i dobrog čovjeka. Na zagrebačkom groblju Mirogoj, u četvrtak 18. srpnja, uz počasnu stražu članova SO-a odjevenih u speleološku opremu, na njegov život podsjetio nas je oproštajnim riječima Juraj Posarić:

"Slavko Smolec, pismoslikarski majstor i speleološki instruktor, rođen je u Zagrebu 27. siječnja 1924, gdje je završio osnovno i zanatsko školovanje i gdje je živio i radio do smrti. Osim profesionalne djelatnosti, koju je obavljao u Željezničkoj radionici, na Autobusnom

kolodvoru i poduzeću "Pismoreklam", odakle je 1990. godine otišao u mirovinu, popularni Slavo je četrdeset godina bio neumorni pregalac na polju planinarstva, a posebno planinarske speleologije. Kada se davne 1951. godine učlanio u PD "Željezničar" u Zagrebu, nije mogao ni slutiti da će ljubav prema planinama, podzemnim krškim pojавama i ljudima koji djeluju u planinarskoj organizaciji trajati toliko dugo i da će mu iskoristiti svo slobodno vrijeme. Ne, Slavo to niti je slutio, a niti ga je to smetalo, živahan i znatiželjan duh radinog mladića s Trešnjevke, koji je nadživio pakao Bleiburga i Križnog puta sve do Banatskog Karadorđeva, bio je naučen na iskušenja.

U SO-u PD "Željezničar" bio je sve: ekonom i oružar, član nadzornog odbora, blagajnik, statističar, zamjenik pročelnika i pročelnik 12 godina. U to pionirsko vrijeme poslijeratne hrvatske speleologije, u vrijeme posvemaštine, ljudi Slavekova kova bili su rijetki, ali od neprocjenjive koristi. Oni su sami načinili sve, od prostorija u kojima je SO i danas smješten, do spel. ljestvica. Koliko je pri tome značila Slavekova ruka vješta kistu i pilu, svi smo svjedoci.

Bio je sudionik svih velikih spel. istraživanja u vrijeme svoje aktivnosti. Njegovi tragovi su utisnuti od špilje Veternice i Cerovačkih špilja pedesetih godina, preko ponora Gotovča, ponora u Rašporu, do Kiclevih jama devedesetih godina ovog stoljeća. Istdobro s radom u SO-u Slavo je bio i dugogodišnji odbornik u matičnom planinarskom društvu, ali i u Komisiji za speleologiju PSH. Bio je pokretačem i aktivnim sudionikom mnogih akcija koje su poslije prerasle u tradiciju: od izgradnje i popravka planinarskih domova do školovanja planinarskog i spel. podmlatka. Ime Slavka Smolca je ugrađeno u same temelje sustava školovanja speleologa u Hrvatskoj koji je postao model diljem cijele Jugoslavije. Kao planinar i speleolog prokrstario je, bilo sa suprugom i djecom, bilo sa speleolozima i planinarama, cijelu našu zemlju.

Njegovo zanatsko umijeće i umjetnička kreativnost Slavo su upisali u neizbrisiva poglavija planinarske baštine: natpisne ploče, planinarska priznaja i zahvalnice, značke i druga djela vizuelnog identiteta planinarske organizacije, njegovo su djelo. Slavo je autor svih amblema PD "Željezničar", a posebno značka SO-a, koji je putem časopisa Speleolog, učijem je osnutku i radu sudjelovao, postao poznat po cijeloj Zemljinoj kugli. Idejni je tvorac znaka planinar-speleolog, koji je stekao bez polaganja ispita 1968. i koji je u vijek s ponosom nosio. God. 1979. stekao je naziv speleološki instruktor PSH, kao priznanje za organizaciju i sudjelovanje na brojnim školama, seminarima i tečajevima koje je organizirala planinarska i spel. organizacija. Kao nastavnik, Slavo je, s obzirom na svoju erudiciju, memoriju i opću kulturu, ostavio trajan trag u humanom oblikovanju speleologa i podizanju općih kulturnih zasada u planinarskoj speleologiji.

Objavio je nekoliko desetaka članaka u planinarskoj i spel. literaturi, a za svoj rad je primio tridesetak priznanja, od kojih su značajnija: zlatni znak PSJ, plaketa PSZ i PSH, diploma naročito zaslужnog člana saveza speleologa Jugoslavije itd. Od 1989. Slavo je počasni član SO-a.

Dragi Slavo, danas je četvrtak, tradicionalni špiljarski četvrtak u Željezničaru, na koji ćemo otići bez Tebe. Po prvi put u četrdeset godina svjesni smo da si doista spriječen doći. No, ne brini, biti ćeš nazočan u svakom od nas, s ovog tužnog mjesta doći ćeš u Trnjansku u našim srcima i duhu. Zato se, Slavo, nećemo s Tobom oprostiti sa zbogom, već s doviđenja u vječnosti.

Slavo, bok!"

Vlado Božić

Katalog planinarskih značaka

Uz slike na četvrtoj strani omota

NIKOLA KIZEM, ZAGREB

Prvi red

Planinarsko društvo ŽELJEZNIČAR - Zagreb. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 20 mm, visina 24 mm. Društvo je osnovano 20.1.1950. Jubilarna značka društva 1950-1970, izdana povodom 20. obljetnice društva. Adresa društva: Trnjanska 5b, 41000 Zagreb. Iz kolekcije Drage Gubijana, Bjelovarskog odreda 8, Zagreb.

Planinsko društvo LJUBLJANA MATICA - Ljubljana. Značka je emajlirano-posrebrena i patinirana, na sigurnosnicu, izrada IKOM, Zagreb. Veličina: širina 22 mm, visina 30 mm. Društvo je osnovano 27.2.1893. Obnovljeno poslije drugog svjetskog rata 12.12.1945. Jubilarna značka društva 1893-1973, izdana povodom 80. obljetnice društva. Adresa društva: pp 320, 61001 Ljubljana. Iz kolekcije Marjete Šuštar, Valvazorjeva 4, 61230 Domžale.

Planinarsko društvo SLAVIJA - Beograd. Prva i jedina značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada IKOM, Zagreb. Veličina: promjer 14 mm. Društvo je osnovano 1951. kao 61. planinarsko društvo u Srbiji. Društvene prostorije imalo je na Zelenom Vencu broj 5 u Beogradu. Prije više godina prestalo je djelovati. Iz kolekcije Slobodana Mijatovića, Vukovarska 124 D, 54000 Osijek.

Planinarsko društvo KUNA-GORA - Pregrada. Stara značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 28

mm, visina 16 mm. Društvo je osnovano 23.4.1950. Značka simbolizira i kuću na Kuna-gori (456 m). Adresa društva: Trg E. Leskovara 7/l (pp 25), 41218 Pregrada. Iz kolekcije Željka Todorovića, Miloša Kupresa 9/7, 74000 Dobojs.

Planinarsko društvo ŽELJEZNIČAR - Sarajevo. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Havaš, Subotica. Veličina: širina 14 mm, visina 18 mm. Društvo je osnovano 11.4.1950. Adresa: Ključka 2 a, 71000 Sarajevo. Iz kolekcije Nedelka Krsteskog, Mariovska 18, 91000 Skopje.

Drugi red

XII. TABOR (SLET) PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Jeraša, Ljubljana. Veličina: promjer 17 mm. Slet je održan od 3-6.8.1972. na Rudnom polju, a u organizaciji PD Železničar iz Ljubljane. Iz muzejske zbirke Hrvatskog športskog muzeja, Ilica 7, 41000 Zagreb.

XIV. SLET PLANINARSKIH DRUŠTAVA ŽELJEZNIČARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 14 mm, visina 16 mm. Slet je održan od 16-18.8.1974. na Romaniji, a u organizaciji PD Željezničar iz Sarajeva. Iz kolekcije Ivana Pancera, Bukovačka cesta 117 b, 41000 Zagreb.

XII. SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada IKOM, Zagreb. Veličina: promjer 28 mm. Slet je održan od 4 - 6.7.1974. na Platu, a povodom 100-godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, također i u Jugoslaviji. Sletu su prisustvovali brojni gosti iz cijele zemlje, među kojima dr. Jakov Široković, tadašnji predsjednik Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske, dr. Marijan Brecelj tadašnji predsjednik Skupštine Slovenije i dugogodišnji predsjednik PSJ te brojni gosti iz preko 20 stranih planinarskih organizacija. Prigodnim govorom slet je otvoren Božidar Škerl, predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske i Jugoslavije. Iz zbirke značaka Hrvatskog planinarskog saveza, Kozarčeva 22, 41000 Zagreb.

XX. SLET PLANINARA PTT JUGOSLAVIJE. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Cankar, Ljubljana. Veličina: širina 18 mm, visina 24 mm. Slet je održan od 1 - 4.7.1972. na mjestu Rudnik na Kopaniku kao jubilarni (1953-1972) XX. slet PTT planinara Jugoslavije, a u organizaciji PD PTT iz Beograda. Iz kolekcije Dragana Nikolića, iv. Milutinovića 1/1, 35000 Svetozarevo.

XXIX. SLET PLANINARA PTT JUGOSLAVIJE. Značka je reljefno-obojena i pozlaćena, na pribadači. Veličina: promjer 20 mm. Slet je održan od 2-5.7.1981. u Nemili kod Zenice, a u organizaciji PD "Poštar" iz Zenice. Iz kolekcije Drage Zdravkovića, Tomšićeva 1, 62000 Maribor.

Treći red

Planinarsko društvo PTT - Ljubljana. Značka je emajlirano-pozlaćena, na sigurnosnici, izrada Jeraša, Ljubljana. Veličina: širina 17 mm, visina 27 mm. Društvo je osnovano 29.9.1953. Jubilarna značka društva 1953-1963, izdana povodom 10. obljetnice. Adresa društva: PD PTT, Cigaletova 15, 61000 Ljubljana. Iz kolekcije Tone Rozmana, Celovečka 23, Ljubljana.

Planinarsko društvo RIS - Zagreb. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 20 mm, visina 18 mm. Planinarsko društvo istoimene tvornice radnika i namještenika RIS-a u Stenjevcu, predgrađe Zagreba. Društvo je osnovano 11.5.1950. pod imenom PD Runolist. 7.1.1960. mijenja ime u PD RIS. Adresa: Bolnička cesta 38, Stenjevec, 41000 Zagreb. Iz muzejske zbirke Hrvatskog športskog muzeja, Ilica 7, Zagreb.

Planinarsko smučarsko društvo PRENJ - Mostar. Sadašnja značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada IKOM, Zagreb. Veličina: širina 8 mm, visina 14 mm. Na inicijativu Marka Borasa, dr. Ivana Kordića i Viktora Tiberia 1932. godine, osnovana je u Mostaru podružnica HDPR ENJ 19.11.1933. Prvi predsjednik Hugo Novak, a prvi tajnik dr. Vjekoslav Slavinić. Radi neaktivnosti prestaje s radom 19.11.1939. Novo PSD Prenj osniva se (obnavlja) 1950. godine. Adresa društva: Adema Buća 17, 88000 Mostar.

Planinarsko smučarsko društvo ŽELEZNČAR - Niš. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 18 mm, visina 19 mm. Pri Fiskulturnom društvu ŽELEZNČAR u Nišu osnovana je 1946. Planinarska sekcija Železnčar, odakle potječu i korjeni ovog društva. Kao samostalno 42. planinarsko društvo u Srbiji, osnovano je 23.1.1951. Adresa: Tvrđava, 18000 Niš. Iz kolekcije Jožefa Nađa, I. Ustanička 29 a, 24000 Subotica.

Planinarsko društvo NIKOLA TESLA - Zagreb. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, privatna izrada u Zagrebu. Veličina: širina 15 mm, visina 21 mm. Planinarsko društvo istoimene tvornice u Zagrebu, osnovano 25.4.1973. Adresa: Moskovska 45, 41000 Zagreb. Iz kolekcije Slavka Novaka, Šaleška 19, 63320 Velenje.

Četvrti red

Planinarsko društvo MOSOR - Split. Sadašnja značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada IKOM, Zagreb. Veličina: širina 13 mm, visina 15 mm. Društvo je osnovano kao podružnica HD-a pod istim imenom 4.12.1925. Prvi predsjednik društva dr. Ante Ercegović, prvi tajnik Josip Koršek. Poslije rata obnavlja se 30.6.1948. Adresa društva: Marmontova 2, (pp 367), 58000 Split. Iz kolekcije Mladena Grubanovića, Langov trg 10, Zagreb.

Planinarsko društvo BJELAŠNICA - Sarajevo. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branka Kasun, Zagreb. Veličina: širina 14 mm, visina 22 mm. Društvo je osnovano u 10. mjesecu 1948. Jubilarna značka društva 1948 - 1973, izdana povodom 25. obljetnice društva. Adresa: ul. JNA broj 79, 71000 Sarajevo. Iz kolekcije Zorana Šimića, Džemala Bijedića 37, 71260 Kreševo.

Planinarsko društvo FRUŠKA GORA - Novi Sad. Predratna značka društva, emajlirano-posrebrena, na sigurnosnici, izrada Griesbach i Knaus, Zagreb. Veličina: širina 29 mm, visina 40 mm. Društvo je osnovano 12.9.1924. u Novom Sadu, gdje mu je bilo i sjedište. Djelovalo je na području cijele Vojvodine, te je imalo 15 podružnica i 33 povjereništva, tri planinarske kuće na Fruškoj gori i po jednu na Bukulji i Rudniku. Izdavalo je reviju "Putnik". Prvi predsjednik društva Ignjat Pavlas, a poslije i poznati planinar Vasa Stajić. Prestalo je djelovati po okupaciji zemlje u travnju 1941. godine.

Planinarsko društvo DILJ - Slavonski Brod. Stara značka društva, reljefno-obojena i pozlaćena, na pribadači, izrada Suvenir, Sirač. Veličina: promjer 13 mm. Podružnica HD "Dilj" osnovana je 25.7.1924, a djelovala je do 1929. Obnavlja se 12.1.1933. Predsjednik društva do 1938. bio E. Šrepel, zatim Vilim Buk, tajnik je 1933. Josip Mautner. Poslije rata obnavlja se 7.2.1949, kada je predsjednik Vinko Sigmund, a tajnik Mirko Uzelac. Adresa društva: DI Slavonija, Stjepan Safundžić, Matije Gupca 45, 55000 Slavonski Brod.

Planinarsko društvo NAFTAPLIN - Zagreb. Značka je emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Krešimir Ljubić, Zagreb. Veličina: širina 14 mm, visina 19 mm. Društvo je osnovano 2.4.1974. Jubilarna značaka društva 1974.-1984, povodom 10. obljetnice. Adresa društva: Šubićeva 29, 41000 Zagreb. Iz kolekcije Vlade Armano, Huari Bumedijena 1, Zagreb.

Peti red

Planinarsko društvo ZANATLJA - Zagreb. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, s apliciranim runolistom, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 15 mm, visina 20 mm. Društvo je osnovano 9.2.1951. Godina 1991. je društvu jubilarna, te je za svoju 40. obljetnicu izdalo dvije jubilarne značke. Adresa društva: Mažuranićev trg 13, 41000 Zagreb. Iz kolekcije inž Bore Radevskog, Partizanska 24/6, 97000 Bitola.

Planinarsko smučarsko društvo POŠTAR - Brčko. Značka je reliefno-obojena i pozlaćena, na pribadači, izrada OVZ, Ponikve. Veličina: širina 12 mm, visina 19 mm. Društvo je osnovano 2.2.1980. kao društvo poštanskih radnika i namještenika. Adresa: Perc Herman, PTT, 76000 Brčko. Iz kolekcije Drage Strmečkog, Preloška 1 b, 42000 Varaždin.

Planinarsko društvo PETROV VRH - Daruvar. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 12 mm, visina 15 mm. Podružnica HPD "Vrani kamen" u Daruvaru osnovana je 2.4.1932. Prvi predsjednik podružnice Dragutin Eberhardt, prvi tajnik Lj. Spodnjak. Obnavlja se poslije rata 1.7.1951. pod sadašnjim imenom. Godine 1991. društvo slavi svoj jubilej, 40. obljetnicu djelovanja poslije rata. Iz zbirke značaka Hrvatskog planinarskog saveza, Kozarčeva 22, 41000 Zagreb.

Planinarsko društvo RISNJAK - Zagreb. Prva značka društva, emajlirano-pozlaćena, na pribadači, izrada Branko Kasun, Zagreb. Veličina: širina 16 mm, visina 17 mm. Društvo je osnovao 24.1.1951. Godina 1991. je jubilarna i društvo je proslavilo svoju 40. obljetnicu na Tomislavovom domu (Medvednica), uz direktni TV prijenos. Adresa društva: Nikola Čargonja, Aleja pomoraca 5, 41020 Zagreb. Iz muzejske zbirke Hrvatskog športskog muzeja, Ilica 7, Zagreb.

Planinsko društvo ŽELEZNICA - Celje. Značka je reliefno-obojena i pozlaćena, na pribadači, izrada Aurea, Celje. Veličina: širina 20 mm, visina 30 mm. Društvo je osnovano 27.2.1972. kao društvo celjskih željezničara. Adresa: pp 67, 63000 Celje. Iz kolekcije Boruta Supančića, Prušnikova 34, 62000 Maribor.

ISPRAVAK

U prošlom broju došlo je do slagarske greške kod dvije značke, što molimo da uvaže naši čitaoci. Na str. 183 u 7. retku ispravno je: Godine 1935. srpska vlast u Skopju osniva Planinarsko društvo "Južna Srbija"... (pogrešno je 1953. godine). Na str. 184, u lijevom stupcu, treća značka: umjesto VI slet planinara Slovenije treba da bude Slavonije.

POZIV

Pozivamo planinarska društva i organizacije, kao i pojedince iz cijele zemlje, na suradnju i ostvarivanje našeg Kataloga planinarskih značaka, na adresu autora: Nikola Kizem, Rade Končara 250/I, 41000 Zagreb.

Zaštita prirode i ekologija

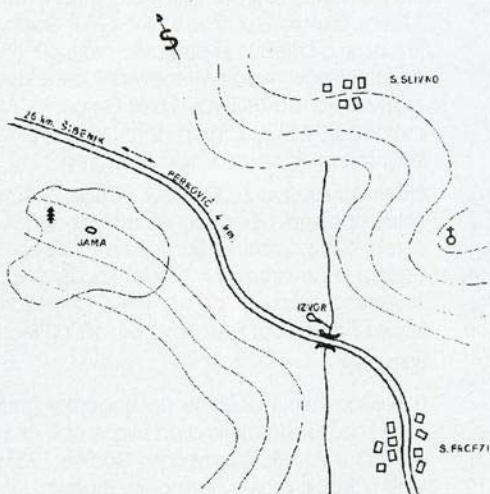
Zagadivanje jame u Slivnu otrovom

MILOJKO STANOŠEVIC, ŠIBENIK

Istražujući spel. objekte u neposrednoj okolini Šibenika speleolozi "Kamenara" su, malo raspitujući se kod mještana, a malo obilazeći teren gdje je za očekivati neki prolaz pod zemljom, prispjeli i do sela Slivna uz asfaltnu cestu što povezuje Šibenik i Perković.

Jama uobičajenog naziva "Bezdanka" duboka je samo 40-ak metara i nalazi se u divnoj postarijoj borovoj šumi na padini iznad ceste. Otvor jame je širok i predstavlja dno blagog udubljenja kroz koje otiču površinske vode te su zidovi neprestano ovlaže-

JAMA U S. SLIVNO

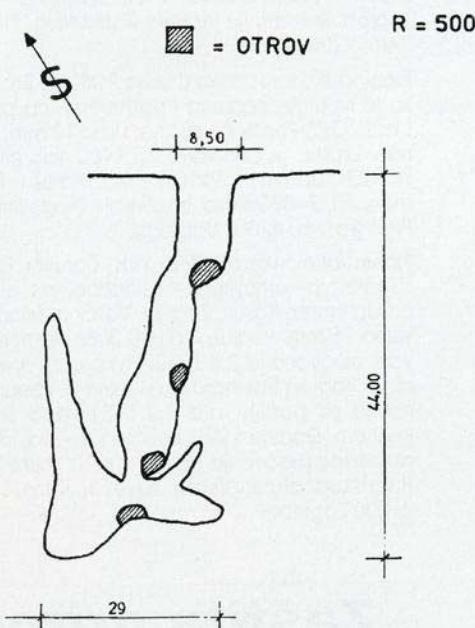

ni i sa stalnim kapanjem vode. Spuštajući se preko polica na svakoj su zapažene, među ostalim ubačenim i upalim stvarima, plastične vrećice s natpisom da je to otrov "Pužmor". Većina je vrećica bila rasparana a svaka sadrži po kilogram otrova. U samom dnu jame Ešref Bajrić gotovo po običaju pronalazi ponešto od ubojitih sredstava, ovaj put topovsku granatu. Smjestio ju je u jedno od udubljenja i zatrpao kamenjem za vječni pokoj. O, kad bismo sve proizvedene granate mogli tako sigurno posakrivati od umova što mrze prirodu! No, vratimo se otrovu!

Speleolozi su odmah po povratku u Šibenik izvjestili sanitarnu inspekciiju i brzo je ustanovljeno da "Pužmor" pripada III grupi otrova. Nakon konsultacija s republičkom sanitarnom inspekциjom vrlo brzo je odlučeno da se otrov izvadi i uništi te su se oko otvora okupili speleolozi, policajci, sanitarići i ljudi iz veterinarske stanice, s vozilom. Uz kišicu i proljetnu buru

čitav dan se prikupljalo i koloturom izvlačilo nečije ekološko bezumije da bi bilo odvezeno i spaljeno. Rad su otežavali u međuvremenu nabacani talog, grane i drugi bačeni otpaci, ne baš parfimerijskih miomirisa. I, na kraju posla, utvrđena je količina od 560 kg. Ešref, Žika, Zlatibor, Đuro, Meri, Mirana i Milojko su mjesto svog hobija, bezdanku, učinili manje otrovnom, a podzemne vode zaštitili od nerazume ljudske ruke. Čije su ruke i zašto sručile u utrobu majčice zemlje toliko otrova, pokušavaju odgometnuti policajci, ako im u ovim crnim danima pada na um i ekologija.

JAMA U S. SLIVNO

Predstavljamo planinarska društva

U ovom broju : PD "Sisak"

DURO PRILJAVA, SISAK

Planinarska djelatnost začeta je u gradu Šisku na poticaj prof. Josipa Kožarića, dr. Josipa Piškulića i Petra Koščevića, osnivanjem 22. rujna 1924. godine

podružnice Hrvatskog planinarskog društva "Gvozd". Svaki je početak obilježen usponima i padovima tako da i novoformirani "Gvozd" nije bio imun od

toga. Organiziraju se izleti na Plješivici, Sljeme, u Cepeliš i na razna druga mesta, a da bi djelatnost postepeno, kako je popuštao prvi zanos, jenjavala. No dolaskom na dužnost šefa željezničke stanice Sisak Viktora Borovečkog (1927) iskusnog planinara iz Slavonskog Broda, nastaje nov polet i jačanje podružnice, te se osnivaju sekcije (skijaška, foto, glazbena), gradi vidikovac i paviljon (1929) na Viktorovcu, tako da ona 1939. godine broji, za Sisak impozantranu, 132 člana. Podružnica je djelovala do 1941. godine kada je zbog ratnih uvjeta njen rad zamro.

Poslije rata planinarska se djelatnost obnavlja 1948. godine, točnije 18. lipnja osnovano je PD "Sisak", da bi već 20. lipnja, dakle dva dana poslije, ovo društvo bilo suočivač Planinarskog saveza Hrvatske. Društvo je djelovalo do 1966. i u tom je razdoblju, uz niz ostalog, zabilježeno i nošenje planinarske štafete (1954) koju je Miki Spiljku u Zagrebu predao tadašnji predsjednik društva i današnji počasni član Ivica Maraković. Gašenjem PD "Sisak" planinarska djelatnost ne zamire, ona tina u ogranicima PD PTT "Sljeme" i PD INA-Inženjering, čija matična društva imaju sjedište u Zagrebu.

Povratkom u Sisak dugogodišnjeg iskusnog planinara Mije Štrka te zahvaljujući njegovoj velikoj želji za obnavljanjem rada PD "Sisak" i upornosti, održana je obnoviteljska skupština 21. prosinca 1982. godine u prostorijama turističkog društva "Mali Kaptol".

Prvi izlet organiziran je na Hrastovičku goru 9. travnja 1983. u suradnji s planinarima iz Petrinje i održao se do danas kao tradicionalni godišnji izlet. U prvoj godini, koja je obično presudna za daljnji rad, održani su izleti: na Sljeme, Samoborsko gorje, vrhove u Gorskem Kotaru, Triglav, Krndiju, Psunj, Papuk i niz drugih mesta, a organizirana je i Kestenijada koja je privukla veći broj ljubitelja prirode. U prvoj godini bilo je 11 izleta sa 133 planinara (bez Kestenijade) i učlanjeni 81 planinar.

Društvo ubrzo postaje bitan faktor u sistemu odmora i rekreacije građana Siska. Članovi odlaze u sve republike i na sva mesta gdje se okupljaju planinari tako da je nemoguće pobrojati gdje smo sve do sada bili. Odlazi se i u inozemstvo i to odmah na Mont Blanc, najviši vrh u Evropi. Organiziraju se sekcije u OŠ "22. lipanj 1941" i Centru usmјerenog obrazovanja.

Osniva se Alpinistički odsjek koji, nakon što mu se pridružuje dugogodišnji iskusni (pasivizirani) sisacki alpinist Roko Nikolić, kreće punom snagom u alpinističke vode. Nabavlja se oprema, članovi pohadaju i završavaju alpinističke tečajeve u Zagrebu i počinje alpinistička djelatnost u gradu na obalama tihih rijeka Save i Kupe.

Ne zaboravlja se niti rad na planinarskoj infrastrukturi. U suradnji s PD "Gavrilović" radi se na revitalizaciji Hrastovičke gore uređenjem i markiranjem novih staza, uređenjem okoliša vrha gore, sanaciji vidikovca i brigom da se dotrajala konstrukcija vidikovca zamijeni novom od čeličnih cijevi. U programu desetogodišnje

revitalizacije Velebita Društvo na sebe preuzima uspostavljanje skloništa u mjestu Oltari. Dogovara se s HTRO Senja iz Senja zakup prostorija bivše Osnovne škole u Oltarima, obnavlja zapušteni prostor, uvođi struju. Već iste te godine nedovršeno sklonište je povodom Dana planinara na Rosijevoj kolibi ugostilo sedamdesetak planinara. Akcije na uređenju traju i dalje tako da se svake godine organizira nekoliko skupnih odlazaka na Oltare, pri čemu se dovozi razni materijal, oprema i alat tako da ovo sklonište svake godine pruža sve bolju i kvalitetniju uslugu.

Društvo nikada nije imalo svoje prostorije nego je kao vječiti podstanar osuđeno na stalna selljenja. Sadašnji smještaj u MZ "22. lipanj 1941." na Trgu Prve Internacionale 36 nije na prometnom mjestu, ali je zato prostorno vrlo zadovoljavajući, a domaćini su veoma ljubazni i susretljivi tako da se dobro slažemo. Ovdje se održavaju redovno tjedni sastanci, i to srijedom uvečer, sastanci Alpinističkog odsjeka i sastanci Izvršnog odbora. Prostor omogućava i održavanje skupštine, projekcije dijapo pozitiva, tu je smještena i sva arhiva i dokumentacija, planinarska i alpinistička oprema, a u izlogu se nalazi i propagandni pano.

Informativno propagandni rad nije na zadovoljavajući način pratilo ostale aktivnosti u Društvu. Iako su postavljeni plakati na atraktivna mesta, razvijana suradnja s Radio stanicama u Sisku i Petrinji, lokalnim listom "Jedinstvo" i listovima po radnim organizacijama, ipak ta aktivnost nije zaživjela, nije postala redovnom praksom komuniciranja sa članstvom i javnošću. Drugi dio bio je uspješniji. Izdane su dvije vrste amblema, značka, majica s ambлемom Društva, a nekoliko poslijednjih godina imamo i kalendare s otisnutim amblemom.

Za svoj rad na razvoju planinarstva, dugogodišnju suradnju s pojedinim društvima te za masovno sudjelovanje na pohodima i izletima, Društvo je dobilo tridesetak raznovrsnih priznanja (diploma, plaketa, pehara, zahvalnica), a nekoliko je članova za osobni doprinos dobilo znakove priznanja PSH.

"SPELEOLOG"

U ožujku je izšao broj za 1988-89. godinu. Ovo glasilo Speleološkog odsjeka PD Željezničar i Speleološkog kluba Željezničar iz Zagreba izlazi kontinuirano već 37 godina, u posljednje vrijeme kao dvogodišnjak. Cijelo to vrijeme zadržana je visoka kvaliteta, kako tiska i opreme, tako i sadržaja. Citaocima se prezentiraju najznačajnija spel. zbivanja za neavedeno razdoblje i to ne samo spel. kluba izdavača, već i svih speleologa Hrvatske, te je tako ovaj časopis najznačajnija hrvatska spel. publikacija.

Zahvaljujući velikom trudu uredničkog odbora na čelu s urednikom dipl.ing. Mladenom Kuhtom, i ovaj svezak uprkos finansijskim poteškoćama, donosi obilje vrlo vrijednog i kvalitetno prezentiranog spel. štiva u rasponu od izvještaja i informacija do priloga znanstvene vrijednosti.

Na 88 stranica u polutvrdom ovitku s naslovnicom u boji, smješteni je materijal raspoređen u četiri rubrike i to: članci, vijesti, kronika i literatura; opremljeno sa 15 c.b. fotografija, tri reprodukcije, te 39 nacrti i nekoliko tabela.

Rubrika Članci počinje izvješćem R. Erhardta sa spel. ekspedicije PDS Velebit u Kinu 1988., tokom koje su zagrebački speleolozi uspješno istraživali u dvije kineske pokrajine. Slijedi članak O. Lukića o spel. istraživanjima oko Crnopca na Velebitu, kojom prilikom je savladana i istražena najdublja jama u tom području (Munižaba, -448 m).

Članak G. Gabrića, Ž. Klarića i O. Lukića upoznaje nas s kronologijom istraživanja najdublje jame u Hrvatskoj (Stara škola na Biokovu, -576 m), te s detaljnim tehničkim opisom jame i geologijom područja. Još jedan niz uspješnih spel. istraživanja i logora bio je u srednjem Velebitu na području Klemente (autor M. Kuhta), tokom kojih su istraženi mnogi duboki spel. objekti. Autori S. Hudec i O. Lukić upoznaju nas u dva

članka s rezultatima posla obavljenog za hrvatsku elektroprivredu (Preliminarna spel. istraživanja područja rijeke Korane za potrebe HE Lučica i područja rijeke Dobre za potrebe gradnje HE Lešće).

M. Kuhta piše o rezultatima novijih istraživanja u pećini kod Barilovića, gdje su vršena speleoroniženja. O istraživanju umjetnih spel. objekata, te o njihovoj klasifikaciji piše V. Božić, a H. Malinar donosi hipoteze i dokaze o tragovima stopala prehistorijskog čovjeka u špilji za Gromackom Vlakom kod Dubrovnika, koji su pronađeni i dokumentirani prilikom spel. istraživanja 1985. g. Vrlo vrijedan članak V. Božića o povijesti spel. istraživanja i razvoju tehnike svladavanja jama u svijetu i Hrvatskoj (od prapovijesti do sredine 20. stoljeća) prilog je ukupno bogatoj povijesti speleologije u Hrvatskoj i njenom smještu u svjetske okvire.

Slijedi rubrika Vijesti u kojoj su sažeti (zbog nedostatka prostora), ali zato ne manje zanimljivi prilozi o istraživanjima spilje u Kamenolomu Tounj i Tounjice (T. Batišić), na Sinjajevini u Crnoj Gori (D. Lacković), o putovanju po Islandu (Č. Josipović), 100 godina uređenja špilje Siće kod Karlovca (V. Božić) i otvorenom velebitaškom natjecanju u spel. orientaciji (S. Dobrović). Rubrika zavrišava aktualnim popisom najvećih spel. objekata u Hrvatskoj (M. Kuhta).

U rubrici Kronika navedena su i datirana sva važnija spel. zbivanja u 1988-89. g. za hrvatsku speleologiju, a pod Literaturom svi članci o speleologiji u "Našim planinama" za isto razdoblje, kao i prikaz nekih drugih publikacija.

Sažeci članaka prevedeni su na engleski jezik i to daje posebnu prezentacijsku vrijednost.

Uredništvu i izdavaču "Sretno", uz želju za češćim izlaženjem "Speleologa", barem jedanput godišnje.

Robert Erhardt

Sportsko penjanje

• **Hrvatski planinarski Savez** zatražiti će pristup u Hrvatski olimpijski odbor na temelju razvijene sportskopenjačke djelatnosti i mogućnosti skorog primanja sportskog penjanja u obitelji olimpijskih sportova.

• **Splitski penjači u Verdonu.** Od 1. do 17. kolovoza splitski penjači Ivica Matković i Ivica Franceschi boravili su po prvi put u Verdonskom kanjonu. Cilj im je bio što je moguće bolje upenjati se za Open natjecanja u svjetskom kupu i za natjecanje u Kranju početkom rujna. Zajedno s Borisom Čujićem ova trojica penjaca prvi su sportskopenjački reprezentativci Hrvatske. Turneja je bila izuzetno uspješna i pokazala je kako je ovakav oblik priprema neizostavan

u postizanju vrhunske sportskopenjačke forme. Ivica Matković ispenjao je dvadeset i jedan uspon. Najbolji rezultat na pogled ostvario je u usponu Quie vent la peau de Roger Rabbit težine 7b+ po francuskoj skali (po UIAA to je težina -IX). To je do sada najveća težina uspona penjana na pogled u Hrvatskoj. Matković je na red point ispenjao težinu 7c (IX) u usponu Pistachie (direktni izlaz). Njegov cilj u ovim pripremama bio je što je moguće više penjati na pogled. Ivica Franceschi imao je za cilj prepenjati što teži uspon i to mu je uspjelo. Savladao je također uspon PISTACHIE ocjene 7c (IX), što je vrlo dobar rezultat ovog mladog penjača.

• **Najmoderniji načini penjanja i u Hrvatskoj.** Trećeg svibnja su Ivica Matković i Ivica Piljić ispenjali u južnoj stijeni Stomorice u Omišu novi uspon i nazvali ga "Splitski akvarel". Po prvi je put u hrvatskom penjanju korištena električna bušilica za vrijeme penjanja u usponu penjanom sa zemlje. Smjer je prepenjan pomoću sky hooka s kojih su bušene tri milimetarske tiple za međousiguranje. Tada je smjer imao ocjenu VI+, A2. Krajem svibnja isti penjači spitali su uspon tiplama od 18 cm i tako izuzetno dobro osigurali uspon. Uspon ima tri dužine i težinu VII+/VII. To je do sada najduži uspon te težine na splitskom području. Iz smjera se vraća absajlom iz višne alke na drugo osiguravaštvo, odakle se užetima 2x50m absajla pravio u podnožje uspona.

• **Boris Čujić u Paklenici, Verdonu i Dolomitima.** Nekoliko dana prije odlaska u Verdon ispenjao je u 300 metara dugoj stijeni Anića kuka drugo slobodno ponavljanje smjera Welcome težine 7b+. U Paklenici je otvorio novi uspon Kamen mudrosti, težine 7b+. U Verdonu je ostvario na pripremama najbolji rezultat: ispenjao je na red point smjer Claudia težine 8a (-X). Na pogled je ispenjao dva uspona težine 7b (VIII+/IX), Desespoir des singes, Les aventures des Jeff Bref et monsieur Long i niz uspona težine 7a po francuskoj ljestvici težine. Na povratku, u Cancsi u Dolomitima, ispenjao je na pogled uspon Stup snova. Uspon ima pet dužina od kojih dvije težine 7a, a ostale 6b+, 6c i 6a+.

• **Slavica Stojaković uvjerljivo je najbolja hrvatska sportska penjačica.** U Verdonu je uspješno na red point svladala uspon Despoir des singes težine 7b. To je do sada najveći rezultat postignut u hrvatskom ženskom slobodnom i sportskom penjanju.

• **Dalibor Vlatković - Dugi** je u Verdonu ispenjao na red point uspon Sebtiele saut težine 7b+ i Cenerentola težine 7b.

• **Sportsko-penjačka komisija PSJ (JUSPEK)** održala je sastanak 24. srpnja i 5. kolovoza. Raspravljala je o novo nastaloj situaciji u hrvatskom i slovenskom sportu i donijela niz zaključaka. Od samog početka (da-kle, od 1987. godine) ingerencija rada i organizacije razvoja sportskog penjanja službeno je PSJ povjeroio PZS i HPS-u. Do sada je malo jezgro na dobrovoljnoj osnovi radilo posao za čitavu Jugoslaviju, uz vrlo malu ili nikakvu finansijsku pomoć. Uz sve radne napore našlo je na slab organizacijski potencijal u drugim sredinama i na slabu volju za rad i suradnju. Pa ipak, rad je nastavljen i razvoj je ostvaren. Bez lažne skromnosti možemo ponosno istaknuti da smo već 1989. bili po aktivnosti i organizaciji druga sport-

skopenjačka organizacija u svijetu. Jedino je Francuska imala veći broj natjecanja od nas. Sva natjecanja kod nas za YU kup održala su se u Hrvatskoj i Sloveniji, a intenzivno se radio na animaciji organizacije i u drugim sredinama. Voljnost da dosegne takav nivo organizacije pojavila se u Bosni i Hercegovini, ali se nije daleko odmaklo. Aktivni članovi JUSPEK-a smatraju da je prošlo vrijeme u kojem je (već četiri godine) predsjednik iz svog privatnog džepa plaćao sve poštanske i telefonske troškove, i u kojem su reprezentativci koji su predstavljali Jugoslaviju, i to vrlo uspješno, sve troškove sami plaćali. PSJ nije ni do danas namirio troškove obične startnine za UIAA kup iz 1989. godine, pa smo ih u narednim godinama sami snosili. Zaključeno je da se članstvo u JUSPEK-u ne stiče automatski udruživanjem u PSJ, već da za to moraju biti ostvareni određeni uvjeti. Prvenstvo Jugoslavije, koje se pod tim imenom trebalo održati u Kranju 7. rujna, neće se održati pod tim imenom, nego kao otvoreno prvanstvo Slovenije.

• **JUSPEK postao SIHSPES.** Sastanak JUSPEK 24. kolovoza sazvan je na zahtjev članova JUSPEK radi promjene imena. Nakon diskusije, članovi koji su osnovali JUSPEK 24.11.1988., u Zagrebu, jednoglasno su odlučili promjeniti ime JUSPEK-a u Slovenski i hrvatski sportskopenjački savez (SIHSPES). JUSPEK mijenja ime s namjerom da iz imena jasno proizlazi tko su aktivni članovi i tko je financirao i do sada finansira sportsko penjanje koje se prezentira na saveznom nivou. SIHSPES ostaje otvoren za sve sportske penjače i sportsko penjačke organizacije zainteresirane za sportsko penjanje i rad na njegovu razvoju. Sav naredni rad normalno se nastavlja i temelji na aktima koje je donio JUSPEK, a SIHSPES će sportski zastupati kao i do sada interesu svih kojima je stalo do sportskog penjanja. Sve radne funkcije i komisije SIHSPES-a ostaju onakve kakve su bile u protekle tri godine. Nakon ispitivanja izvora osnovnog financiranja odlučeno je da će SIHSPES nastojati profesionalizirati rad. Za početak to znači da će aktivni funkcioneri od sada biti plaćeni u okviru elementarnih troškova poslovanja.

• **Ivica Piljić vodit će prvo službeno prvenstvo svijeta.** CICE UIAA odredio je Ivicu Piljića za predsjednika međunarodnog sudačkog žirija prvog službenog prvenstva svijeta u sportskom penjanju, koje će se održati u Frankfurtu početkom listopada. Piljić će voditi najsloženije i dosad najskuplje natjecanje koje je ikada održano u sportskom penjanju i koje će trajati pet dana.

Ivica Piljić, Split

Vijesti

• **Obljetnica stote godine od rođenja planinara Vladimira Horvata.** Dne 22. kolovoza ove godine navršilo se sto godina kako je u Krašiću ispod Žumberka rođen Vladimir Horvat, poznati planinar i gra-

ditelj 500 stuba na zagorskoj strani Medvednice. Uz nedavno objavljen članak (HP 7-8, 1991) njegova najvjernijeg suradnika i danas najbrižnjeg "čuvara" Stuba, Tomislava Jutrovića, osvrćemo se i na ostale

popratne priredbe vezane uz tu obljetnicu. Najavom obljetnice smatramo članak novinara Alekse Vojinovića objavljen u "Večernjem listu" od 23. lipnja pod naslovom "Podsljemenski dobrí duh". O Horvatu se istog dana govorilo i na televiziji. Naime, tada je bila i TV emisija uživo s Doma obrtnika na Hunjki u kojoj je Tomislav Jutrović govorio o Stubama i o Horvatu uz prikaz njegovih fotografija, a gledaoci su mogli vidjeti i dio njegovih Stubu snimljen za tu prigodu. O Vladimиру Horvatu reportazu donosi i "Viken" u br. 1214. od 30. kolovoza pod naslovom "Kamen do Kame - spomenik planinaru". Prikaz je napisao također nekadašnji Horvatov suradnik i poštovalec dr. Srećko Božićević. Planinar Tomislav Đurić na valovima Radio Zagreba u planinarskoj emisiji također govorio o Horvatu i poziva planinare, izletnike i građane Zagreba, da se dne 29. rujna okupe u 12 sati ispod spomen-ploče na terasi kod otvora pećine Medvednice na Horvatovim stubama. Želeći na što dostojniji način obilježiti tu obljetnicu skupina Horvativih sljedbenika tiska kovertu s prigodnim znakom, a od njega je izrađen i planinarski štambili. Planiran je i prigodni poštanski žig s datumom održavanja obljetnice, što ga nastoji realizirati planinar Mladen Grubanović. Prema idejnim skicama T. Jutrovića i S. Božićevića grafičku izradu i obradu odabранe varijante znaka preuzeo je grafičar Mladen Bišćan, direktor poduzeća "Marabu" iz Zagreba. Da bi se izbjegao mukotrpan crtački rad izvršena je za svega nekoliko desetaka minuta rada kompjutorska izrada znaka u sistemu firme Machintosh u programu Alldus Free Hand. Izrađena skica je iscrtana i isprintana uz odgovarajuće smanjenje i povećanje laserskim printerom, a potom fotokopirana aparatom Oliveti 7014, također laserskom tehnikom, na pripremljene koverte. Planinarski štambili je izrađen klasičnim postupkom i prenesen na gumu u radionici "Grafing" Željka Cizla. Oba majstora besplatno su izradila sve navedeno, svesrdno pomažući planinarama da ostvare proslavu ove obljetnice. Uz nužnu zahvalnost poduzećima "Marabu" i "Grafing" upućujemo i ostale planinare na mogućnost izrade sličnih radova za buduće obljetnice ili potrebe izrade sličnih crteža za uprave planinarskih društava, sekcija ili odsjeka.

• Iz rada PD "Ravna Gora" Varaždin. Ovu godinu posvetilo je društvo svojem osnivaču i prvom planinaru Varaždina, prof. Krešimiru Filiću, koji je 10. studenog 1919. godine osnovao prvo planinarsko društvo u našem gradu i čijim je radom i zaslugom društvo napredovalo i brojem članova i sadržajem rada. Zahvaljujući njemu sačuvan je sve do danas velik dio te prve povijesne dokumentacije o našem društvu. Prof. Filić bio je predsjednikom društva punih 29 godina. Obilježavajući 100. obljetnicu rođenja tog, za mnoga područja života Varaždina, zaslžnog Varaždincu, i PD "Ravna gora" uključilo se svojim raznolikim akcijama. Neke su već ostvarene, kao npr. predavanje o životu i radu osnivača društva na kojem su govorili g. T. Jagačić i g. D. Grims, te planinarsko-biciklistička utrka po Ravnoj gori koju je uglavnom organizirao Dubravko Šincek. Tijekom godine planiraju se još neke priredbe (otvaranje Filićeve sobe u planinarskom domu "Anka Ivić", gdje će biti izložene mnoge fotografije, slike, povijesni dokumenti i sl.). Društvo je održalo i svoju redovitu, ove godine izbornu skupštinu, gdje je za predsjednika ponovo izabrana i imenovana gospođa Vladimir Horvat, mnogostruko zaslžnija za kvalitetan i raznolik rad društva, te za brojnost članova, osobito podmlatka. Tijekom proljeća i ljeta, ostvaren je, prema godišnjem planu, velik broj skupnih i individualnih izleta naših planinara. Osobito su aktivni članovi seniorske skupine koji gotovo svaki vikend provode u planinama, šumama ili rekreaciji u prirodi. Članovi podmlatka također su u tijeku protekle školske godine ostvarili veći broj zanimljivih i korisnih izleta čiji je cilj bio, uz planinarenje, i upoznavanje flore i faune određene planine, te kulturnopovijesnih znamenitosti kraja. Uz male članove redovito su na tim izletima i članovi srednje i seniorske skupine, a voditeljica izleta gospođa V. Horvat brine da svaki ima uz odgojni i obrazovni sadržaj.

(Mira Šincek)

• HPD "Dubovac" Karlovac. Od početka godine, svakog četvrtka s početkom u 20 sati, u prostorijama HPD "Dubovac" na Strossmayerovom trgu br. 2 u Karlovcu održavaju se redovito planinarska i stručna predavanja. Predavanja su popraćena kolor dijapositivima i filmskim projekcijama, a autori su sami članovi društva. Posjetitelji mogu, nakon društvenih sastanaka, uživati u zaista lijepim i kvalitetnim dijapositivima s planinarskim motivima, te obnoviti znanje iz prve pomoći, planinarske prehrane, alimentarnih intoksikacija, te o raznim zaraznim i parazitarnim bolestima. Društvo će u tijeku jeseni organizirati festival dia-filmova. Pravo na festivalu imat će svi planinari koji svoje dijapositive dostave na adresu HPD "Dubovac" 47000 Karlovac. Posebna stručna komisija pregledat će pristigle radove a najbolje nagraditi vrijednim nagradama. Tijekom rujna i listopada organizirat će se speleološka škola pod vodstvom gospodina Mladena Kuke, instruktora HPS-a. Karlovački likovni umjetnici, članovi likovnog udruženja u suradnji sa HPD "Dubovac" organizirat će Likovnu koloniju u planinarskom izletištu Kalvarija. Nacrtane radove umjetnici će dati društvu, koje će likovna djela prodati na aukciji a dobiveni novac utrošiti za adaptaciju izletišta "Kalvarija". Članovi društva su uspostavili suradnju

s Glijavarskim društvom iz Karlovca. Organizirat će se zajednički izleti u blizu okolice Karlovca, te na terenu determinirati nađene uzorce. Karlovački planinari organizirat će i glijavarski tečaj. Voditelj će biti gospodin Cico Vaharić, predsjednik Glijavarskog društva Karlovac. U suradnji sa Turističkim društvom Karlovac obilježit će se i markirati nekoliko planinarskih putova što iz grada vode prema šumi Kozjači iznad Karlovca. Putovi će voditi do planinarskog izletišta Kalvarija, nove bolnice Švarča, Grabrika, a spuštat će se do Mirzlog polja i dalje na Vinicu iznad Duge Rese. Tako će se povezati "Dubovački planinarski put" preko Kozjače, bolnice Švarča, Vinice i dalje na Martinšćak, a pučanstvo grada dobit će lijepe terene u Karlovačkoj okolici za rekreativne šetnje. Glavni initijator ovih akcija je prof. Dragor Nikolić-Jundra.

(Dr. Ante Starčević)

• **Planinarsko društvo "Kalinik" iz Križevaca** potaknuto je uređenje i zaštitu Malog Kalnika kao strogo botaničkog rezervata. Mali Kalnik je proglašen prirodnim rezervatom odlukom Hrvatskog Sabora još 1974. godine i predstavlja jedan od rijetko dobro sačuvanih krajolika u Sjevernoj Hrvatskoj, s originalnim biljnim i životinjskim svjetom. Sekcija za zaštitu prirode PD "Kalinik" pokrenula je niz inicijativa i akcija za njegovo uređenje s minimalnim ulaženjem u taj jedinstveni prirodni rezervat, tako da bi se vjerojatno uredio kao eko-park, ali i za njegovu afirmaciju i potpuno otvaranje za javnost.

(Ivan Stošić)

• **Radna akcija na Čićariji.** Po vrlo toplim i sunčanim danima od 21. do 23. lipnja skupina od sedam planinara željezničara obnavljala je Istarski planinarski put "Labinska republika" od Podgorja preko Kojnika do vrha Žbevnice (popularni Istarski Triglav), uređen je Križ kod Bresta (podno vrha) a potom i vrh Učke. Naime, prilikom radne akcije od 26. do 28. travnja na dijelu od Kojnika do Podgorja kša je "oprala" markacije, koje smo tih dana obilježavali a sada su, zahvaljujući vremenskim uvjetima, ostale postojane. Istovremeno smo obiteljima na Vrhu, Počekaju, Klenovščaku, Račjoj Vasi i Skradu uručili poklone od tvornice "J. Kraš", na čemu se posebno zahvaljujemo. Isto tako dugujemo zahvalnost HŽP-u Zagreb na pruženoj pomoći prijevoza planinara i materijala potrebnog za obilježavanje. Noćili smo u Račjoj Vasi, gdje smo se trebali susresti s predstvincima Slovenskog planinskog društva iz Trsta, koji dnevnik IPP-a prevode na talijanski, a put proširuju od Trsta do Čićarije. Zbog našeg kašnjenja sa Žbevnice to je odloženo do slijedećeg susreta tijekom mjeseca rujna. Unatoč tome predstvinci SPD-a ostavili su za nas propagandne materijale dijela Italije koji graniči sa Slovenijom odnosno Hrvatskom. Na povratku uspjeli smo na vrhu Učke obnoviti naša obilježja, gdje smo, pored lijepih vidika, pratili rad škole alpinista iz Rijeke. U Skradu smo posjetili našeg prijatelja Deleta, kod kojega se sada nalaze kontrolni žigovi Vražnjeg prolaza i Zelenog vira Goranskog planinarskog puta.

(J. Sakoman)

• **Predsjedništvo Saveza planinarskih društava ZPP-a** na svojoj sjednici u Konjščini 8. kolovoza odlučilo je da se Slet mladih planinara Hrvatskog zagorja, pred-

viđen za 8.IX, neće održati u ovoj godini. Predsjedništvo smatra, da održavanje sleta nije primjeren trenutku ratnih opasnosti i da ne može biti nikakve proslave kada su ugroženi životi mnogih hrvatskih mladih ljudi.

• **Dobrovoljni radovi na obnovi Rauchove lugarnice na Hunjki.** PD "Zanatlja" iz Zagreba pokrenulo je akciju za obnovu ovog tradicionalnog izletišta zagrebačkih planinara. Pored finansijskih sredstava bit će potrebno i mnog fizičkog rada na uređenju pristupnih staza i pripremi materijala. Jedna od važnih akcija je doprema trupaca na pilanu u Novakima preko Save u pravcu Sv. Nedjelje. Pored šumskog gospodarstva iz Zagreba, pridružili su se i planinari nekoliko zagrebačkih društava, a među njima i željezničari. Bilo je potrebno prenosititi i složiti za sušenje drvenu građu na podesno mjesto.

(J. Sakoman)

• **Obnovljen put Plešivica-Okićgrad.** U dogovoru s opskrbnikom planinarske kuće "Maks Plotnikov" pod Okićgradom, obnovljena je planinarska staza od Plešivice do Okićgrada, 6. srpnja 1991. Naime na dijelu puta, odvojka za Rude i Okić, staza koja vodi iz šume podno Plešivice, bila je vrlo nesigurna, posebno za planinare koji taj put rjeđe koriste. Poseban su problem bila slabo označena raskrsnica. Put je obnovio August Kelnerić i autor ovih redaka, tako da sada neće biti "lutanja". Dužina puta iznosi oko 3 km. Uz nekadašnje oranice, sada su travnjaci, vidici na Samoborsko gorje, podnožje Plešivice, pa čak do Kleka i Gorskih kotara. Usput spominjemo da za Okićgrad ima ZET-ova autobusna veza sa Savskog mosta do Novog sela (Okićkog) te Galgova. Iz Samobora do Klaka (Gornji Terihaj), te do Bukovja preko Cerja. Vrlo pogodna je i linija Samobor - Braslovje te odatle pješice na vrh Plešivice i dalje do planinarske kuće pod Okićgradom. Kuća je otvorena subotom i nedjeljom i potpuno opskrbljena. U kući se nalaze tri spa-vonice s 12 kreveta, te nusprostorije, a ispred kuće terasa i manje parkiralište.

(J. Sakoman)

• **Uređenje skloništa u Račjoj Vasi.** Na Istarskom planinarskom putu u Račjoj Vasi, gdje se nalazi planinarsko sklonište HPD "Željezničar", sklonište je uređeno. Naime, prema dogovoru s vlasnikom kuće, Stjepanom Živkovićem, skupina planinara: August Kelnerić, Krsto i Silvio Šijak, Gojko Pilipović i Josip Sakoman, radili su od 16. do 18. kolovoza. Uređena je blagovaonica, te jedna dvokrevetna soba, kako bi odgovarala higijenskim uvjetima za smještaj gostiju. S obzirom na situaciju u Hrvatskoj, HŽP nam ovaj put nije mogao ustupiti prijevozno sredstvo, pa smo materijal prevezli vlastom do željezničke stanice Buzet, a odatle u reziji planinara i domara. Dakle, dovršeno je uređenje planinarskog skloništa, tako da će planinari iz Hrvatske, Slovenije i Italije ubuduće imati bolji smještaj.

(J. Sakoman)

• **Planinarska škola PDS "Velebit"** organizirat će se u Zagrebu od 3.X do 21.XI. Program škole se sastoji od teorijskog i praktičnog dijela, tj. predavanja, izleta i vježbi. Predavanja će se održavati četvrtkom, od 19 sati, u prostorijama društva, a tijekom sedam vikenda bit će organizirani atraktivni izleti. Broj polaznika je ograničen. Informacije i prijave: utorkom, srijedom i

Svečanost na izložbi u Slav. Požegi Foto: I. Jakovina

četvrtkom, od 19,30 do 20,30 sati, u prostorijama PDS "Velebit", Radićeva 23, tel. 426-245. (Sanja Car)

• **Hrvatski športski muzej** moli planinare koji žele ustupiti, bilo uz naknadu ili bez naknade, brojeve planinarskih časopisa koji nedostaju radi kompletiranja, da se jave na adresu: Zagreb, Ilica 7, 1 kat, tel. 041/423-900. Nedostaje: Hrvatski planinar, godišta 1898-1929 i 1941-1942; Naše planine, godišta 1952-54, 1958-69, broj 3-4, 1984, br. 9-10, 1985, br. 9-10, 1987, godina 1988, Br. 1-4, 1989; Planinski vestnik; godišta 1895-1944, 1976. br. 4 i 7. 1977, br. 7, 1981, br. 5 1984, br. 8, 1986, br. 4, 1987, br. 10-12, godišta 1988-90; Časopis PD Rvana gora Planinar br. 1-9; Bilogorski planinar, svi brojevi; Planinarski list PD Kamenjak 1984, br. 2-4, 1987, br. 2, 1989, br. 4, 1990, br. 5; Speleolog, svi dosad izašli brojevi; Planinarski glasnik PD Zagreb, svi brojevi od 1956. na dalje. Isto tako molimo čitaoca da nam ustupe sve planinarske knjige koje im nisu više potrebne, a sva planinarska društva molimo da u buduće od svega što izdaju po jedan primjerak pošalju Muzeju (letci, programi rada, spomenice, medalje, plakete, značke, dnevničici transverzala itd.). Bogatite svoj muzej da sačuvamo planinarsku povijest budućim pokolenjima! (Prof. Zdenko Jajčević)

• **2500 smjerova u slovenskim stijenama.** Prema podacima Planinskog vestnika (7-8, 1991, str. 332)

tolik je broj dosad ispenjenih smjerova. Od toga je oko 1700 opisano u literaturi. Sada je moguće nabaviti vodiče s ukupno 1150 opisanih smjerova (ostali su rasprodani). Dosad su izašle 42 edicije s opisima uspona, prva 1932. ("Naš alpinizem" M. Kajzelja i H. Drofenka) u izdanju TK "Skala" u Ljubljani, posljednja 1990. To je "Kotečnik" (autor Dani Bedrač, vlastita naklada).

• **Izložba u Slav. Požegi.** Polovicom lipnja u Slav. Požegi bila je organizirana prodajna izložba slika Zdravka Trošelja (69) iz Našica. Riječ je o ličnosti golemog životnog i planinarskog iskustva, koji doživljavanje prirode nesebično, posredstvom likovnog i literarnog izražavanja, prenosi na okolinu. Izložbu od tridesetak crteža, ulja i akvarela zajednički su organizirali PD "Sokolovac", redakcija lokalnog lista i Nacionalna knjižnica i čitaonica Slav. Požega. O autoru i eksponatima govorili su dipl.ing. Željko Böhm, predsjednik PD "Sokolovac" i prof. Jasenka Bešlić-Zdelar, v.d. direktora Nacionalne knjižnice i čitaonice. Stihove Vladimira Nazora o Velebitu, te literarne radove o čovjeku i planini Zdravku Trošelju čitao je Zdravko Tadić, voditelj na Hrvatskom radiju Požega uz pratnju na gitari prof. Branke Horvat, također požeških planinara. Izmjenom poklona (na snimku) završeno je ovo ugodno druženje s umjetnikom i njegovim djelom.

(Ivan Jakovina)

• **Poklon za Baške Oštarije.** Iako danas planinarama Oštarije na Velebitu nisu pristupačne, pokloni za izgradnju doma i dalje stižu. Tako su sada novčane priloge postali splitski planinari Idea Ligutić i ing. Milivoj Đurić.

• **Dom u Tuku opet otvoren.** Odlukom izvršnog odbora HPS planinarski dom u Tuku kod Mrkoplja (Gorski kotar) predan je na upravljanje PD "Bijele stijene" Mrkopljal. Stalno je otvoren i opskrbljen.. Obavijesti na adresi društva ili na telefon 051-833-103 ili 051-833-248.

• **Ekološki put kroz Biokovo.** PD "Biokovo", Institut "Planina i more" i Skupština općine Makarska su, označavajući godišnjicu prerane smrti biokovskog istraživača i znanstvenika fra Jure Radića (1920-1990), 25. srpnja otvorili Poučni ekološki put "Dr.fra. Jure Radić" dugačak oko 33 km, sa 14 kontrolnih točaka po Biokovu i makarskom primorju. Ujedno je tiskan i dnevnik puta s osnovnim podacima, kartom i rubrikama za otiskivanje žigova. Dnevnik se može nabaviti kod PD "Biokovo", 58300 Makarska, Dalmatinska 5, pp 75, koje će za ispunjeni dnevnik dodijeliti počasnu značku. Idućeg ljeta bit će tiskano novo izdanje dnevnika (sadašnje, u nakladi od 500 primjeraka, samo je privremeno), koji će sadržavati znanstveni prikaz svake KT. Posjednici prvog izdanja dobit će ga besplatno.

Preplatnicima s kriznih područja

Zbog ratnih prilika u Hrvatskoj, više od stotinu poštanskih ureda ne radi u trenutku kada ovaj broj šaljemo preplatnicima, a sigurno je da čitalaca ima i u zbjegu. Također je nesigurna dostava pošte i u istočne dijelove Jugoslavije.

Zbog toga redakcija privremeno odgada dostavu ovog broja "Hrvatskog planinara" na teritorije gdje bi pošiljke mogле biti izgubljene. Nažalost, sadržaj ove obavijesti neće biti poznat čitaocima s kriznih područja, ali se nadamo da će shvatiti kako nisu zaboravljeni i kako ćemo im časopis opet redovno dostavljati čim to prometne prilike dopuste.

Vijest u posljednji čas:

Hrvatski planinarski savez primljen za člana UIAA

Generalna skupština Međunarodnog saveza planinarskih društava (UIAA) primila je Hrvatski planinarski savez u redovno članstvo na svojem zasjedanju održanom 28. rujna 1991. godine u Budimpešti.

UZ ČLANAK "KATALOG PLANINARSKIH ZANAČAKA"

